

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav českých dějin

Diplomová práce

Bc. Vojtěch Zmek

Mělnický Sokol v milnících českých dějin

první poloviny 20. století

Mělník Sokol in the milestones of Bohemia's history

in the first half of the 20th century

Poděkování

Rád bych zde poděkoval všem, kteří mi pomohli k dokončení této práce. Nejprve bych rád poděkoval zaměstnancům Státního okresního archivu Mělník za jejich příkladnou součinnost při procházení archivních materiálů. Dále Karlu Lojkovi, mělnickému badateli a fotografovi za poskytnutý obrázkový materiál do této práce. Velké poděkování patří samozřejmě i vedoucímu mé diplomové práce, kterým je pan doc. PhDr. Jan Randák, Ph.D., a to zejména za podnětné poznámky a odborné a inspirativní vedení. Zároveň také za podporu, kterou mi vyjadřoval v průběhu celé tvorby práce. V poslední řadě bych chtěl poděkovat za neutuchající podporu přicházející jak ze strany mé rodiny, tak i mých přátel, a to po celou dobu studia.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Neratovicích, dne 3.5.2024

.....

Vojtěch Zmek

Abstrakt

Diplomová práce nahlíží na dějiny první poloviny 20. století prostřednictvím vývoje a činnosti Tělocvičné jednoty Sokol Mělník. Práce sleduje a analyzuje, jak se promítaly klíčové milníky dějin posledních let monarchie, válečného období a rodícího se československého státu do organizace a činnosti Sokola a jaký vliv měl tento spolek na užší region Mělnicka spolu s dalšími „konkurenčními“ organizacemi (Orel, DTJ, S.K. Mělník) i vzhledem k jejímu celostátnímu významu. Práce se snaží zachytit nejen každodenní život Sokola se zaměřením na jeho praktické fungování (správa majetku, spolková činnost), ale také výjimečné momenty festivů (příprava na všesokolské slety) a dalších společenských událostí. Velký důraz je kladen na úlohu Sokola jako významné státotvorné instituce a posuny tohoto postavení v souvislosti s proměnami situace ve společnosti. Sledované období je zakončeno poslední etapou meziválečného Československa, kdy se z republiky stává protektorát, který představuje násilné přerušování slibně se rozvíjející činnosti Sokola.

Klíčová slova

Sokol, Mělník, regionální dějiny, tělovýchova, Československo, 20. století, první světová válka

Abstract

The diploma thesis presents the history of the first half of the 20th century through the development and activities of the Sokol Mělník Physical Education Unit. The thesis will trace and analyse how the key milestones of the last years of the monarchy, the war period, and the emergence of Czechoslovak state were reflected in the organisation and activities of the Sokol, and what influence this association had on the wider region of Mělník, along with other "competing" organisations (Orel, DTJ, S.K. Mělník), and in relation to its national importance. The thesis attempts to capture not only the everyday life of the Sokol with a focus on its practical functioning including property management and association activities, but also exceptional moments such as festivals (preparation for the All-Sokol festival) as well as other social events. Great emphasis is placed on the role of the Sokol as an important state-forming institution and the shifts of this position in connection with the changes in the situation in society. The period under review ends with the last stage of interwar Czechoslovakia, when the republic became a protectorate, representing a violent interruption of the promising activities of the Sokol.

Keywords

Sokol, Mělník, regional history, Physical Education, Czechoslovakia, 20th century, First World War

Obsah

Úvod.....	8
1. Vývoj a historie sokolského hnutí.....	13
1.1. Éra zakladatelská a etablování Sokola.....	13
1.2. Růst veřejného působení do vypuknutí války	17
1.3. První světová válka a role Sokola v procesu etablování první republiky 21	
1.4. Sokol v rámci první Československé republiky.....	24
2. Mělník v první polovině 20. století.....	33
2.1. Mělník, královské věnné město na soutoku Labe a Vltavy.....	33
2.2. Prvorepublikový rozkvět.....	35
3. Sokol Mělník v průběhu 19. století	41
4. Poslední „klidná“ léta před I. světovou válkou	45
4.1. Mláďi vpřed a ženy do Sokola.....	45
4.2. Slavnosti v roce jubilejním.....	47
4.3. Jednota směřuje do krize	51
4.4. Krizové roky 1911 a 1912.....	55
4.5. Biograf jako klíč k cestě z finanční krize.....	59
5. Válečné intermezzo aneb (ne)tradiční každodennost mezi lety 1914– 1918.....	65
5.1. Sokol Mělník do rozpuštění Č.O.S.....	65
5.2. Nejhlubší krize let válečných.....	69
5.3. Sokol znovu nabírá výšku a rozpíná křídla – blíží se konec války.....	71
6. Role jednoty v ustanovující se Československé republice	78
6.1. Revoluce 28. října 1918 a dny popřevratové stabilizace.....	78
6.2. Rozmach Sokola a jejich konkurenti	81
6.3. Rok plný změn.....	83
6.4. Neklidný sletový rok 1920	86
6.5. Ani chvíle oddechu pro Sokola Mělník.....	89
6.6. Konec jedné velké éry.....	94

7. Sokol Mělník v krizovém období druhé poloviny 30. let	100
7.1. <i>Exkurz do roku 1933</i>	101
7.2. <i>Vzestup německého nacionalismu</i>	103
7.3. <i>Důležitost národní soudržnosti</i>	106
7.4. <i>Branné cvičení jako symbol doby</i>	110
7.5. <i>Krizový rok 1938 – první republika dává své poslední sbohem</i>	114
7.6. <i>Epilog v prostředí druhé republiky</i>	118
Závěr	122
Seznam pramenů a literatury	126
<i>Archivní prameny</i>	126
<i>Dobový tisk</i>	126
<i>Literatura</i>	127
<i>Internetové zdroje</i>	129
<i>Seznam použitých fotografií</i>	129

Úvod

Zásadní charakteristikou Tělovýchovné jednoty Sokol v minulosti byl její pronárodní charakter. Při pohledu zpět do moderních československých a českých dějin proto nepřekvapí, že se jednota stávala terčem mnohých perzekucí. Zatím poslední omezení přinesla éra komunistické nadvlády v letech 1948-1989. Ta se během takřka 40 let útisku občanské společnosti zasloužila o velký útlum československého sokolství.

Po sametové revoluci stála hlavní tíha obnoveného sokolství na starší generaci aktérů, kteří ještě byli součástí sokolských struktur v krátkém období třetí republiky, popřípadě se snažili o obnovu organizace v průběhu pražského jara. Dodnes se Sokol snaží obrodit svou zašlou slávu a zmodernizovat svůj přístup k tělovýchově. Zároveň však stále dbá na slova zakladatele Miroslava Tyrše „Naše snaha po rozvoji za dovršenou se pokládati nemůže, pokud každý Čech též sokolem se nestal“.¹

V období těsně před vypuknutím první světové války, a hlavně během let první republiky však byla pozice tělovýchovné jednoty Sokol odlišná. Zmíněná Tyršova myšlenka totiž nebyla nereálným scénářem vývoje, byť zejména odlišné politické či náboženské přesvědčení bylo důvodem postupného pnutí a konfliktů uvnitř českého národa. Jak se však sokolská výchova a sokolské smýšlení realizovaly v různých, často *krizových*, milnících českého národa? Odpověď na obecně položenou otázku chci hledat na stránkách této diplomové práce na příkladu dění v místním prostředí středočeského Mělníka.

Představenému záměru práce odpovídá její struktura. K nastínění širšího kontextu a vhodnému vstupu do tématu slouží tři úvodní kapitoly práce. Hned první část líčí vývoj sokolského hnutí, a to přímo od počátků v roce 1862. Považoval jsem za důležité připomenout základní myšlenky, s kterými Sokol vznikal a chtěl po celou dobu působit, respektive na jaké ideje a záměry měla jednota v průběhu dalších let a desetiletí navazovat a jež měla rozvíjet. Nicméně hlavní důraz je kladen na zkoumané období první poloviny 20. století. Stejnou dobou se zabývá i druhá kapitola, která má za úkol představit prostředí, v němž se většina práce takřikajíc odehrává. Tedy Mělník v proměnlivém období konce monarchie spojeném s první světovou válkou a existencí československé republiky. Mělník byl a je místem nedaleko českého národního centra Prahy. Mělník byl nicméně především zaměřen na svůj okres, v kterém měl též vedoucí pozici. Zároveň plnil postavení příslovečné národní „stráže“ mezi českým a německým etnikem žijícím na území Čech.

---

¹ TYRŠ, Miroslav. *Náš úkol, směr a cíl*. 2. vyd. V Praze: Česká obec sokolská, 1910. s. 8.

Poslední z těchto uvozujících kapitol popisuje vývoj mělnického Sokola v 19. století. Tělovýchovná jednota Sokol Mělník totiž vzniká již před dlouhými 156 lety, tedy v roce 1868. Je důležité mít alespoň elementární představu o jejím fungování v tomto období, byť se do této doby, minimálně v předválečné kapitole opět trochu vracím. Vývoj Sokola Mělník v 19. století ostatně tvořilo jádro mé bakalářské práce.²

V práci se opírám o *krizové* milníky českých dějin první poloviny 20. století z pohledu mělnického Sokola. Celkově čtvrtou kapitolu práce tvoří první *krizová* etapa zkoumaného období, tedy poslední léta existence Rakousko-Uherské monarchie před vypuknutím válečného konfliktu v roce 1914. V tomto období lze velmi dobře ilustrovat činnost územně důležité sokolské jednoty z Mělníka v poslední éře dlouhotrvajícího autokratického systému nadvlády. Nejenže Mělník byl významným královským věnným městem na soutoku dvou nejdelších českých řek Labe a Vltavy. Zároveň ležel na česko-německé jazykové hranici. Jednalo se tak v daném regionu o poslední výspu českého etnika, sousedící s necelých 7km vzdáleným Liběchovem, tedy sídlem s německou většinou.

Národnostní stýkání a potýkání bylo tedy nedílnou součástí života v sokolské jednotě na Mělníku, a to ve všech zkoumaných obdobích. Drobnou výjimku tvoří pátá kapitola pojednávající o první světové válce. Jejím ústředním tématem je těžký život v zázemí během válečného konfliktu spojený s útlakem ze strany státních úřadů. Kapitola má za cíl ukázat každodenní činnost mělnických Sokolů během Velké války a jejich reakce na události světové i domácí politické i bojové scény. Jaká byla jejich reakce na zrušení Č.O.S.? Jak mělničtí Sokolové bojovali proti zvlášť úředníkům monarchie? Zapojili se do odbojových aktivit? Do jaké míry se na bojišti i v zázemí vlastně projevila fyzická příprava získaná sokolskými tělesnými cvičeními?

Zásadním milníkem českých moderních dějin je vznik československé republiky. Ten na první pohled nezapadá do konceptu *krizových* okamžiků českého národa. Avšak ani prvotní nadšení ze zisku samostatnosti nepřetrvalo trvale. Mělničtí Sokolové tak byli mezi sledovanými lety 1918 až 1922 vystaveni mnoha příkořím. Tyto časté komplikace spojené s etablováním republiky a se změnou úlohou Sokola v novém, již národním státě, tvoří ústřední téma v pořadí již šesté kapitoly práce. Jak se vlastně mělničtí Sokolové vypořádali s velkým rozkvětem sokolství v demokratickém zřízení československého státu? V čem spočívala hlavní váha činnosti okresně významné mělnické jednoty v prvních letech první republiky?

---

² Viz.: ZMEK, Vojtěch. *Formování a první léta Tělocvičné jednoty Sokol Mělník*. Bakalářská práce, vedoucí Randák, Jan. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav českých dějin, 2022.

Dílo má tedy jasně vytyčený záměr – ukázat jednotu ve specifických situacích zprvu primárně národních a posléze rámovaných státním uspořádáním československé republiky. Z toho důvodu je období mezi lety 1923–1934 vynecháno a děj poslední, tedy sedmé kapitoly práce se přesouvá přímo do poloviny 30. let 20. století. Je to též z důvodu potenciální délky práce stejně tak jako nerevolučnosti a částečné neatraktivnosti těchto let. Výjimku tvoří krátký exkurz do roku 1933 spojený s budováním biografické budovy pro sokolské kino na Mělníku, která měla zásadní vliv na fungování jednoty ke konci 30. let. Československá společnost byla v období 30. let zasažena dvěma vážnými krizemi. První byla hospodářského charakteru spojená s vysokou nezaměstnaností a druhá byla vázána na aktivity v sousedním Německu.

Vybraná období zahrnuta do práce jsou tak výsledkem analýzy klíčových a *krizových* momentů z hlediska dějin českého národa a posléze národního státu československého. Jde tedy o projevy velké politiky první poloviny 20. století a její obtisk v prostředí středočeského Mělníka. Vliv zásadních událostí doby a jeho propisování do regionální společnosti je zprostředkováno vrcholně národním tělovýchovným spolkem Sokol, který měl v prostředí města bohatou historii.

Mělník byl díky své poloze a zemědělskému charakteru více zasažen stoupající silou nacistického režimu v Německé říši. Ten se však neomezoval jen na Němce žijící za hranicemi Československa. Prostřednictvím SdP a Konráda Henleina se německá politika dostala až do samotné blízkosti Mělníka. Jak reagoval místní Sokol na zvýšené nebezpečí ze strany Německa a většího tlaku ze strany německých obyvatel Československa? Jak vypadaly konkrétní kroky vedení mělnické jednoty v přípravě na potencionální válečný konflikt a jak se projevila sokolská soudržnost v krizových momentech republiky?

Předložená práce tedy představuje dění a působení jedné sokolské jednoty na česko-německé jazykové hranici ve výše popsáných etapách vývoje českých dějin. Poslední kapitola končí událostmi z počátku roku 1939 a zřízením protektorátu Čechy a Morava. Události po 15. březnu 1939 již nejsou součástí této práce. Vývoj sokolské organizace i mělnické jednoty v protektorátním zřízení, za druhé světové války a během třetí republiky jsou tedy ponechány dalším badatelům a zájemcům o toto téma.

Základní zdroj pramenů vychází ze složek Státního okresního archivu Mělník. Přesněji z fondu nesoucího název „Tělocvičná jednota Sokol Mělník“. Těžiště práce se sokolskými prameny pak tvoří jednání správního výboru mělnické jednoty. Další velkou složku pramenné základny představuje mělnický tisk vycházející ve zkoumaném období. Ten byl využit zejména na dokreslení prostředí, v kterém se odehrávají události formující mělnický Sokol. Charakter pramenů se vepsal též do samotného korpusu práce, která tak díky jejich povaze může místy

působit kronikářským dojmem. Nicméně tento fakt poskytuje čtenáři přívětivější podání běžné činnosti mělnického Sokola zasazené do kontextu doby.

Nutno dodat, že část pramenného materiálu se stále nachází v budově mělnického Sokola. I přes kontaktování odpovědných činitelů jednoty, osvětlování záměrů mé práce a žádosti o zpřístupnění materiálů mi nebyl přístup z mnoha důvodů povolen. Obrazové přílohy z velké většiny pocházejí ze soukromého archivu mělnického badatele Karla Lojky. Snímky obsažené v díle plní povětšinou pouze ilustrativní funkci.

Při psaní diplomové práce jsem vycházel zejména z poznatků české historiografie o Sokole a tělovýchově celkově. Důležitým článkem byla zejména faktograficky orientovaná tvorba Marka Waice³. Dále jsem využil též starší tvorbu literárního historika Julia Dolanského⁴, historika Jana Novotného⁵ či zahraniční pohled sokolského činitele z Kanady Jana Waldlaufa⁶. Z prací inspirovaných moderní tvorbou bych zde zmínil zejména Petra Roubala⁷. Ten se sice zabývá převážně historií moderních spartakiád, ale sepsal i vývoj sokolského hnutí nutný pro pochopení geneze spartakiád. Díky rozšíření sokolské myšlenky je jeho rozvoji věnována pozornost i v zahraniční tvorbě např. ve Spojených státech amerických Claire Elaine Nolte⁸, v Německu Diethelm Blecking⁹ či v Polsku Jan Snopko¹⁰.

Dalším souborem prací byla regionální literatura zaměřená na Mělnicko a okolí. Zde jsem využil zejména děl historika Jana Kiliána¹¹ a historika Františka Purše¹². Oba jsou s Mělníkem spjatí více než jen svými pracemi. Jan Kilián byl mezi lety 2003 a 2008 historikem v mělnickém regionálním muzeu a František Purš je dokonce přímo rodákem z Mělníka. Dále bylo využito

---

³ Viz.: WAIC, Marek. Sokol v české společnosti 1862-1938. Praha: Fakulta tělesné výchovy a sportu Univerzity Karlovy, 1996.; UHLÍŘ, Jan Boris a WAIC, Marek. Sokol proti totalitě 1938-1952. Praha: Univerzita Karlova. Fakulta tělesné výchovy a sportu, 2001.; WAIC, Marek. Tělovýchova a sport ve službách české národní emancipace. Praha: Karolinum, 2013.; WAIC, Marek. Rej těl v rytmu vlastenectví. Sokolské slety 1882-1938. IN: PETRASOVÁ, Taťána a Pavla MACHALÍKOVÁ, ed. *Tělo a tělesnost v české kultuře 19. století: sborník příspěvků z 29. ročníku symposia k problematice 19. století: Plzeň, 26.-28. února 2009*. Praha: Academia, 2010.; WAIC, Marek. Tělesná výchova a sport v politickém životě meziválečného Československa. Praha: Karolinum, 2018.

⁴ Viz.: DOLANSKÝ, Julius. Sto deset let Sokola: 1862-1972. Praha: Olympia, 1973.

⁵ Viz.: NOVOTNÝ, Jan. Sokol v životě národa. Praha: Melantrich, 1990.

⁶ Viz.: WALDAUF, Jan. Sokol: malé dějiny velké myšlenky. Luhačovice: Atelier IM, 2007.

⁷ Viz.: ROUBAL, Petr. Československé spartakiády. Šťastné zítřky (Academia). Praha: Academia, 2016.

⁸ Viz.: NOLTE, Claire Elaine. *The Sokol in the Czech lands to 1914: training for the nation*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2002.; NOLTE, Claire Elaine. "Every Czech a sokol!": feminism and nationalism in the Czech sokol movement. *Austrian History Yearbook*. Vol. XXIV. 1993, 79-100.

⁹ Viz.: BLECKING, Diethelm. Forschungsstelle Ostmitteleuropa (Hrsg.): *Die Slawische Sokolbewegung: Beiträge zur Geschichte von Sport und Nationalismus in Osteuropa*. Dortmund 1991.

¹⁰ Viz.: Jan Snopko: *Polskie Towarzystwo Gimnastyczne „Sokol” w Galicji. 1867–1914*. Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 1997.

¹¹ Viz.: KILIÁN, Jan a kol. *Mělník*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2010.; KILIÁN, Jan. *Dějiny Liběchova*. Vydání druhé, opravené a doplněné. Liběchov: město Liběchov, 2016.

¹² Viz.: PURŠ, František. *Náš Mělník: listování jeho historií*. Mělník: město Mělník, 2013.

dobových poznatků aktéra prvorepublikového dění na Mělnicku Josefa Stáhlíka¹³ a místního Sokola Jaroslava Čvančary¹⁴.

Vzhledem k charakteru tématu bylo nutné využít též tiskovin. V první řadě šlo o Sokoly zabývající se celostátní¹⁵ i místně¹⁶ omezenou periodickou tvorbou. Ta byla důležitým zdrojem informací o celo-sokolském hnutí. Neméně důležité bylo i využití celospolečensky zaměřených novin¹⁷ a nešlo by to ani bez periodik působících v mělnickém prostředí¹⁸. Ty totiž napomáhaly se snadnějším zasazováním událostí do kontextu doby.

Celá práce se pak skrývá pod konceptualizací dějin českého národa spojených s historií tělesné kultury, které v tomto díle pracují společně ruku v ruce prostřednictvím sokolské organizace. Vedle toho jsem využil prostředí Mělníka a jeho nejbližšího okolí k zasazení práce do oblasti regionálních dějin, jejichž prostřednictvím sledujeme dopady a významy celospolečenských jevů v různých historických periodách na místních úrovních.

Obecně lze považovat téma Sokola v první polovině 20. století za poměrně probádané téma. Nicméně je nutné podotknout, že se jedná především o ústřední jednotu z Prahy a zastřešující organizaci Českou obec sokolskou, jež jsou primárním obsahem prací o Sokole. Na sokolskou problematiku je však důležité nahlédnout z užší perspektivy regionálních dějin. Jen ty mohou odhalit reálný vliv a dopad sokolské myšlenky na místní společnost. Mělník ležící poblíž česko-německé jazykové hranice se nabízí jako vhodný prostor badatelského zájmu.

---

¹³ Viz.: STÁHLÍK, Josef, ed. *Mělnicko: z jeho života a práce: sborník vydaný k otevření Masarykova kulturního domu na Mělníce*. Na Mělníce: Spolek MKD, 1936.

¹⁴ ČVANČAR, Jaroslav: Památník k oslavě šedesátiletí tělocvičné jednoty sokol Mělník 1868–1928.

¹⁵ Viz.: *Sokol: časopis zájmům tělocvičným věnovaný*. Praha: Miroslav Tyrš, 1871–nyní.; *Věstník sokolský: list Svazu československého sokolstva*. Praha: Svaz československého sokolstva, 1897-1934.

¹⁶ Viz.: *Věstník sokolské župy Barákovy*. Praha: Sokolská župa Baráková, 1913-1936.; *List Tělocvičné jednoty Sokol Mělník*. Mělník: Tělocvičná jednota Sokol, 1925-1941.

¹⁷ Viz.: *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 1861–1941.

¹⁸ Viz.: Mladé Podřipsko: *pokrokový týdeník podřipský*. Mělník, 1905-1916.; *Obzor: Lidový. Svobodomyšlný. Pokrokový týdeník*. Mělník, 1907-1914.; *Pšován: Agrární týdeník pro Mělnicko a okolí*. Mělník, 1911-1914.; *Mělnické rozhledy: týdeník národních socialistů*. Mělník: Mělnické rozhledy, 1919-1938.; *Mělnické listy: týdeník národní demokracie*. Mělník: Jan Anděl, 1919-1945.; *Mělnický hraničář: nezávislý týdeník*. Mělník: Klub přátel Mělníka, 1939-1940.

1. Vývoj a historie sokolského hnutí

V letech vzniku první republiky Sokol již dominoval českému tělovýchovnému a celkově veškerému spolkovému životu ve státě. Do jeho struktur bylo přihlášeno v roce 1920 na 562 651¹⁹ členů, tj. veškerých dospělých členů včetně žactva a dorostu. Jedná se o velmi vysoké číslo, které by se mohlo zdát jako splněný sen pro tělocvičné ústavy první poloviny 19. století. Podle samotných zakladatelů sokolské myšlenky Miroslava Tyrše a Jindřicha Fügnera však šlo pouze o velmi výrazné nakročení k splnění jejich cíle. Jak píše Tyrš ve své stati z roku 1871 „naše snaha po rozvoji za dovršenou se pokládati nemůže, pokud každý Čech též sokolem se nestal“.²⁰

1.1. Éra zakladatelská a etablování Sokola

Vznik tělocvičných ústavů, tedy jakýchsi předchůdců tělovýchovných spolků, nelze nevnímat jinak než v souvislosti se zavedením tělovýchovy v sousedním Prusku. Tam vznikla potřeba po tělesné připravenosti z důvodů neúspěšných válečných střetů během napoleonských válek. Otcem tělovýchovné myšlenky Německa byl Friedrich Ludwig Jahn.²¹ Historie spolku turnerů „Deutsche Turnerschaft“ sahá až do roku 1810 a do prostředí pruského Hassenheide nedaleko Berlína. Odtud se rozšířila do prakticky všech Němci obývaných území a stala se tak jedním z nejdůležitějších nástrojů jejich následného sjednocení v Evropě.²² Jejich hlavním cílem bylo pěstování a šíření cvičení za účelem branné schopnosti a národního uvědomění německého národa.²³

V českém prostředí kolem poloviny 19. století je důležité zmínit tělocvičný ústav Jana Malypetra. Ten byl založen roku 1848 a nacházel se v budově české reálky a učitelského ústavu v Panské ulici v Praze a na svou dobu poskytoval i velmi dobré vybavení.²⁴ V ústavu se cvičilo právě dle německé turnerské soustavy vypracované zakladatelem Friedrichem Ludwigem

---

¹⁹ WAIC, Marek. Tělesná výchova a sport v politickém životě meziválečného Československa. Praha: Karolinum, 2018. s. 59.

²⁰ TYRŠ, Miroslav. *Náš úkol, směr a cíl*. 2. vyd. V Praze: Česká obec sokolská, 1910. s. 8.

²¹ DOLANSKÝ, Julius. *Sto deset let Sokola: 1862-1972*. Praha: Olympia, 1973. s. 5-6.

²² WAIC, Marek. *Rej těl v rytmu vlastenectví. Sokolské slety 1882-1938*. IN: PETRASOVÁ, Taťána a Pavla MACHALÍKOVÁ, ed. *Tělo a tělesnost v české kultuře 19. století: sborník příspěvků z 29. ročníku symposia k problematice 19. století: Plzeň, 26.-28. února 2009*. Praha: Academia, 2010. s. 51.

²³ POKLUDOVA, Andrea a SVATOŠOVÁ, Hana. *Turneři, sokolové a obecní samospráva (Opava, Olomouc, Praha)*. IN: PETRASOVÁ, Taťána a Pavla MACHALÍKOVÁ, ed. *Tělo a tělesnost v české kultuře 19. století: sborník příspěvků z 29. ročníku symposia k problematice 19. století: Plzeň, 26.-28. února 2009*. Praha: Academia, 2010. s. 59.

²⁴ HELLER, Servác. *Z minulé doby našeho života národního, kulturního a politického: vzpomínky a zápisky*. Praha: Český čtenář, 1923. sv. 4, s. 26.

Jahnem. Mezi cvičence se řadili Češi i Němci měšťanského původu²⁵ a jedním z návštěvníků byl i Miroslav Tyrš.

Po pádu Bachova absolutismu v monarchii nastala vhodná chvíle k zahájení spolkového života, jíž se chopili i návštěvníci tělocvičných ústavů. Během roku 1861 začaly debaty o vzniku společného tělocvičného spolku Čechů a Němců v Praze. Veškeré snahy o vznik však ztroskotaly na otázce jednací řeči spolku. Češi totiž odmítli, aby ústředním jazykem byla pouze němčina. Tomuto nově budovanému spolku však byl nabídnut štědrý dar ve výši 900 zlatých od ředitele pražské filiálky vídeňské banky Kreditanstalt Eduarda Seuttera Edlera von Lötzen, nicméně s podmínkou, že spolek bude čistě německý. Ještě před Vánoci 1861 tak došlo ke vzniku Prager Turnverein (Pražský turnerský spolek).²⁶ Na české příznivce tělesného tužení zůstal jasný úkol – založit v Praze ryze český tělovýchovný spolek.

Je jen ironií osudu, že obě ústřední postavy stojící za vznikem opravdu českého tělovýchovného uskupení, Miroslav Tyrš i Jindřich Fügner, pocházeli z německého prostředí. Miroslav Tyrš (původním jménem Friedrich Tirsch) se narodil 17. září 1832 v Děčíně. Již jako malý přišel o oba rodiče, a tak se rozhodl se sám vydat na studia do Prahy, kde se také poprvé dostal k tělesnému cvičení. Vystudoval též filozofickou fakultu na pražské univerzitě a měl velký zájem o studium anatomie, které mu pomáhalo s jeho znalostmi lidského těla a jeho cvičením.²⁷

Jindřich Fügner (původním jménem Heinrich Anton Fügner) se narodil 10. září 1822 v Praze do rodiny úspěšného německy mluvícího obchodníka. Byť měl velký zájem o hudbu, historii či filozofii, tak se po svém otci stal taktéž obchodníkem. V roce 1855 byl jmenován do vedení pražské pobočky významné terstské pojišťovací společnosti Nuova. Díky této lukrativní práci si mohl dovolit finančně podporovat různé vlastenecké projekty.²⁸ Oba dva ovlivnila revoluce 1848, od níž začali podporovat československé vlastenectví.

Obratem po nevydařeném projektu s Němci, se začalo plně pracovat na stanovách ryze českého tělocvičného spolku, které měl na starosti Miroslav Tyrš a Julius Grégr. Do čela vznikajícího spolku byl postaven právě majetný a uvážlivý Jindřich Fügner, který působil jako katalyzátor na rozhodnutí dalších vedoucích činitelů. Tělocvičná jednota pražská byla založena 16. února 1862 a prakticky vzápětí se stala objektem zájmu pražského policejního ředitelství.²⁹ To se obávalo převážně politické angažovanosti společenství, které mělo zatím zcela apolitický

---

²⁵ NOVOTNÝ, Jan. *Sokol v životě národa*. Praha: Melantrich, 1990. s. 1-2.

²⁶ WAIC, Marek. *Tělovýchova a sport ve službách české národní emancipace*. Praha: Karolinum, 2013. s. 17.

²⁷ WAIC, Marek. *Sokol v české společnosti 1862-1938*. Praha: Fakulta tělesné výchovy a sportu Univerzity Karlovy, 1996. s. 12-13.

²⁸ *Tamtéž*, s. 15-16.

²⁹ WAIC, Marek. *Tělovýchova a sport ve službách české národní emancipace*. Praha: Karolinum, 2013. s. 18-20.

název. Byť už od počátku byl dravý pták sokol ve znaku spolku a cvičenci spolku se mezi sebou nazývali Sokoly. Toto pojmenování mělo ostatně symbolizovat slovanskou vzájemnost a sympatie s osvobozeneckým bojem Jihoslovanů, kteří své nejjudatnější hrdiny nazývali Sokoly. Za oficiální název organizace bylo přijato jméno „Sokol“ teprve na valné hromadě v listopadu 1864.³⁰

Pozornost policejního ředitelství nebyla největším problémem, před kterým jednota během prvního roku svého působení stála. Sokolové totiž nebyli vlastníci žádného vhodného objektu pro pravidelná cvičení. Z provizorní tělocvičny, v budově u Apolla v Ječné ulici dostali k 30. dubnu 1863 výpověď, ihned co jej zakoupil řád školských sester. Na tuto skutečnost zareagoval starosta Sokola Jindřich Fügner, který oznámil členstvu zakoupení parcely v blízkosti Žitné brány.³¹ Za přispění členstva na tomto místě vyrostla během roku 1863 první sokolovna v novorenesančním slohu dle návrhů slavného českého architekta doby historismu Ignáce Ullmanna.³²

Budovu Jindřich Fügner nechal vystavět na vlastní náklady, což ho však velmi zadlužilo. A i přesto, že Fügnerova rodina byla po jeho smrti neméně zatížena tímto dluhem, na přežití Sokola v prvních letech a měsících má markantní zásluhy právě on. Jindřich Fügner náhle zemřel 15. listopadu 1865, pravděpodobně na otravu krve.³³ V době jeho úmrtí už byl Sokol etablovaným spolkem, a to nejen v Praze. Ještě v prvním roce existence Sokola, tedy 1862, vzniklo dalších 7 jednot, následujícího roku přibýlo 15 jednot, v roce 1864 dalších 16 a rok 1865 přinesl dokonce 20 nových sokolských jednot.³⁴ Dle záznamů sdružovaly v roce 1865 všechny sokolské spolky na 1949 členů v celkem 78 družstvech.

Zásluhy druhého ze známých zakladatelů se nacházejí z počátku spíše v oblasti cvičitelské. Miroslav Tyrš byl totiž zvolen prvním náčelníkem Sokola a zasloužil se o zavedení českého tělocvičného názvosloví. Do té doby se využívalo německé názvosloví od Friedricha Ludwiga Jahna z roku 1816. Sokol byl však českým národním spolkem, bylo tak nemyslitelné, aby se k cvičení využívala němčina. Došlo tedy k sestavení odborné komise, v které zasedal například i Karel Jaromír Erben a v jejímž čele stál právě Miroslav Tyrš. Tělocvičné názvosloví v češtině vyšlo v červenci 1862 spolu s dalšími materiály v brožuře „Pravidla tělocvičné jednoty Pražské Sokol“.³⁵

---

³⁰ DOLANSKÝ, Julius. Sto deset let Sokola: 1862-1972. Praha: Olympia, 1973. s. 11-12.

³¹ Dnešní adresa: Praha, Sokolská 1437.

³² WAIC, Marek. Tělovýchova a sport ve službách české národní emancipace. Praha: Karolinum, 2013. s. 23.

³³ *Tamtéž*, s. 31.

³⁴ *Tamtéž*, s. 26.; viz. TYRŠ, Miroslav a Tomáš ČERNÝ. Statisticko-historický přehled jednot Sokolských: pro rok 1865. 1866.

³⁵ NOVOTNÝ, Jan. *Sokol v životě národa*. Praha: Melantrich, 1990. s. 9.

Miroslav Tyrš nezapomínal na úkoly sokolstva, tedy na „tělesné a mravní vychování národa československého, odchování ho k síle, statečnosti, ušlechtilosti a brannosti zvýšené“.³⁶ Hlavně poslední akcentovaný bod však vedl k první krizi Sokola z důvodu značného snížení počtu dospívajícího členstva po válečném roce 1866. Tyrš totiž vyzval všechny jednoty, aby se v nich sokolové cvičili ve zbrani a byli schopni zasáhnout do konfliktu mezi Rakouskem a Pruskem. Nakonec měli sokolové za úkol jen zajistit noční hlídky v Praze. I přesto však tato Tyršova proklamace vedla k zvýšenému strachu rodičů o své děti a ke snížení počtu především v řadách mladých cvičenců.³⁷

Sokol, byť apolitický či lépe řečeno nestraničný, avšak vrcholně vlastenecký spolek, musel reagovat na Rakousko-Uherské vyrovnání z roku 1867. Jakýmsi vyvrcholením první etapy celonárodních českých demonstrací byla velkolepá účast sokolstva při položení základního kamene k budově Národního divadla 16. května 1868. Taková veřejná vystoupení spojená se sokolskými výlety do okolí vedla k nárůstu členské základny Sokola. K roku 1871 existovalo již na 131³⁸ sokolských jednot sdružujících přes 11 000 cvičenců.³⁹ Tato popularita vedla také k založení časopisu „Sokol“, který měl působit jako důležitý organizační a informační prvek rozrůstajícího se společenství. V prvním díle časopisu představil Miroslav Tyrš svou stať „Náš úkol, směr a cíl“ v které představil prozatímní sokolské cíle.⁴⁰

Vzestup zájmu o Sokola na konci 60. let 19. století se zrcadlil v rostoucím zájmu o cvičení žen. Ty sice byly součástí cvičebních hodin již od počátku, ale jejich počet byl nestabilní. Rok 1869 však přinesl změnu. Miroslavu Tyršovi se podařilo přesvědčit Kateřinu Fügnerovou, vdovu po Jindřichu Fügnerovi, aby se postavila do čela výboru ustanovující se ženské tělocvičné jednoty. Na jeho první schůzi 23. července 1869 se sešly mimo jiné i Sofie Podlipská (později starostka), Anna Srbová, Terezie Nebeská a slečna Klementýna Hanušová (první cvičitelka a Tyršova žákyně).⁴¹

Tvrdou zkouškou pro sokolskou myšlenku představovala 70. léta. Ještě v roce 1871 tomu nicméně mnoho nenasvědčovalo, Češi totiž byli blízko k přijetí fundamentálních článků. Ty však nakonec na zasedání ministerské rady kancléř Beust a uherský ministerský předseda Andrassy smetli ze stolu. Česká politická scéna tak zahájila pasivní rezistenci a vlastenectví upadlo do letargie. Situaci navíc zvažnil pád vídeňské burzy v květnu 1873. Nemluvě o absenci

---

³⁶ TYRŠ, Miroslav. *Náš úkol, směr a cíl*. 2. vyd. V Praze: Česká obec sokolská, 1910. s. 9.

³⁷ WAIC, Marek. Sokol v české společnosti 1862-1938. Praha: Fakulta tělesné výchovy a sportu Univerzity Karlovy, 1996. s. 32-33.

³⁸ 96 v Čechách; 17 na Moravě; 5 v dalších částech monarchie; 2 v Rusku; 8 v USA

³⁹ NOVOTNÝ, Jan. *Sokol v životě národa*. Praha: Melantrich, 1990. s. 27-29.

⁴⁰ WAIC, Marek. Sokol v české společnosti 1862-1938. Praha: Fakulta tělesné výchovy a sportu Univerzity Karlovy, 1996. s. 40.

⁴¹ WAIC, Marek. *Tělovýchova a sport ve službách české národní emancipace*. Praha: Karolinum, 2013. s. 55-56.

Miroslava Tyrše ve vedení Sokola mezi lety 1873-1877.⁴² Největší propad v činnosti zaznamenaly jednoty venkovské. V nich totiž občané neviděli, jakožto vlasteneckých spolcích, velký smysl. Místo nich začali zavádět hasičské spolky, v kterých pochopitelně viděli jejich praktické využití.⁴³

Tuto kritickou etapu pomohl přestát Sokolu JUDr. Tomáš Černý, který byl zvolen starostou Sokola roku 1872 a jeho působení v čele končilo v roce 1882, kdy se stává starostou Prahy. Prakticky tedy provedl Sokol jeho nejtemnějšími chvílemi a předával funkci starosty v zcela odlišné situaci. Krize 70. let byla již zažehnána.⁴⁴

Období počátku 80. let 19. století se tak zdálo být příhodné pro uspořádání manifestační okázalé slavnosti Sokolů. Vhodnou dobou se stal rok 1882 kdy první pražská jednota slavila 20leté výročí od svého vzniku. Miroslav Tyrš, který se po zdravotní pauze vrátil do vedení, se rozhodl tuto akci uspořádat a pozvat na ni Sokoly ze všech jednot. Oslava jubilea pražské jednoty se do dějin zapsala jako první slet sokolstva. Celý podnik se uskutečnil v Praze. V neděli se konal průvod městem, který byl zakončen na Střeleckém ostrově, kde se slavnostního cvičení zúčastnilo 696 cvičenců a z tribun jejich počínání sledovalo na 2500 diváků.⁴⁵

O druhého ze zakladatelů přišlo sokolské hnutí v blízké době po prvním sletu. Miroslav Tyrš byl v prosinci roku 1883 jmenován mimořádným profesorem dějin umění na pražské Karlo-Ferdinandově univerzitě. Podmínkou přijetí této funkce bylo vzdání se pozice náčelníka v Sokole. Jelikož stát se profesorem na univerzitě byl pro Tyrše dávný sen, tak tuto pozici přijal. Po skončení letního semestru odjel Tyrš do vesnice Ötz v tyrolských Alpách, aby si odpočinul od shonu velkoměsta. Osudným se mu stala jedna z mnoha pravidelných vycházek do hor. Jeho tělo bylo nalezeno v horské říčce 21. srpna 1884.⁴⁶ Jeho pozdější pohřeb v Praze byl nejokázalejší smuteční akcí po smrti Františka Palackého.

1.2. Růst veřejného působení do vypuknutí války

Po smrti Miroslava Tyrše začalo vedení pracovat na uskutečnění jednoho z jeho mnoha snů, tedy na sjednocování jednot ve vyšší celky tzv. „župy“. Ty měly pomoci k lepší komunikaci a celkové organizaci rychle se rozmáhajícího tělocvičného hnutí Sokol. Ještě během roku 1884 vznikly tři župy: Tyršova se sídlem v Kolíně, Východočeská se sídlem v Hradci Králové a

---

⁴² *Tamtéž*, s. 40.

⁴³ WAIC, Marek. Sokol v české společnosti 1862-1938. Praha: Fakulta tělesné výchovy a sportu Univerzity Karlovy, 1996. s. 42.

⁴⁴ NOVOTNÝ, Jan. *Sokol v životě národa*. Praha: Melantrich, 1990. s. 32.

⁴⁵ WAIC, Marek. Tělovýchova a sport ve službách české národní emancipace. Praha: Karolinum, 2013. s. 46-47.

⁴⁶ *Tamtéž*, s. 52-53.

taktéž Středočeská se sídlem na Smíchově. Sjednocování jednot v župy nadále rychle pokračovalo a vyústilo ve sjednocení veškerého českého sokolstva (tj. sokolstva nacházejícího se na území Čech). Celé české sokolstvo se tak organizovalo pod společnou instituci „Česká obec sokolská“, jež byla ustanovena 24. března 1889 se sídlem v Praze. Na Moravě vznikla v roce 1892 její obdoba „Moravsko-slezská obec sokolská“, a to pro území Moravy a Slezska. Ke sloučení obou obcí, a tím pádem i veškerého sokolstva nacházejícího se na území historických zemí Koruny české došlo v roce 1896 pod názvem „Svaz československého sokolstva“. Toto spojení trvalo jen do roku 1904, kdy se vrátil název „Česká obec sokolská“, a to i pro moravské a slezské jednoty.⁴⁷

Rostoucí počet členstva, jednot a potažmo celého Sokola jakožto celonárodního tělovýchovného uskupení, byl zapříčiněn neustále se rozvíjícím veřejným vystupováním činovníků jednot a jejich členstvem. Ať už se jednalo o výlety Sokolů spojené s návštěvou nedaleko ležících míst důležitých pro tamější obyvatelstvo či prostředí jinak důležitých pro národní cítění. Znatelně důmyslnější úlohu splňovaly výlety do pohraničních území, kde docházelo ke stýkání a potýkání českého a německého etnika. Tyto akce měly za úkol přispět z pohledu Sokolů k ochraně pohraničních českých oblastí ohrožených výbojnou germanizací. Jednoty z ryze českých krajů se nadto stávaly ochranitelkami ohrožených jednot z národnostně smíšeného území, a tím tak docházelo k ještě většímu utužení společných národ podporujících vztahů.⁴⁸

Dalším způsobem, jak zviditelnit sokolskou činnost a rozšířit hnutí do okolí byla veřejně pořádaná cvičení aktivně cvičícího členstva. Tyto akce probíhaly na mnoha úrovních, od místní přes okresní a župní až po cvičení, které se týkalo všech jednot, a to nejen z území monarchie, ale z celého světa. Tyto oslavy sokolství vešly do dějiny pod názvem „sokolský slet“.

Jako první sokolský slet se považuje již dříve zmíněná oslava 20letého výročí vzniku první sokolské jednoty. První sletový den hlavního města českého království byl realizován 18. června 1882 a položil základy budoucím sletům, které ho však značně převyšovaly svou pompézností a návštěvností. Dopoledne byl uskutečněn průvod městem, kterého se zúčastnilo na 1600 sokolů, na to následovalo cvičení 696 mužů na Střeleckém ostrově v Praze, který byl pro tuto příležitost pronajatý.⁴⁹ Podobně koncipované slavnosti, jakými byly pro Sokoly jejich slety, byly pro turnerské hnutí tzv. turnfesty. První taková akce proběhla v roce 1860 v

---

⁴⁷ DOLANSKÝ, Julius. Sto deset let Sokola: 1862-1972. Praha: Olympia, 1973. s. 50.

⁴⁸ *Tamtéž*, s. 53.

⁴⁹ WAIC, Marek. Rej těl v rytmu vlastenectví. Sokolské slety 1882-1938. IN: PETRASOVÁ, Taťána a Pavla MACHALÍKOVÁ, ed. Tělo a tělesnost v české kultuře 19. století: sborník příspěvků z 29. ročníku symposia k problematice 19. století: Plzeň, 26.-28. února 2009. Praha: Academia, 2010. s. 52.

bavorském Coburgu.⁵⁰ Průběh byl značně podobný a měl vzbuzovat i identické pocity národ spojující pocity. Pohled na cvičící mladé silné muže a jejich průvod v totožných krojích, který cvičení předcházela, měl a také vzbuzoval silné pocity národní hrdosti a sounáležitosti.⁵¹

Ideální příležitostí k organizaci druhého sokolského sletu se stalo pořádání Jubilejní zemské výstavy v Královské oboře v průběhu roku 1891. Tento slet předčil všechna očekávání, když v průvodu kráčelo na 5 530 mužů z 210 jednot v krojích a téměř polovina z nich se aktivně zúčastnila i cvičení (2 473 mužů). Na slet přijeli také krajané z Ameriky a zástupci slovinského a chorvátského Sokola a také gymnasté z Francie a Polska. První sokolský slet mimo území monarchie byl uspořádán právě krajany ze Spojených států amerických v roce 1893 v Chicagu.⁵²

V pořadí již třetí slet byl pořádán v rámci Národopisné výstavy československé v roce 1895. Jako vhodné místo na konání této velkolepé akce se ukázala Letenská pláň, která tomuto účelu sloužila až do sedmého sletu konaného v roce 1920, po kterém byla vyměněna za v té době budovaný Strahovský stadion. Tohoto sletu se také poprvé zúčastnili dorostenci.⁵³ První slet 20. století byl konán v roce 1901 a do dějin vešel jako v pořadí čtvrtý slet. Byl význačný nejen účastí velkého počtu mužů, dorostu a žactva, ale také první aktivní účastí žen.⁵⁴

Větší zájem a zapojení žen do cvičení se odrazil v uspořádání sokolské hierarchie. O postavení žen v Sokole se jednalo již na přelomu 19. a 20. století. Definitivní rozhodnutí o jejich dalších osudech v hierarchickém uspořádání sokolské organizace padlo až v roce 1903. Tehdy byl vydán pro všechny jednoty závazný řád, který potvrdil samosprávu ženských odborů.⁵⁵ Ženy si tak o svých záležitostech v Sokolu mohly rozhodovat samy, byť na rovnoprávné hlasovací právo s muži musely počkat až do vzniku Československa.

V pořadí již pátý slet konaný v roce 1907 byl význačný velkou účastí zahraničních skupin. Čeští a slovenští krajané z Ameriky dorazili v hojném počtu 300 lidí, nebylo to však největší číslo zahraničních účastníků. Chorvaté dorazili až v 800 lidech, Slovinců bylo na 450, Srbů 120, dále dorazili též cvičenci z Bulharska, Ruska, Francie, a dokonce i Arabové z Alžíru. Bezprostředním důsledkem velké účasti zahraničních, převážně však slovanských, skupin bylo založení Svazu slovanského sokolstva roku 1908. Šestý slet, konaný v roce 1912, se proměnil

---

⁵⁰ Britannica. [online]. [cit. 2024-01-17]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/Turnfest>

⁵¹ WAIC, Marek. Rej těl v rytmu vlastenectví. Sokolské slety 1882-1938. IN: PETRASOVÁ, Taťána a Pavla MACHALÍKOVÁ, ed. Tělo a tělesnost v české kultuře 19. století: sborník příspěvků z 29. ročníku symposia k problematice 19. století: Plzeň, 26.-28. února 2009. Praha: Academia, 2010. s. 52.

⁵² DOLANSKÝ, Julius. Sto deset let Sokola: 1862-1972. Praha: Olympia, 1973. s. 54.

⁵³ WAIC, Marek. Rej těl v rytmu vlastenectví. Sokolské slety 1882-1938. IN: PETRASOVÁ, Taťána a Pavla MACHALÍKOVÁ, ed. Tělo a tělesnost v české kultuře 19. století: sborník příspěvků z 29. ročníku symposia k problematice 19. století: Plzeň, 26.-28. února 2009. Praha: Academia, 2010. s. 52.

⁵⁴ DOLANSKÝ, Julius. Sto deset let Sokola: 1862-1972. Praha: Olympia, 1973. s. 55.

⁵⁵ WAIC, Marek. Tělovýchova a sport ve službách české národní emancipace. Praha: Karolinum, 2013. s. 74.

v ohromnou manifestaci všeslovanství. V průvodu kráčelo na 20 000 krojovaných Sokolů a na Letenské pláni cvičilo kromě velkého množství žactva a dorostu také na 11 120 mužů a 5 458 žen. Zahraniční účast byla také přibližně dvojnásobná oproti předcházejícímu sletu. Heslem sletu se stal „boj za osvobození národů“.⁵⁶ Jednalo se zároveň o poslední předválečný slet. V pořadí sedmý slet se již odehrál ve zcela jiných poměrech nově vzniklé Československé republiky v létě roku 1920.

Slety a další veřejná vystoupení výrazně pomohla v propagaci sokolské myšlenky. Mohlo by se tak zdát, že Tyršův dávný pronárodně orientovaný cíl „naše snaha po rozvoji za dovršenou se pokládati nemůže, pokud každý Čech též Sokolem se nestal“⁵⁷ je na dobré cestě k uskutečnění. Tomuto snu se však postavily do cesty nové překážky. Na přelomu 19. a 20. století došlo ke vzniku konkurenčních tělovýchovných organizací. Pomyslný boj mezi jednotami se odehrával převážně na poli mládežnické tělovýchovy, to mělo bezpochyby vliv na zapojení mládeže do cvičení na sokolských sletech ke konci 19. století.

Prvním konkurentem byla Dělnická tělocvičná jednota (DTJ) vzniklá v roce 1897, která byla zaměřena na dělnickou vrstvu společnosti, převážně na dělnické učně. DTJ již z počátku proklamovala, že je pevně svázaná s politickou stranou, což znamenalo příkrý rozpor se sokolským národním a nadstranickým zaměřením.⁵⁸ Ostatně jedno z hlavních hesel Sokola již od 70. let 19. století bylo, že „naše věc není pro strany, nýbrž pro národ veškerý“⁵⁹. Dle tohoto prohlášení by tak neměl stát na politických či náboženských přesvědčeních, avšak pouze na pronárodním citění. Přesto je však nutno podotknout, že jak Miroslav Tyrš, tak pozdější starostové Sokola Jan Podlipný a Josef Scheiner byli významnými mladočeskými politiky.⁶⁰

Druhým konkurentem se stala katolická tělovýchovná organizace Orel. Vztah Sokola a katolické církve se ke konci 19. století zhoršoval, a to i přes fakt, že z počátku existence Sokola bylo nemyslitelné, aby každý jednotlivý prapor jednot byl neposvěcen. Liberalistické myšlenky sokolského hnutí a jeho velká rozpínavost však nebyli po chuti katolickému kléru. Dalším problematickým článkem ve vztahu katolíků se Sokoly byla osoba starosty Č.O.S. Josefa Scheinera. Vše vyústilo v roce 1908 v založení první katolické tělocvičné organizace Orel, která získávala na oblibě zejména na Moravě.⁶¹

---

⁵⁶ DOLANSKÝ, Julius. Sto deset let Sokola: 1862-1972. Praha: Olympia, 1973. s. 56-57.

⁵⁷ TYRŠ, Miroslav. *Náš úkol, směr a cíl*. 2. vyd. V Praze: Česká obec sokolská, 1910. s. 8.

⁵⁸ WAIC, Marek. Sokol v české společnosti 1862-1938. Praha: Fakulta tělesné výchovy a sportu Univerzity Karlovy, 1996. s. 71.

⁵⁹ *Sokol: časopis zájmům tělocvičným věnovaný*. Praha: Miroslav Tyrš, 1871, 1(11), s. 86.

⁶⁰ WAIC, Marek. Tělesná výchova a sport v politickém životě meziválečného Československa. Praha: Karolinum, 2018. s. 25.

⁶¹ WAIC, Marek. Sokol v české společnosti 1862-1938. Praha: Fakulta tělesné výchovy a sportu Univerzity Karlovy, 1996. s. 72-75.

Další organizací konkurující Sokolu byl Skaut, který se svým působením zaměřil především na mládež. Jeho zakladatel Antonín Benjamín Svojsík byl středoškolským učitelem a taktéž náčelníkem v jedné ze sokolských žup. Když se mezi lety 1908–1909 seznámil s anglickým skautingem, navrhl, aby se stal stálou součástí výchovy mládeže v Sokolu. Zasazoval se o jeho prosazení, ale vedení Sokola odmítlo přijetí skautingu jako celku a vzalo si z něj jen co uznalo za vhodné (např. výlety do přírody, zimní sporty, plavání...).⁶² Otec skautingu v Československu Antonín Benjamín Svojsík se však snu nevzdal, v roce 1911 sám odjíždí do Anglie a o rok později vydává v češtině knihu „Základy skautingu“ a zakládá první skautský tábor. Rok 1912 je tedy oficiálně pokládán jako rok založení skautingu na českém území.⁶³

V neposlední řadě je třeba zmínit velké množství sportovních klubů, spolků a svazů. Sport jako takový se v Sokole totiž nepěstoval. Sokol byl zaměřen na tělovýchovu, kde se všichni jeho členové měli podporovat a být jako jeden muž. Naopak ve sportu jde spíše o neustálé soupeření o co nejlepší umístění. Nejen to, sport se také stával místem, kde se střetávali česká a německá národnost. Nežřídka kdy tak došlo k situaci, kdy čeští sportovci zápasili na německém území s německými mužstvy, což bylo v příkrém rozporu se sokolskou ideou.⁶⁴

1.3. První světová válka a role Sokola v procesu etablování první republiky

Poslední sčítání veškerého členstva před první světovou válkou proběhlo v roce 1913. Dospělé členstvo Sokola tvořila skupina 128 097 lidí.⁶⁵ Jedná se tak o nezanedbatelnou masu lidí, kteří mohli být využiti pro válečné účely. Ještě před vypuknutím první světové války došlo k obnovení branných disciplín v Sokole. Vedení Č.O.S. využilo výnosu ministerstva zeměbrany z 6. května 1909 o podpoře dobrovolné střelby k obnově střeleckého výcviku. Pražský Sokol mohl navíc bezplatně využívat střelnici v Kobylisích.⁶⁶

Po sarajevském atentátu vedení Sokola muselo tušit blížící se konflikt a moc dobře si uvědomovalo v jaké jsou situaci. Důležité je zmínit slovanofilskou orientaci spolku, působení sokolských cvičitelů v Rusku, kontakty se srbskými Sokoly a také vřelé vztahy s gymnasty, z pro Rakousko–Uhersko nepřátelské, Francie. Po vypuknutí války chtěli zástupci Č.O.S. udržet existenci spolku za každou cenu, ale zároveň žádnými způsoby nepodporovat válečné úsilí Rakousko–Uherska. Jejich hlavním úkolem tak byla především charitativní činnost. Jako

---

⁶² WAIC, Marek. Tělovýchova a sport ve službách české národní emancipace. Praha: Karolinum, 2013. s. 72.

⁶³ Skaut. [online]. [cit. 2024-01-17]. Dostupné z: <https://www.skaut.cz/skauting/historie/>

⁶⁴ WAIC, Marek. Tělovýchova a sport ve službách české národní emancipace. Praha: Karolinum, 2013. s. 75.

⁶⁵ WAIC, Marek. Tělesná výchova a sport v politickém životě meziválečného Československa. Praha: Karolinum, 2018. s. 59.

⁶⁶ WAIC, Marek. Tělovýchova a sport ve službách české národní emancipace. Praha: Karolinum, 2013. s. 88.

například shromažďování financí pro rodiny branců a poskytování sokoloven pro ošetřování zraněných. Členstvo se však aktivnímu zapojení do války nevyhnulo, vždyť jen do 10. dubna 1915 odešlo na frontu 30% členů.⁶⁷

Policejní ředitelství v Praze, a i další rakouské úřady dále bedlivě sledovali činnost Sokola a hledali záminku na jeho likvidaci. Pravdou je, že Sokolové jim šli svými odvážnými činy vstříc. Členové Sokola bojující na východní frontě s sebou měli sokolské legitimace, které jim v případě zatčení měly zajisti lepší zacházení. Ve Francii se navíc již začaly tvořit sokolské legie a starosta Č.O.S. Josef Scheiner byl doma jedním ze zakládajících členů hlavního orgánu českého domácího odboje Maffie. Scheiner byl zatčen 21. května 1915 a spolu s Karlem Kramářem odvezen do vyšetřovací vazby do Vídně, později byl však pro nedostatek důkazů propuštěn. Horší osud čekal celou sokolskou organizaci. Česká obec sokolská byla dle nařízení ze dne 24. listopadu 1915 na základě §24 a 25 odstavce 1 zákona ze dne 15. listopadu 1867 rozpuštěna.⁶⁸ U většiny jednot se však alespoň omezená činnost podařila zachovat až do konce války.

Boj, který nakonec vedl až ke vzniku samostatného státu Čechů a Slováků, byl podporován i krajanskými spolky ze Spojených států amerických. Sokolové nezůstali pozadu a finančně podporovali zahraniční projekt Tomáše Garriguea Masaryka. Nejen to, ale když v roce 1917 vstoupily Spojené státy americké do válečného konfliktu, tak se mezi prvními dobrovolníky našel i nezanedbatelný počet českých a slovenských Sokolů.⁶⁹

V prvních měsících nově vzniklé republiky hrálo sokolstvo rozhodující úlohu, a těšilo se velké přízni prezidenta nového státu Tomáše Garriguea Masaryka. Ten ostatně osobně znal Miroslava Tyrše, s kterým se na počátku 80. let 19. století střetl na pražské Karlo-Ferdinandově univerzitě, kde byli oba jmenováni profesory. Pravdou však je, že Tyrš už byl na sklonku svého života a měl značné zdravotní potíže, naopak Masaryk byl na začátku kariéry a plný sil. Tomu také odpovídal jejich společný vztah. Tyrš se v přítomnosti Masaryka necítil moc dobře, protože Masarykovy argumentační výpady nebývaly příliš šetrné, což už postarší a nemocný Tyrš nenesl příliš dobře. Jejich vztah tak lze označit za spíše negativní, a to i přes skutečnost, že oběma šlo v zásadě o totéž. Tedy o působení na českého člověka a jeho nenásilné formování.⁷⁰

Přesto Masaryk sympatizoval se sokolským hnutím již od útlého věku. Ve 13 letech poprvé vstoupil do Sokola, ale poté odjel studovat do Vídně, kde však své sokolské působení musel pozastavit. Až když se dostal zpět do Prahy jako vysokoškolský profesor, tak se v něm

---

⁶⁷ *Tamtéž*, s. 97-98.

⁶⁸ *Tamtéž*, s. 98-99.

⁶⁹ WAIC, Marek. Tělesná výchova a sport v politickém životě meziválečného Československa. Praha: Karolinum, 2018. s. 30.

⁷⁰ DVORÁKOVÁ, Zora. T.G. Masaryk, Sokol a dnešek. Praha: J. Hříbal, 1991. s. 28-29.

opět probudil zápal pro sokolskou věc. Do pražského Sokola vstupuje v dubnu 1884 a cvičení se Masaryk věnoval až do konce svého života. Jen jednotu pražskou vyměnil v roce 1890 za malostranskou, jejímž členem byl až do dne svého skonu 14. září 1937.⁷¹

Po vypuknutí válečného konfliktu v 28. července 1914 se Masaryk setkal se starostou Sokola Josefem Scheinerem. Masaryk se vyslovil, že by bylo záhodno, aby v případě potřeby se ze sokolských členů stalo národní vojsko. Toto přání došlo svému naplnění při tvorbě legií, které z velké většiny tvořili právě sokolové. Právě díky sokolské morálce a kázni byli legionáři považováni ostatními národy za elitní vojsko.⁷²

I přes skutečnost, že legionáři nebyli fyzicky přítomni na území Československa 28. října 1918, tak bylo zbylé členstvo Sokola připraveno bránit se zbraní v ruce nově nabytou svobodu své vlasti. Ústředí sokolské stráže vzniklo hned 28. října a jeho úkolem bylo organizovat vytváření Národních stráží. V jejich čele stanul Jindřich Vaníček, náčelník Č.O.S. a zástupce mu dělal František Hummelhans, starosta Svazu dělnických tělovýchovných jednot. Mezi jejich primární úkoly se řadilo střežení skladů potravin, zboží a jiných surovin, zbrojnic, průmyslových objektů a nádraží spojené s transferem příslušníků zbytku rakouských vojenských jednotek ze země. Při těchto činnostech spolupracovali s policií, četnictvem a nově formující se armádou. Příslušníci Národních stráží zajišťovali pořádek do 9. prosince 1918, kdy jim Jindřich Vaníček vydal rozkaz složit zbraně.⁷³

Důležitá byla též pozice starosty Sokola Josefa Scheinera, který se stal nejvyšším správcem československého vojska. Z této pozice pak stál u zrodu nových vojenských jednotek, jejichž drtivou většinu tvořili právě sokolští dobrovolníci. Dostalo se jim alespoň minimálního potřebného vojenského výcviku a říkalo se jim Pluky stráže svobody. Jejich formování probíhalo v součinnosti s Ministerstvem národní obrany v listopadu 1918.⁷⁴

Vedení Č.O.S. vydalo 2. prosince 1918 prohlášení k obnově všech článků sokolské organizace. Tedy ještě v době, kdy se značná část členů soustředila v Národní stráž. Vedení též vyzvalo k obnově zaniklých jednot a k zvýšené opatrnosti v přijímání nových členů. Šlo jim o zachování pravé myšlenky sokolství, aby se do sokolských struktur nehlásili lidé jen s vidinou osobního prospěchu.⁷⁵

---

⁷¹ *Tamtéž*, s. 30-31.

⁷² *Tamtéž*, s. 34-35.

⁷³ WAIC, Marek. Tělesná výchova a sport v politickém životě meziválečného Československa. Praha: Karolinum, 2018. s. 32-33.

⁷⁴ *Tamtéž*, s. 44-45.

⁷⁵ *Tamtéž*, s. 56.

Po obnově Sokola opravdu došlo k velkému nárůstu členstva, který však nebyl nikterak na škodu původní myšlenky spolku. Pro představu uvádím porovnání počtu členů⁷⁶ Sokola v roce 1913 a v roce 1920. Při posledním předválečném sčítání Sokol vykazoval na 194 322 členů, dva roky po skončení válečného konfliktu zaznamenal spolek téměř trojnásobný nárůst předválečného stavu až na číslo 562 651 členů.⁷⁷

Nelze opomenout ani zásluhy členů jednot v boji za stabilizaci celkových poměrů a státních hranic nové republiky, které tvořily první nesnáz nového státu, která musela být vyřešena. Jednalo se zejména o Slovenskou jižní hranici s nově ustanovující se Maďarskou republikou.⁷⁸

Hlasy objevující se v poválečné náladě nového Československa, že Sokol svou úlohu již splnil a po dosažení samostatného státu již není potřeba, se tedy hned v prvních měsících ukázaly jako zcela liché. Sám prezident Masaryk je odmítl, podle něj šlo o značně krátkozraký názor.⁷⁹

Vyvrcholením oslavné nálady v Sokole a veškeré české společnosti byl první (celkově již sedmý) všesokolský slet v nové republice konaný v červnu 1920. Slet byl z důvodů velkého počtu účastníků rozložen do tří týdnů mezi 13. až 30. červen, s tím že hlavní cvičení probíhala mezi 27. až 30. červnem. Účast byla na svou dobu enormní. Jen průvodu se zúčastnilo na 48 000 mužů a žen, týden před nimi 32 000 dorostenců a dorostenek. Na letenské pláni se pak představilo na 27 000 cvičících mužů a 23 472 cvičících žen.⁸⁰ S organizací prvního sletu nové republiky výrazně pomohly nově ustanovené státní orgány.⁸¹ Opět to tedy ukazuje, že Sokol se sice snažil být nestranickým spolkem, ale apolitickým rozhodně nebyl.

1.4. Sokol v rámci první Československé republiky

Nová republika se skládala z pěti územních celků – Čech, Moravy, Slezska, Slovenska a Podkarpatské Rusi. Sokolská myšlenka byla prozatím rozšířena zejména v prvních třech jmenovaných územích. O rozšíření sokolství i do zbylých oblastí Československa se postarali sami sokolové. Vlastenecká myšlenka na Slovensku zapůsobila na tamější obyvatelstvo v

---

⁷⁶ Dospělé členstvo včetně dorostu a žactva.

⁷⁷ WAIC, Marek. Tělesná výchova a sport v politickém životě meziválečného Československa. Praha: Karolinum, 2018. s. 58-59.

⁷⁸ WAIC, Marek. Sokol v české společnosti 1862-1938. Praha: Fakulta tělesné výchovy a sportu Univerzity Karlovy, 1996. s. 110-112.

⁷⁹ DVORÁKOVÁ, Zora. T.G. Masaryk, Sokol a dnešek. Praha: J. Hříbal, 1991. s. 38.

⁸⁰ DOLANSKÝ, Julius. Sto deset let Sokola: 1862-1972. Praha: Olympia, 1973. s. 81.

⁸¹ WAIC, Marek. Tělesná výchova a sport v politickém životě meziválečného Československa. Praha: Karolinum, 2018. s. 58.

průběhu bojů proti Maďarsku. Postaraly se o to sokolské prapory, které právě bojovaly na území Slovenska.⁸²

Již 4. listopadu byla založena první sokolská jednota na Slovensku, a to ve Skalici, která se nacházela na Česko–Slovenské zemské hranici nedaleko Hodonína. Rozšíření Sokola na Slovensku mělo velmi rychlý průběh. Už během února 1919 byla ustanovena první sokolská župa Slovenska se sídlem v Žilině. Ke konci téhož roku zaznamenával slovenský Sokol 71 jednot sdružujících se v 6 župách.⁸³

Podkarpatská Rus vděčí za vznik sokolských jednot na svém území převážně českým vojákům, četníkům, učitelům a dalším úředníkům. Ti se tam měli postarat o bezproblémové začlenění země do Československého státu. Sokolské jednoty na Podkarpatské Rusi tak byly tvořeny většinou českými členy, kteří prozatímně zastávali různé funkce ve státním aparátu. První vzniká v listopadu 1919 v hlavním městě Podkarpatské Rusi Užhorodě, později dochází k zakládání i dalších jednot na Podkarpatské Rusi. Jejich odlehlost dovedla vedení Č.O.S. v listopadu 1921 k založení jediné podkarpatoruské župy. Snaha předat vedení Sokola na Podkarpatské Rusi místní inteligenci se až do konce první republiky nestřetla s pochopením. Sokol byl místními využíván zejména jako zprostředkovatel kontaktů mezi rusínskou a českou mládeží.⁸⁴

Sokolu se tak rozšířila členská základna a územní působnost. Hlavním jeho úkolem v první polovině 20. let 20. století byla konsolidace své běžné práce, jakou bylo cvičení, vzdělávání a pořádání kulturních akcí. Averze činovníků Sokola vůči klerikalismu, a tím pádem i tělovýchovné organizaci Orel je již zmíněna výše a pochází tudíž z předválečného období. Po válce však nedošlo v tomto směru k zásadní změně. Naopak, křesťanství na Slovensku bylo daleko rozšířenější než v českém prostředí. Na území celé republiky tak docházelo k ještě větším kolizím mezi Orly a Sokoly. Jejich střet by se dal charakterizovat i jako urputný boj liberalismu s konzervatismem. Přesto se tento spor nijak nepodepsal do vysoké politiky, kde starosta Orla a předseda lidové strany Jan Šrámek usedl do několika vlád s mnohými členy sokolských jednot.⁸⁵

---

⁸² BALCAR, Jan. Význam ČOS při vzniku Československé republiky. IN: HOGENOVÁ, Anna, ed. K problematice jinakosti: sport, olympismus, nacionalismus a sjednocení Evropy. Praha: Český olympijský výbor, 2001. s. 4-5.

⁸³ WALDAUF, Jan. Sokol: malé dějiny velké myšlenky. Luhačovice: Atelier IM, 2007. sv. 1, s. 47.

⁸⁴ BUČKA, Peter. Telovýchova a šport na Podkarpatskej Rusi v období prvej Československej republiky. IN: HUBENÝ, David (ed.). Čtvrt-století spolu: Československo a Podkarpatská Rus. Praha: Národní archiv, 2023. s. 281.

⁸⁵ WAIC, Marek. Tělesná výchova a sport v politickém životě meziválečného Československa. Praha: Karolinum, 2018. s. 66-70.

Sokolové pečlivě evidovali počty svých členů zastoupených v obou komorách parlamentu. Například ve volbách 1929 zasedlo do senátu 32 sokolů a do poslanecké sněmovny dokonce 67 členů jednot. Sokolové tak tvořili v obou komorách parlamentu přibližně 22% zastoupení. Byli to zástupci převážně agrárníků, socialistů, národních demokratů a živnostníků. Mezi zvolenými poslanci, kteří byli členy Sokola, se řadila jména jako František Udržal, Rudolf Beran, Milan Hodža, Karel Kramář, Jan Malypetr či Antonín Švehla a tehdejší ministr zahraničí Edvard Beneš. Ve volbách v roce 1935 byl počet sokolských členů v parlamentu ještě vyšší – v senátu 36 sokolů a v poslanecké sněmovně 70.⁸⁶

Vstupovat do lidové strany však bylo sokolům zapovězeno, stejně tak tomu bylo z pochopitelných důvodů i u komunistické strany. Dle tehdejších ideologů se s komunisty Sokolové zásadně rozcházejí v otázce demokratismu. Komunisté totiž hlásají diktaturu proletariátu, což je v příkrém rozporu se sokolským demokratismem.⁸⁷ Podobně jako u Orla, tak i v tomto případě vedl vztah k politické straně k negativnímu postoji tělovýchovné organizace reprezentované Federací dělnických tělocvičných jednot. Od roku 1926 přejmenované na Federaci proletářské tělovýchovy. S poslední významnou tělovýchovnou organizací fungující na území Československa – Svazem Dělnických tělocvičných jednot, jež reprezentoval sociálně demokratické principy, se Sokol naučil během první republiky vycházet.⁸⁸

V meziválečném období sokolové nevěnovali přílišnou pozornost turnerskému hnutí. Zvýšenou pozornost si německý tělovýchovný svět zasloužil až po nástupu Adolfa Hitlera do funkce kancléře 30. ledna 1933. Přesto vztahy mezi sokolským a turnerským hnutím v meziválečném období spočívaly převážně v pozorování jednoho druhým a k přímým stykům či rozepřím prakticky nedocházelo.⁸⁹ I na německém území se nacházela drobná sokolská struktura, která byla reprezentována českými menšinami či slovanskými Lužickými Srby. Nacistický režim však nesl jejich existenci s nelibostí, a tak byl Svaz lužickosrbského Sokola v dubnu 1933 rozpuštěn a část vedoucích představitelů pozatýkána.⁹⁰

V průběhu 20. let se našlo mnoho sokolských představitelů v Československu sympatizujících s italským fašismem. Zejména oceňovali, že Mussoliniho režim naplnil národ vášnivou láskou k Itálii, což byl v určité míře cíl i Sokola v českém prostředí. Nakonec se však vedení Sokola vyslovilo proti československému fašismu. Toto prohlášení z poloviny 20. let

---

⁸⁶ *Tamtéž*, s. 82.

⁸⁷ *Tamtéž*, s. 70.

⁸⁸ *Tamtéž*, s. 72.

⁸⁹ WAIC, Marek. Tělesná výchova a sport v politickém životě meziválečného Československa. Praha: Karolinum, 2018. s. 78-80.

⁹⁰ WALDAUF, Jan. Sokol: malé dějiny velké myšlenky. Luhačovice: Atelier IM, 2007. sv. 1. s. 55.

bylo podpořeno událostmi z Brna roku 1933, kdy skupina šedesáti moravských fašistů zaútočila na kasárna brněnské posádky. Tento pokus o násilný převrat skončil před soudem a Sokolové v Československu na dobro skončili s jakoukoli, byť mizivou, podporou fašismu. S fašisty sympatizující členstvo bylo nuceno odejít z jednot nebo byli zkrátka vyloučeni.⁹¹

Obyvatelé Československa, včetně sokolů, museli také čelit na přelomu 20. a 30. let krizi, která vycházela z hospodářských poměrů. Zanedlouho po krachu Newyorské burzy přišla hospodářská krize a s ní spojená vysoká nezaměstnanost též do Evropy a Československa. Vedoucí činovníci Sokola zavedli v Sokolském věstníku⁹² v říjnu 1932 rubriku „Sokolský trh práce“ s jejíž pomocí chtěli bojovat s neustupující nezaměstnaností a finanční krizí převážně v řadách jejich bratrů a sester ze sokolských jednot. Došlo též k pořádání sbírek ve prospěch krizí nejvíce zasažených rodin sokolských příslušníků.⁹³ Vzájemná spolupráce a soudržnost v řadách sokolských se tak v těžkých chvílích projevila.

Snaha o maximální pospolitost sokolů a celkově všech obyvatel Československa promítající se právě například v maximální možné podpoře v nezaměstnanosti však ani tak nestačila. Na Slovensku byl Sokol neustále terčem útoků a šíření protičeské nálady ze strany hlinkovců. Andrej Hlinka osočoval Sokoly z protikřesťanské nenávisti. Béla Tuka prohlašoval Sokol za nejnebezpečnější protislovenský spolek a každý správný slovenský katolík by podle něj měl pracovat na jeho zániku.⁹⁴ Znovu tu šlo zejména o špatné vztahy Sokolů s katolíky, které dokázaly slovenské politické autonomistické autority využít ve svůj prospěch.

V této přicházející krizi bylo třeba demonstrovat neutuchající státní a národní jednotu Československa. Tomuto odkazu chtěl pomoci i veliký zájezd českých sokolů na Slovensko a Podkarpatskou Rus, který proběhl na konci června 1936 a měl reagovat na útoky hlinkovců. Jednalo se o velkolepý zájezd, kterého se zúčastnilo na 40 000 sokolů.⁹⁵ Samotný předseda vlády Československa Milan Hodža poděkoval za zmíněný zájezd, jež proběhl ve státním zájmu Československé republiky. Zájezd byl úspěšný a dokázal aspoň na čas otupit ostří slovenských útoků.⁹⁶

Krize však i přes veškerá opatření byla na počátku 30. let všudypřítomná. Sokolové se rozhodli s dalšími spolky reagovat na tuto situaci a společně s Orly, Svazem DTJ, Československou obcí legionářskou, střeleckým a dalšími spolky založili 6. října 1933 Výbor

---

⁹¹ WAIC, Marek. Sokol v české společnosti 1862-1938. Praha: Fakulta tělesné výchovy a sportu Univerzity Karlovy, 1996. s. 130-131.

⁹² Sokolský časopis

⁹³ WALDAUF, Jan. Sokol: malé dějiny velké myšlenky. Luhačovice: Atelier IM, 2007. sv. 1. s. 55.

⁹⁴ *Tamtéž*, s. 57.

⁹⁵ *Tamtéž*, s. 57.

⁹⁶ WAIC, Marek. Tělesná výchova a sport v politickém životě meziválečného Československa. Praha: Karolinum, 2018. s. 86-87.

brannosti lidu. Výbor měl pěstovat správnou morálku mezi obyvatelstvem a připravovat je fyzicky i psychicky na různé situace spojené s obranou státu či vlastních životů. Sokol zároveň začal s vlastní brannou výchovou svých členů, a to i těch, kteří běžně nenavštěvovali cvičení.⁹⁷

Správně nastavená morálka Sokolů se měla ukázat na letních olympijských hrách 1936 konaných v Berlíně, hlavním městě Německé říše. Vztah Sokola ke sportu, a tím pádem i k olympijským hrám, nebyl nikterak kladný. Sokolové však byli výbornými gymnasty, na kterých stála československá meziválečná olympijská výprava. V předválečném období bylo dovoleno členům Sokola se her zúčastňovat jen jako jednotlivcům, protože Č.O.S. v nich neviděla žádného většího významu.⁹⁸

Hned prvních olympijských her po první světové válce v Antverpách 1920 se zúčastnilo gymnastické družstvo Sokolů, protože dle představitelů Č.O.S. „v soutěži tělocvičné skoro všech svobodných států nemůže chybět za národ náš sokolstvo“⁹⁹ a skončili na čtvrtém místě. Následující olympijské hry 1924 konané v Paříži přinesly první zlatou medaili od Bedřicha Šupčíka¹⁰⁰ ve šplhu na laně. Přesto si Sokolové stěžovali na program her, který byl dle jejich názoru příliš nakloněn sportu, a ne tolik tělocvičné všestrannosti.¹⁰¹

Původně se měly olympijské hry roku 1924 konat v Praze, jistou cenou útěchy pro Československo bylo konání VIII. olympijského kongresu roku 1925 v Praze. Významný byl svým pedagogickým přínosem do světa sportu a tělovýchovy a též odstoupením otce myšlenky moderních olympijských her Pierra de Coubertina z vedení MOV a jeho nahrazení Belgičanem Henry de Baille–Latourem.¹⁰² Pro Sokoly zejména jejich účasti na pořádání akce, která se konala v nově vybudovaném a čerstvě otevřeném Tyršově domě na Malé Straně.

Olympijské hry v Amsterdamu 1928 byly pro výpravu Sokolů poměrně úspěšné ziskem jedné zlaté, tří stříbrných a jedné bronzové medaile. Přesto se vedení Č.O.S. opět nezdrželo kritiky systému olympijských her. Olympijské hry roku 1932 se konaly poprvé mimo evropský kontinent v Los Angeles. I přes velkou finanční náročnost byla snaha obeslat hry sokolskými zástupci. Nakonec se však nepodařilo najít dostatek financí, a o to víc se sokolové připravovali na XI. olympijské hry konané v roce 1936 v nedalekém Berlíně.¹⁰³

---

⁹⁷ *Tamtéž*, s. 97.

⁹⁸ WAIC, Marek. Sokol v české společnosti 1862-1938. Praha: Fakulta tělesné výchovy a sportu Univerzity Karlovy, 1996. s. 164-168.

⁹⁹ Věstník sokolský: list Svazu českoslovanského sokolstva. Praha: Svaz českoslovanského sokolstva, 06.05.1920, 22(9), s. 194.

¹⁰⁰ Dále získal ještě čtyři stříbra a čtyři bronz.

¹⁰¹ WAIC, Marek. Sokol v české společnosti 1862-1938. Praha: Fakulta tělesné výchovy a sportu Univerzity Karlovy, 1996. s. 168-170.

¹⁰² KÖSSL, Jiří. *Dějiny československého olympijského hnutí*. Praha: Olympia, 1977. s. 50.

¹⁰³ WAIC, Marek. Sokol v české společnosti 1862-1938. Praha: Fakulta tělesné výchovy a sportu Univerzity Karlovy, 1996. s. 171.

Němečtí pořadatelé zařadili na pořad her nesoutěžní hromadná vystoupení. Z hlediska Sokolů šlo o vhodný moment, kdy mohli celému světu ukázat vypělost českého národa. Po nástupu Adolfa Hitlera k moci v lednu 1933 však začal boj proti pořádání olympijských her v Berlíně. Sokolové nakonec odvolali své hromadné cvičení, oficiálně z finančních důvodů, ale ve skutečnosti za to mohl tlak veřejnosti nedělat nacistům v Berlíně propagaci. Jednalo se o těžké rozhodnutí, sokolové totiž byli ve veřejných cvičeních jedni z nejlepších na světě.¹⁰⁴ Jejich místo na hromadném cvičení za Československo měli zaujmout turneři z Aše, nakonec však ani oni na hrách nevystoupili.¹⁰⁵ Sportovci ze Sokola se her přesto zúčastnili. Umístění družstva mužů na pátém místě bylo spíše zklamáním, za to ženy slavily stříbrnou medaili.

Události, které formovaly od ledna 1933 dění v sousední Německé říši, ovlivňovaly sokolský vývoj ve stále ještě demokratickém Československu. Ať už se jednalo o v celkovém zúctování malichernosti, jakým bylo znemožnění startu družstva pro hromadné cvičení na olympijských hrách v Berlíně či o závažnější znovu zavedení a provádění branných cvičení. Po anšlusu Rakouska 12. března 1938 ještě vzrostl strach z tohoto západního souseda Československa.

Ten byl umocněn podezřelými přesuny německých vojsk na hranici s Československem v květnu téhož roku. Československo v reakci na ně vyhlásilo 21. května částečnou mobilizaci, aby dalo jasně najevo, že se případnému útoku hodlá bránit. Tento akt, který vešel do dějin jako tzv. květnová krize přinesl do pohraničí alespoň prozatímní uklidnění situace. Ta byla nicméně i tak značně napjatá v souvislosti obecních voleb, drsnou kampaní Sudetendeutsche Partei a vrcholících snah slovenského autonomismu.¹⁰⁶

Pro Sokoly šlo o období zvýšené pozornosti nejen z důvodů brannosti, ale i kvůli kulminujícím přípravám na jubilejní X. všesokolský slet. Ten se tak v červnu a červenci roku 1938 v odlesku událostí doby proměnil v manifestaci odhodlanosti a jednoty Čechoslováků bránit svoji vlast.¹⁰⁷

Všesokolský slet se odbyval na strahovském stadionu, který tyto slety hostil již od roku 1926. Strahov byl jako vhodné místo označen již v roce 1913, ale z důvodu válečného konfliktu byla stavba stadionu odložena. Budování nového stadionu na Strahově dostal na starost Ludvík Čížek, jakožto dvorní architekt Sokola. Stadion byl stavěn tak, aby byl připraven na VIII.

---

¹⁰⁴ *Tamtéž*, s. 172.

¹⁰⁵ WAIC, Marek. Tělesná výchova a sport v politickém životě meziválečného Československa. Praha: Karolinum, 2018. s. 224.

¹⁰⁶ WALDAUF, Jan. Sokol: malé dějiny velké myšlenky. Luhačovice: Atelier IM, 2007. sv. 1. s. 59.

¹⁰⁷ UHLÍŘ, Jan Boris a WAIC, Marek. Sokol proti totalitě 1938-1952. Praha: Univerzita Karlova. Fakulta tělesné výchovy a sportu, 2001. s. 4-5.

všesokolský slet v roce 1926.¹⁰⁸ Slet probíhal od 26. června do 6. července 1926. Aktivně se sletu účastnilo 24 802 mužů a 17 125 žen. Dále mnoho tisíc dorostenců, dorostenek, žáků a žákyň. Sletové slavnosti navíc přitáhly do Prahy zhruba 700 000 návštěvníků, mezi nimiž nechyběly ani významné osobnosti politického a společenského života v čele s prezidentem Tomášem Garrigueem Masarykem.¹⁰⁹

Strahovský stadion byl velmi důležitou součástí tělocvičného života v Československu. Nebyl totiž využíván jen Sokoly ke sletům, ale k obdobným akcím jej využívali i Orlové a Svaz DTJ.¹¹⁰ Od roku 1930 probíhala definitivní úprava strahovského cvičiště podle architekta Aloise Dryáka. Druhé místo v soutěži o přestavbu obsadili Ferdinand Balcárek a Karel Kopp, kteří po náhlé smrti Dryáka v roce 1932 dovedli projekt ve funkcionalistickém stylu do konce.¹¹¹

Přesně včas před vypuknutím IX. všesokolského sletu, který byl zasvěcen stoletému výročí narození Miroslava Tyrše a probíhal od 5. června do 6. července 1932. Přičemž hlavní sletové dny proběhly mezi 1. a 6. červencem.¹¹² Tehdy se aktivně zapojilo do cvičení v hlavní dny na 66 000 mužů a žen a v průvodu se nacházelo 36 000 mužů, 19 000 žen a na 6 000 zástupců sokolů z Jugoslávie.¹¹³ Kromě Sokolů vystoupili na cvičišti i vojáci vojsk Malé dohody.

Hlavní sletové dny jubilejního X. všesokolského sletu proběhly mezi 3. až 6. červencem 1938 v atmosféře nejisté budoucnosti republiky spojené s odhodlaností bránit vlast. Hned první den se na řadu dostalo cvičení nazvané „Sokolská brannost“, které předvedlo 1600 pečlivě předem vybraných mužů a sklidilo velký úspěch. Závěrem druhého dne bylo vystoupení mužů v Pecháčkových¹¹⁴ prostných na téma „Přísaha republiky“. Závěrečný den sletu se nesl ve znamení průvodu městem. Značnou pozornost si vysloužila výprava vídeňských sokolů, která nesla kromě československé vlajky také vlajku říšskoněmeckou. Byla tak neustále sledována policií, aby nedošlo k žádnému nežádoucímu incidentu. Celý průvod trval více než čtyři hodiny a zúčastnilo se ho 73 418 osob. Jednalo se tak o dosavadní početní rekord.¹¹⁵

---

¹⁰⁸ ROUBAL, Petr. Československé spartakiády. Šťastné zítřky (Academia). Praha: Academia, 2016. s. 77-78.

¹⁰⁹ WAIC, Marek. Sokol v české společnosti 1862-1938. Praha: Fakulta tělesné výchovy a sportu Univerzity Karlovy, 1996. s. 157.

¹¹⁰ WAIC, Marek. Tělesná výchova a sport v politickém životě meziválečného Československa. Praha: Karolinum, 2018. s. 93.

¹¹¹ ROUBAL, Petr. Československé spartakiády. Šťastné zítřky (Academia). Praha: Academia, 2016. s. 78-79.

¹¹² WAIC, Marek. Sokol v české společnosti 1862-1938. Praha: Fakulta tělesné výchovy a sportu Univerzity Karlovy, 1996. s. 157.

¹¹³ WALDAUF, Jan. Sokol: malé dějiny velké myšlenky. Luhačovice: Atelier IM, 2007. sv. 1. s. 54.

¹¹⁴ František Pecháček (1896–1944), sokolský cvičitel.

¹¹⁵ UHLÍŘ, Jan Boris a WAIC, Marek. Sokol proti totalitě 1938-1952. Praha: Univerzita Karlova. Fakulta tělesné výchovy a sportu, 2001. s. 6-8.

Slet měl posloužit jako manifestace síly a soudržnosti Čechoslováků. Ti toto tvrzení jen podpořili ve sbírce na fond obrany státu, kdy jen mezi 20. červnem a 12. zářím 1938 bylo vybráno v 179 jednotách Č.O.S. 173 544Kč pro tyto účely.¹¹⁶ Úsilí České obce sokolské se v tomto krizovém období orientovalo zejména na tři elementární otázky – zajištění maximálního počtu členů pro případnou obranu republiky, pomoc sokolským jednotám a českému obyvatelstvu v pohraničí a zabránění projevům defétismu. Většina sokoloven byla v období přeměněna na nouzové ubytovny pro obyvatele z pohraničního území, jejichž počet se zvedl po schválení mnichovské dohody. Úloha Sokola byla velmi důležitá také v tom, že představoval jedinou nadstranickou organizaci schopnou překlenout stavovské rozdíly v celonárodním měřítku.¹¹⁷

Po podpisu mnichovské dohody v noci z 29. září na 30. září nastala těžká chvíle pro všechny obyvatele okleštěného Československého státu, Sokoly nevyjímaje. Mezi 2. a 10. říjnem byl do vnitrozemí převezen nákladními auty majetek jednot ze zabraného území. Zábor se dotkl 31 žup z celkem 50 existujících žup. Jen na území Čech, Moravy a Slezska se zábor dotkl 370 jednot a Č.O.S. přišla o 103 220 členů.¹¹⁸

Slovensko vyhlásilo autonomii již 6. října, potvrzena byla ústavním zákonem z 22. listopadu 1938. Netrvalo příliš dlouho a vláda Josefa Tisy nařídila rozpuštění Sokola na Slovensku a zabrání jeho majetku ve prospěch Hlinkovy gardy.¹¹⁹ Dne 14. prosince 1938 byl tak Sokol spolu s Orlem a DTJ na území Slovenska rozpuštěny. Sokolské hnutí tak přišlo na Slovensku o 6 žup, 146 jednot a 35 poboček s celkovým počtem 49 292 členů. Na Podkarpatské Rusi přišla Č.O.S. o 7 jednot a 2 pobočky s 2556 členy.¹²⁰ Šlo o veškerou vybudovanou základnu v těchto krajinách vzniklou během první republiky.

Č.O.S. reagovala na krizovou situaci, do které se Československo ke konci roku 1938 dostalo, požadavkem na sjednocení tělovýchovy. Až po mnichovském diktátu, tedy v krizové situaci, došlo k součinnosti tří hlavních tělovýchovných spolků na území Československa Sokola, Orla a Svazu DTJ. Všechny tak plně spolupracovali v péči o uprchlíky ze zabraného území. Představitelé Sokola automaticky počítali, že právě oni se postaví do čela sjednocené tělovýchovy. Zástupci Svazu DTJ byli schopni akceptovat sloučení tělovýchovy a sportu do

---

¹¹⁶ *Tamtéž*, s. 13.

¹¹⁷ *Tamtéž*, s. 14-15.

¹¹⁸ *Tamtéž*, s. 16-17.

¹¹⁹ WALDAUF, Jan. Sokol: malé dějiny velké myšlenky. Luhačovice: Atelier IM, 2007. sv. 1. s. 60.

¹²⁰ UHLÍŘ, Jan Boris a WAIC, Marek. Sokol proti totalitě 1938-1952. Praha: Univerzita Karlova. Fakulta tělesné výchovy a sportu, 2001. s. 18-19.

Sokola, ale rozhodně ne jako jediní ze všech spolků, protože zástupci Orla s tímto postupem zásadně nesouhlasili.¹²¹

Jednotlivé spolky nebyly schopné se včas domluvit na společném postupu a podobě sloučené tělovýchovy a sportu. Po vzniku protektorátu Čechy a Morava přešla veškerá moc ovlivňovat budoucnost české tělovýchovy a sportu do rukou říšských úředníků. Přesněji řečeno říšskému sportovnímu vůdci Hansi von Tschammerovi und Ostenovi, který na jakémkoli sjednocení tělesné výchovy a sportu v protektorátu neměl sebemenší zájem.¹²²

Čeští Sokolové se tak ocitli v novém politicko-spoločenském uspořádání a ve staronové situaci. S jistotou mnozí z nich vzpomínali na události první světové války a připravovali se na svou odbojovou činnost. Vypuknutí válečného konfliktu bylo jen otázkou času a před českým sokolstvem stála další výzva.

Vývoj Sokola v první polovině 20. století nejlépe ilustruje přiložená tabulka vzniklá z dat sčítání Č.O.S. Ukazuje, že období první republiky bylo pro Sokol zlatou érou. Byť byli nuceni překonat mnohá příkoří, tak jejich obliba stále rostla, což se odrazilo na celkovém počtu členů, založených jednot, a hlavně vybudovaných sokoloven.

Tab. I.¹²³ – Sčítání dle Č.O.S. 1913 / 1920 / 1937

	1913	1920	1937
počet členů celkem	194 322	562 651	818 188
počet jednot a poboček Č.O.S.	1217	2629	3337
vlastní tělocvična	142	205	1177

Tato kapitola pojednává převážně o dění v centru anebo o důležitých událostech sokolské historie, které ovlivňovali prakticky veškeré jednoty v rámci sokolského uskupení. Hlavním hybatelem dějin Sokola byla převážně ústřední jednotka v Praze, z toho důvodu je zde natolik proklamována. V této práci však jde převážně o místní, mělnické prostředí. V následující kapitole bude tedy představen Mělník a jeho místní realie, které jsou klíčové pro pochopení kroků mělnické jednoty ve zkoumaném období.

---

¹²¹ *Tamtéž*, s. 20-21.

¹²² *Tamtéž*, s. 23.

¹²³ WAIC, Marek. Tělesná výchova a sport v politickém životě meziválečného Československa. Praha: Karolinum, 2018. s. 59 a 94.

2. Mělník v první polovině 20. století

2.1. Mělník, královské věnné město na soutoku Labe a Vltavy

Starobylé město ležící na soutoku dvou největších českých řek Labe a Vltavy s bohatou historií, která sahá až do doby prvních Přemyslovců, to jest Mělník. Dle archeologických nálezů z přelomu 20.-21. století lze s pravděpodobností hraničící s jistotou tvrdit, že nejstarší opevnění města pochází již z devátého století. O Mělníku se též zmiňuje Kristiánova legenda hlásící se ke vzniku v 10. století, jenž Mělník označuje jako rodné místo sv. Ludmily.¹²⁴ Tedy ženy knížete Bořivoje, matky knížat Spytihněva a Vratislava a babičky knížat českých sv. Václava a Boleslava.

Přesné založení královského věnného města Mělník však neznáme. První přímé, jisté a existenci města potvrzující svědectví je až privilegium krále Přemysla Otakara II. z 25. listopadu 1274.¹²⁵ Panovník v něm propůjčuje městu příjem z labského obchodu, který měl v té době sloužit na opravu starých hradeb.¹²⁶ Je jen příznačné, že se první přímá zmínka o Mělníku zmiňuje o Labi, tedy vodním toku, který ovlivňoval jeho historii a působí na jeho vývoj dodnes.

Hradby, jež byly jednou z nejdůležitějších součástí středověkého města, začaly postupně na Mělníku mizet během 19. století.¹²⁷ Do dnes jsou zbytky hradeb zachovány, avšak město se jejich postupným odstraňováním provzdušnilo a celkově otevřelo také okolním obcím a vesnicím. To vše vedlo v dlouhém 19. století k značnému zvětšení počtu obyvatel města, když se k němu připojovaly nedaleké osady a menší obce. Při sčítání lidu v roce 1843 se uvádí počet 5474, při posledním sčítání před vypuknutím první světové války v roce 1910 Mělník již atakoval hranici 10 000 obyvatel.¹²⁸

Okolí Mělníka bylo značně ovlivněno německým vlivem. Samotný Mělník měl však jen nepatrnou vrstvu měšťanstva, která lze identifikovat jako německé. Město bylo jinak převážně česky hovořící. Jednalo se tak o poslední výspu českého národa v dané oblasti, protože první obcí severně od Mělníka byl Liběchov, který byl již převážně německojazyčný. V samotném Mělníku se v období Rakousko-Uherské monarchie nacházeli ještě další národnostní menšiny, například Slováci, Maďaři či Židé.¹²⁹ Zásadní vliv na převážně národnostně český Mělník měl

---

¹²⁴ KILIÁN, Jan a kol. *Mělník*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2010. s. 61-63.

¹²⁵ PURŠ, František. *Náš Mělník: listování jeho historií*. Mělník: město Mělník, 2013. s. 9.

¹²⁶ KILIÁN, Jan a kol. *Mělník*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2010. s. 79.

¹²⁷ PURŠ, František. *Náš Mělník: listování jeho historií*. Mělník: město Mělník, 2013. s. 81-82.

¹²⁸ KILIÁN, Jan a kol. *Mělník*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2010. s. 253-254.

¹²⁹ *Tamtéž*, s. 255.

během 19. století žijící pedagog Josef Věnceslav Vlasák, který se zasloužil o zavedení české mluvnice do místních škol, čímž oslabil německý vliv ve městě.¹³⁰

Rozvoj silniční dopravy od poloviny 19. století vedl ke vzniku mnoha nových cest spojujících Mělník s okolím a s hlavním městem království českého Prahou. Problém Mělnicka spočíval v absenci mostu přes Labe, jež byl nahrazován přívozem, který nedostačoval rychlému hospodářskému vývoji Mělnicka. Změna nastala v roce 1888, kdy vznikl na Mělníku první most přes Labe, jehož slavnostního otevření se zúčastnilo mnoho spolků z města v čele s místní sokolskou jednotou. Ještě před první světovou válkou vznikl v okrese další velmi důležitý most, který nahradil na cestě z Mělníka do Prahy tzv. „štěpánský“ přívoz.¹³¹ Most byl otevřen v roce 1912 a funguje dodnes pod stejným jménem jako přívoz, jež nahradil.

Mělník využíval své strategické polohy na soutoku dvou velkých řek Labe a Vltavy, a tak byla lodní doprava v nákladní přepravě silným soupeřem železnice. Mezi lety 1922–1928 dokonce vznikl na Mělníku velký obchodní přístav.¹³² V osobní přepravě ji však nemohla konkurovat. V druhé polovině 19. století vznikla labská trať spojující Lysou nad Labem s Děčínem, jež vedla právě přes Mělník.¹³³ Elektrifikace na Mělníku začala na počátku 20. století, ale pro naplnění svého plného potenciálu si musela počkat až do let po první světové válce.¹³⁴

Vývoj společenského života Mělníka byl ve 20. století ovlivňován i mnoha spolky, které vznikaly převážně v období po uvolnění Bachova absolutismu v 19. století. Hned mezi první lze zařadit Zpěvácký spolek založený roku 1861, nedlouho po něm byla založena na Mělníku také pobočka Sokola, a to v roce 1868. Tělovýchovná jednota Sokol se starala nejen o tělesnou vyspělost místních obyvatel, ale důležitá byla i duševní vyrovnanost, aneb jak zní sokolské heslo „v těle zdravém a silném přebývá duch zdravý“.¹³⁵ Sokolové tedy pořádali různé přednášky a akce, které mohli od roku 1905 uvádět ve své sokolovně nesoucí název Tyršův dům. Ten ještě před válkou hostil projevy dr. Edvarda Beneše (říjen 1908) anebo Tomáše Garrigua Masaryka (září 1909).¹³⁶

Meziválečné období ovlivnila do značné míry i činnost Národní jednoty severočeské, jež byla ustanovena v Praze v roce 1885. Na Mělníku vzniká její odbor ke konci 19. století (*1894).

---

¹³⁰ *Tamtéž*, s. 274.

¹³¹ *Tamtéž*, s. 262-263.

¹³² *Tamtéž*, s. 296.

¹³³ *Tamtéž*, s. 264.

¹³⁴ *Tamtéž*, s. 259.

¹³⁵ Pravidla Tělocvičné jednoty pražské. Praha: t. Jeřábkovská knihtiskárna, 1862. s. 32.

¹³⁶ KILIÁN, Jan a kol. *Mělník*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2010. s. 253.

Hlavním zájmem tohoto odboru byla starost o českou menšinu v Liběchově a okolí Mělnicka. V meziválečném období pak primárně organizování vinařských poutí.¹³⁷

Mezi další spolky vznikajícími na konci 19. století byly ku příkladu Dělnická jednota Polaban (*1882) vznikající z důvodů velkého množství dělníků zaměstnaných v mělnickém cukrovaru; Klub českých turistů Mělník (*1889), který vzniká jako druhý nejstarší v zemi hned po pražském; Klub veslařů mělnických (*1881), který nepěstoval jen veslování, ale staral se i o rozkvět dalších sportů.¹³⁸

Vývoj města byl ovlivněn i osudy starobylého českého rodu Lobkoviců, kteří se usídlili na mělnickém zámku. A i když první republika nepřála šlechticům tolik, jako rakouská monarchie, tak své místo ve vrcholné společnosti Lobkovicovi na Mělníku měli stále. Bedřich z Lobkovic (1881–1923) měl vystudovaná práva a po vzniku republiky se z něj stal kapitán vojenského praporu. V kariéře tak sice nenásledoval své šlechtické předky, ale prokletí mělnické linie Lobkoviců nezlomil a také, stejně jako jeho předchůdci, zemřel předčasně. To stejné platí i o jeho synovi a následníkovi Jiřím Kristiánovi z Lobkovic (1907–1932). Ten měl velký zájem o vinice na Mělníku. Vinařský monopol, který jeho rod pracně budoval byl značně zredukován po vzniku republiky, když během pozemkové reformy přišel takřka o polovinu své půdy. Jeho další velkou zálibou byl automobilismus, který se mu však stal osudným. V 25 letech umírá na berlínském automobilovém závodišti, a tak jen potvrdil brzká úmrtí v této linii. Jiří Kristián umírá bez potomků, dědicem se tedy stává jeho strýc právník Jan Adolf (1885–1952), po něm se ujímá vedení rodu syn Otakar (1922–1995).¹³⁹ Otakarův potomek Jiří (*1956) je nynějším majitelem mělnického zámku, okolních vinic a dalších majetků.

2.2. Prvorepublikový rozkvět

Období první republiky znamenalo pro Mělník jednu z nejtřastnějších period vývoje města. Zvěsti o zániku monarchie a vzniku nového československého státu dorazily na Mělník ještě v průběhu 28. října 1918. Obyvatelstvo je převážně vítalo, protože jak již bylo výše zmíněno, Mělník byl českým městem, a tak se národností pŕtky tomuto místu vyhnuly. Meziválečná politická reprezentace města je spojena především s osobou starosty a národního socialisty Josefa Tykala, který tuto funkci zastával střídavě mezi lety 1919–1929 a 1932–1944.

¹⁴⁰ Josef Tykal byl též od roku 1905 členem mělnické sokolské jednoty.¹⁴¹

---

¹³⁷ *Tamtéž*, s. 273.

¹³⁸ *Tamtéž*, s. 273.

¹³⁹ *Tamtéž*, s. 284.

¹⁴⁰ *Tamtéž*, s. 286–287.

¹⁴¹ ČVANČAR, Jaroslav: Památník k oslavě šedesátiletí tělocvičné jednoty sokol Mělník 1868–1928. s. 100.

Starosta provedl Mělník obdobím tzv. „zlatých 20. let“, ale i krizí 30. let. Ta započala v říjnu 1929 na Newyorské burze. Na Mělníku se projevila krachem živnostníků, vysokou nezaměstnaností, a s tím vším spojeným rostoucím počtem sebevražd.¹⁴² Vzestup fašisticky orientovaných stran nicméně Mělník nezasáhl v takové míře jako jiná místa republiky. Navíc přibýlo nové místo, které mělo místním obyvatelům zvyšovat jejich pronárodní uvědomění. Šlo o nově vybudovaný Masarykův kulturní dům z roku 1936. Mělnické sokolovně neboli Tyršovu domu tímto vznikla silná konkurence v pořádání osvětových a jiných pronárodně laděných přednášek a představení pro mělnické obyvatele.¹⁴³

Jejich počet také v meziválečném období značně vzrostl, mohl za to zejména vznik tzv. velkého Mělníka. K městu se totiž v roce 1923 přidaly tři sousední obce: Mlazice, Pšovka a Rousovice. Poslední jmenovaná obec přinesla do městské pokladny značné věno, protože tamní cukrovar ležel právě v katastru Rousovic. Na původních katastrech obcí Mlazice a Pšovka vznikl během první republiky velký přístav s moderním vybavením. Mělník si tak dokázal velmi dobře poradit s nárůstem území a zvýšením počtu obyvatel na 11 500.¹⁴⁴

Během první republiky došlo k vizuální proměně města. Vzniklo mnoho nových budov ve funkcionalistickém stylu, typickým pro meziválečné Československo. Dodnes se v původním provedení zachovaly na Mělníku například budovy Masarykova kulturního domu z roku 1936 anebo budova pošty z roku 1937.¹⁴⁵ Naopak budova sokolského biografu vybudovaná v roce 1933 ve funkcionalistickém stylu prošla v období komunistické nadvlády proměnou.¹⁴⁶ Dnes sice budova sokolského biografu stojí, ale již neslouží svému původnímu účelu.

Obr. I. Kino Sokol, stav k roku 2024

Zemědělství bylo díky poloze Mělníka v Polabí velmi silným odvětvím, na něž byl navázán i místní průmysl. Největší význam měl cukrovar, který jen podtrhl, že jedním z hlavních vývozních artiklů meziválečného Československa byl právě cukr.¹⁴⁷

Školství bylo na Mělníku zastoupeno dostatečným počtem ústavů. Nejzajímavějšími školami byla košíkářská (*1897), která měla za úkol vyučit mistry v košíkářském řemeslu. Byla

¹⁴² KILIÁN, Jan a kol. *Mělník*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2010. s. 291.

¹⁴³ *Tamtéž*, s. 292-293.

¹⁴⁴ PURŠ, František. *Náš Mělník: listování jeho historií*. Mělník: město Mělník, 2013. s. 245-247.

¹⁴⁵ KILIÁN, Jan a kol. *Mělník*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2010. s. 295.

¹⁴⁶ SEDLÁK, Miroslav. Památník vydaný ke 130. výročí založení tělocvičné jednoty Sokol na Mělníce 1868–1998. s. 3.

¹⁴⁷ KILIÁN, Jan a kol. *Mělník*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2010. s. 297.

velmi úspěšná a její žáci se účastnili mnohých mezinárodních výstav. Její konec přineslo až využívání umělých hmot, které se rozšířilo v 50. letech 20. století. Na Mělníku, městě vína, nemohla chybět ani zahradnická škola (*1885). V roce 1921 zněl oficiální název této střední školy: Státní vyšší škola ovocnicko–vinařská a zahradnická. Její neoddiskutovatelný význam dalece přesahoval hranice Mělníka.¹⁴⁸

Dále působila na Mělníku obchodní škola (*1894), která od roku 1920 umožňovala studium i dívkám. Obchodní škola spolupracovala s místní sokolskou jednotou, když si od ní pronajímala na počátku 20. let 20. století malou místnost jako učebnu. Mohlo za to její strategické umístění vedle sokolovny a nedostatečná kapacita budovy školy.¹⁴⁹ Dalším ústavem využívajícím služby sokolské jednoty bylo reálné gymnázium (*1910). To se nacházelo v těsné blízkosti sokolské jednoty a sousedilo s budovou obchodní školy. Spolupráce se Sokoly spočívala zprvu ve využití malého sálu, jež si pronajímali jako učebnu přes 10 let na počátku 20. století. Dále využívali sokolské tělocvičny k hodinám tělesné výchovy, vlastní totiž dlouho postrádali.¹⁵⁰

Obr. II. Budova mělnického gymnázia 1910-1996; dnes ZŠ Jungmannovy sady, vedle Tyršův dům

Již dříve byly zmíněné spolky, které na Mělníku vznikly ještě v průběhu 19. století, ale jejich působení bylo velmi důležité pro rozvoj a společenský život města v meziválečném období. Šlo zejména o Národní jednotu severočeskou (*1894) a Sokola (*1868). Hlavním úkolem Národní jednoty severočeské byla podpora české menšiny v německém pohraničí, s čímž bylo spojeno i heslo organizace „Nelze dřímati, když nepřítel tak blízko“. V Mělnickém prostředí šlo zejména o sousední Liběchov a jeho okolí, které už bylo tvořeno německou většinou. V době zvýšeného ohrožení ze strany nacistického Německa ve 30. letech také rostla činnost jednoty. Pořádala různé sbírky, přednášky, divadelní představení, koncerty a plesy. Byla důležitým článkem pro pronárodní cítění místních obyvatel.¹⁵¹ Stručná historie Sokola Mělník v dlouhém 19. století bude představena v následující kapitole, meziválečné období pak tvoří hlavní tělo práce.

¹⁴⁸ *Tamtéž*, s. 300-301.

¹⁴⁹ SOKA Mělník, fond Tělocvičná jednotka Sokol Mělník, inv. č. 6, Zápisy ze schůzí správního výboru 1914-1927.

¹⁵⁰ KILIÁN, Jan a kol. *Mělník*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2010. s. 301.

¹⁵¹ *Tamtéž*, s. 302.

Období okolo první světové války a vznik republiky spolu přinesl též vznik dalších spolků, jež se zapojily do veřejného dění Mělníka a jeho okolí. V odvětví tělesné výchovy vznikly Sokolu na Mělníku mladší konkurenti. Dělnická tělocvičná jednota (*1912 v Pšovce¹⁵² a *1918 na Mělníku), Jednota československého katolického Orla (*1922), Československá obec střelecká (*1920) a Skaut (*1920).

Dělnická tělocvičná jednota vzniká jako přímá konkurence Sokola zaměřená na dělníky a jejich mládež. Hlavní činnost spočívala v pěstování sportu, zakládání knihoven, ochotnickém divadle, přednášek, veřejných cvičení a dalších podpůrných akcí pro dělnictvo. Politicky byla jednota zakotvena v sociálně demokratické straně, která zažila rozkol v roce 1920. Dělnická tělocvičná jednota tím byla velice zasažena a v roce 1935 existovalo v celém mělnickém okrese jen pět jednot, přičemž celkový počet členů okresu byl 594, tedy přibližně dvanáctkrát méně než v případě Sokola.¹⁵³

Orel podporoval celkový rozvoj sportu všeho druhu a jeho členy byli katolíci. Na Mělníku se mu vedlo podstatně lépe oproti Dělnické tělocvičné jednotě, od roku 1930 totiž disponoval vlastní tělocvičnou tzv. orlovnou. Kromě sportovních aktivit se Orel zaměřoval na podporu české menšiny v pohraničí a od počátku 30. letech také na brannost a obranyschopnost národa.¹⁵⁴ Ze stejného důvodu byla založena Československá obec střelecká, která se zaměřovala na podporu národní brannosti a její úloha rostla ve 30. letech. Na Mělníku vznikla ve 20. letech i střelnice pro tento spolek.¹⁵⁵ Meziválečný Skaut na Mělníku měl pouze dva oddíly s celkovým počtem 75 chlapců. Dívčí skauting se v meziválečném Mělníku neprosadil.

Jistou konkurenci představoval pro tělovýchovné spolky i nově založený Sportovní klub Mělník (*1919), který v roce 1935 měl lehce přes 300 členů. Hlavní orientace sportovního klubu směřovala k atletice, fotbalu, házené a tenisu. Významné bylo pro meziválečný Mělník taktéž veslování, které mělo ve městě bohatou historii (Klub veslařů Mělnických *1881). Hlavně slavná mělnická osmiveslice, která se zúčastnila letních olympijských her v Amsterdamu v roce 1928 a získala na nich bronzovou medaili. Klub československých turistů zase pořádal vycházky do mělnického okolí, které v roce 1936 doprovodil ilustrovanou publikací¹⁵⁶ *Průvodce po Mělníku a okolí*.¹⁵⁷

O kulturní život ve městě se staralo mnoho různorodých spolků, včetně již výše zmíněných tělovýchovných jednot. Divadelní spolek Vojan (*1919) však patřil k těm nejdéle

---

¹⁵² Od roku 1923 součást Mělníka.

¹⁵³ KILIÁN, Jan a kol. *Mělník*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2010. s. 302-303.

¹⁵⁴ *Tamtéž*, s. 303.

¹⁵⁵ PURŠ, František. *Náš Mělník: listování jeho historií*. Mělník: město Mělník, 2013. s. 143-145.

¹⁵⁶ KILIÁN, Jan a kol. *Mělník*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2010. s. 304.

¹⁵⁷ Viz. *Průvodce po Mělníku a okolí*. Na Mělníce: Odbor Klubu československých turistů, 1936.

působícím a nejkvalitnějším ve městě. Na Mělník se podařilo během první republiky přilákat k představení i herecké hvězdy jako byli Vlasta Burian či Hugo Haas. Divadlu začal na počátku 20. století konkurovat film a na Mělníku to byl převážně dříve zmíněný biograf Sokol, jenž byl založen v roce 1911 a z počátku promítal jen němé filmy, od roku 1932 pak promítal filmy zvukové a v roce 1933 se dočkal vybudování vlastní budovy v těsné blízkosti Tyršova domu.¹⁵⁸

Zlomovým momentem kulturního a společenského života města pak bylo vybudování Masarykova kulturního domu mezi lety 1935-1936. Původní plán však byl započít se stavbou v jubilejním roce 1928, avšak hospodářská krize donutila vedení odložit plány na vznik kulturního domu až do druhé poloviny 30. let. Hlavními architekty se stali Josef Širc a Bedřich Zeman, kteří se spolu zasloužili o velké množství funkcionalistické meziválečné mělnické výstavby. Velkou manifestací soudržnosti místních obyvatel pak bylo položení základního kamene kulturního domu v březnu 1935. Ještě do počátku zimy byla stavba pod střechou a první návštěvníci dorazili do kulturního domu na konci června 1936.¹⁵⁹

Z výše napsaného je zřejmé, že v období během první republiky zažil Mělník velmi prosperující éru. Budoucnost města však ovlivnily události 30. let. Již dříve byla zmíněna blízkost Mělníka k hranici s německým národem, která dělala místním obyvatelům větší a větší starost v průběhu 30. let. První ranou pro československé obyvatelstvo bylo podepsání mnichovské dohody. Na Mělníku bylo hlavním tématem to, že se od začátku října 1938 stává z města hraniční přechod.¹⁶⁰

Netrvalo však dlouho, a i Mělník byl obsazen vojsky Německé říše. Došlo k tomu hned 15. března lehce po sedmé hodině ranní. Německá vojska, která byla již připravena v nedalekém Liběchově, připravovala cestu pro triumfální jízdu Adolfa Hitlera na Pražský hrad.¹⁶¹ Mělník se tak musel vypořádat se zcela novými poměry německé nadvlády, které se tak usilovně bránil od poloviny 19. století.

Mělník se tedy dá považovat za město na česko-německé jazykové hranici. Přes tento fakt však nedocházelo k žádným větším konfliktům mezi těmito dvěma skupinami. K izolaci obou skupin dopomohl, kromě fungování místní samosprávy, také již v 19. století založený spolek Národní jednoty severočeské. O národ podporující kulturu se ve městě staralo mnoho organizací – divadelní spolek Vojan (*1919), Masarykův kulturní dům (*1936) a především Sokol (*1868), který tuto funkci ve městě plnil již od konce 60. let 19. století.

---

¹⁵⁸ KILIÁN, Jan a kol. *Mělník*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2010. s. 306.

¹⁵⁹ MICHŇOVÁ, Nikola a KAREISOVÁ, Radka. *Masarykův kulturní dům 1936–2016*. Mělník: Mělnické kulturní centrum, 2016. s. 10-19.

¹⁶⁰ *Mělnické listy: týdeník národní demokracie*. Mělník: Jan Anděl. Ročník XX. (č. 39-40).

¹⁶¹ PURŠ, František. *Náš Mělník: listování jeho historií*. Mělník: město Mělník, 2013. s. 189-191.

Sokolové se však starali primárně o tužení těla. Avšak jak známé heslo připomíná „ve zdravém těle zdravý duch“, kultura a duševní zdraví bylo pro ně neméně důležitým tématem. Nejednalo se jen o poučné přednášky pořádané pro členy jednoty i širší veřejnost, ale i o pravidelná filmová představení v sokolském biografu, který během první republiky získal novou budovu v rámci funkcionalistické výstavby města.

Mělnický Sokol zaznamenal zlaté období během první republiky k čemuž dopomohly i kontakty s místními nejvyššími politickými činiteli. Vždyť samotný dlouholetý starosta Mělníka Josef Tykal byl členem místní jednoty již od roku 1905. O rok později vstoupil do jednoty i Václav Petrželka, tedy výrazná osobnost domácího odboje spojená s Mělníkem. Petrželka měl vřelé vztahy s Tomášem Garriguem Masarykem a byl členem odbojové organizace Maffie.¹⁶²

Mělnickým rodákem a čestným členem městské sokolské jednoty byl též významný český básník, publicista a nacionalistický politik Viktor Dyk. Rád vzpomínal na své rodné místo slovy: „Město mých vzpomínek chce být městem života. Přeji mu ze srdce, aby jím bylo. Je to staré město a má svou historii; leč kromě historie má také budoucnost. Ale ať si nese do té budoucnosti jadrný, pevný národní cit: je mu třeba být na stráži.“¹⁶³ (Viktor Dyk, 1925). Vyzdvihl tak bohatou historii města a zároveň upozornil na neustálé nebezpečí vyplývající z polohy města na česko-německé jazykové hranici.

Město tak samo o sobě zaujalo svými poutavými dějinami táhnoucími se již od raného středověku. Sokol si v rámci města našel své nezaměnitelné místo na poli tělovýchovy, kultury či brannosti. Mělnický Sokol byl místně velmi význačným spolkem, který navazoval a čerpal ze své, povětšinou dobré, pověsti získané během století páry. Letný vývoj mělnického Sokola v 19. století nastíní následující kapitola.

---

¹⁶² STÁHLÍK, Josef, ed. *Mělnicko: z jeho života a práce: sborník vydaný k otevření Masarykova kulturního domu na Mělníce*. Na Mělníce: Spolek MKD, 1936. s. 172.

¹⁶³ *Tamtéž*, s. 1.

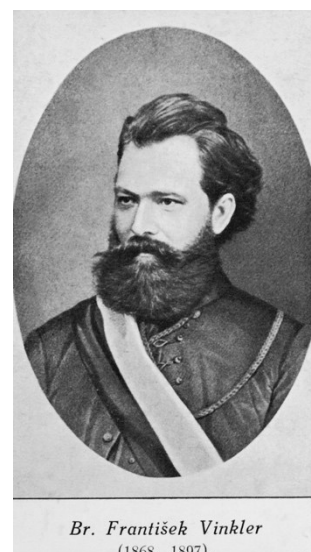

3. Sokol Mělník v průběhu 19. století

Sokol Mělník vstupuje do mnou sledovaného období, tedy do let těsně před první světovou válkou v situaci, kdy má za sebou poměrně dlouhou a působivou historii, píšící se od května roku 1868. Na tomto místě bych rád ve zkratce shrnul poznatky a závěry své bakalářské práce, která se věnovala právě vývoji mělnického Sokola v 19. století.¹⁶⁴ Důvod je samozřejmě jednoduchý, znovu uváděné informace napomohou čtenáři se lépe orientovat v ústředním tématu této práce, potažmo vůči němu budou představovat vhodný kontext.

Sokol pražský byl založen 16. února 1862. Mělnické představitele dovedla k založení místní jednoty na první pohled snad úsměvná potřeba, totiž snaha o účast v průvodu při pokládání základního kamene ke stavbě Národního divadla v Praze 16. května 1868. Už tedy samotná příležitost ke vzniku jednoty nesla ryze vlastenecký podtext. První oficiální valná hromada mělnické jednoty se však konala až 21. května 1868, pokládání základního kamene tak mělničtí nestihli, ale i přesto se řadí mezi jednu z nejstarších sokolských jednot vůbec.

Za myšlenkou vzniku Sokola na Mělníku byl jeho první a dlouholetý starosta František Vinkler, který pocházel z Prostějovska a na Mělník se přistěhoval v polovině 60. let 19. století, z důvodu zisku pozice okresního tajemníka.¹⁶⁵ Vinkler byl tak velmi významnou osobou v místní samosprávě a jeho vliv dále jen rostl. Prvním pokladníkem byl zvolen Ludvík Böhm, tedy historik a pedagog, který byl později jmenován i zemským radou.¹⁶⁶ Prvním náčelníkem se stal Josef Šťastný, mladší učitel na Mělníku.¹⁶⁷ Na samotném etablování jednoty na Mělníku mají největší zásluhy právě František Vinkler jako starosta, dlouhodobý náčelník Josef Jelen a pozdější starosta Viktor Vávra.

Obr. III. František Vinkler

Sokol Mělník však vzniká v období před první sokolskou krizí 70. let. Jednalo se o periodu pasivní rezistence českých politiků v monarchii z důvodu neuznaných fundamentálních článků. Situaci nepřispěl ani krach na vídeňské burze z roku 1873. Mělnickým Sokolům se krize taktéž nevyhnula. Navíc se museli vypořádat i s ryze místními potížemi, konkrétně

¹⁶⁴ Viz.: ZMEK, Vojtěch. *Formování a první léta Tělocvičné jednoty Sokol Mělník*. Bakalářská práce, vedoucí Randák, Jan. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav českých dějin, 2022.

¹⁶⁵ HLAVÁČKA, Milan. *Zlatý věk české samosprávy: samospráva a její vliv na hospodářský, sociální a intelektuální rozvoj Čech 1862-1913*. Praha: Libri, 2006. s. 37.

¹⁶⁶ KILIÁN, Jan a kol. *Mělník*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2010. s. 16.

¹⁶⁷ PURŠ, František. *Náš Mělník: listování jeho historií*. Mělník: město Mělník, 2013. s. 161.

s přijetím sokolských krojů. Ty byly školským inspektorem Vlčkem, jenž zavítal na Mělník, označeny jako komediantské obleky a učitelům bylo na místní úrovni zakázáno členství v Sokole. Jednota tak přišla o své nejlepší cvičitele a místní inteligenci s velkým vlivem na místní mládež.

Neopomenutelným problémem mělnického Sokola byla aktivita členů při pravidelných cvičeních, na kterých stojí do značné míry idea sokolství. Jakmile byla na obzoru větší akce, jakou bylo v 19. století třeba svěcení praporu, veřejné cvičení či pomalu etablující se slety, členstvo se účastnilo pravidelných cvičení v hojném počtu. Jakmile však nebyla žádná akce většího rozměru v dohledu, byla účast na cvičení velmi chabá. Mezi nejaktivnější účastníky pravidelných cvičení se řadilo především starší členstvo jednoty. Tento problém se nepodařil za celé 19. století vyřešit, byť došlo alespoň k nárůstu cvičícího členstva po vybudování vlastní tělocvičny.

Pro jakoukoli vzniklou jednotu bylo složité sehnat místo pro pravidelná cvičení. Vlastní tělocvična byl v předválečném období luxus, který si mohlo dovolit jen velmi malé množství sokolských jednot. Dle známých údajů připadlo na 1217 jednot Sokola existujících v roce 1913 pouze 142 sokoloven.¹⁶⁸ Mělničtí měli štěstí a zařadili se mezi tuto menšinu s vlastní tělocvičnou v roce 1904. Avšak ani v tomto případě neproběhlo vše podle plánů. Původně se totiž začalo uvažovat o stavbě sokolovny v roce 1884 a na počest úmrtí Miroslava Tyrše měla nést a též nakonec později i nést jméno „Tyršův dům“.

Stavba Tyršova domu na Mělníku se neustále odsouvala. Původní termín stavby sokolovny bylo dvacetileté výročí mělnické jednoty, tedy rok 1888. Z důvodu nedostatku financí bylo představenstvo donuceno odložit tento plán. Stejně tak tomu bylo v roce 1893, tedy čtvrtstoletí mělnického Sokola, na který byl prvotně odložen počátek stavby. Ani tento pokus se však ze stejného důvodu jako předcházející nezdařil. Když přišla o rok později nabídka od divadelnického sboru na vybudování sokolovny a divadla v jedné budově za společné peníze, vypadalo vše na dobré cestě. Společnou dohodu však obě strany nenašly, a tak sešlo i z tohoto plánu.

Přesto sokolové koupili již v roce 1896 parcelu pro budoucí stavbu sokolovny. Narazili však na neočekávatelný problém. Došlo k pádu místní hospodářské záložny, v níž byla uložena většina financí pro stavbu sokolovny a v samotném krachu byl zainteresovaný i dlouhodobý starosta místní sokolské jednoty František Vinkler. Mělničtí Sokolové tehdy přišli o dvě třetiny uložených peněz, o významnou a velmi vlivnou osobu starosty a byli donuceni odložit stavbu

---

¹⁶⁸ WAIC, Marek. Tělesná výchova a sport v politickém životě meziválečného Československa. Praha: Karolinum, 2018. s. 59 a 94.

sokolovny až do počátku nového 20. století. Navíc museli zapracovat na obrození svého skandálem pošramoceného renomé.

Po veškerých průtazích spojených s nedostatkem financí a dalšími překážkami se nakonec v polovině roku 1903 začalo se stavbou. Sokolové obdrželi finanční dar z městské pokladny s podmínkou, že budou propůjčovat Tyršův dům obci mělnické k slavnostním příležitostem, čemuž později plně dostáli. K slavnostnímu otevření Tyršova domu došlo 7. srpna 1904 a akce byla spojena s župním výletem, župními závody a okrskovým cvičením.

Obr. IV. Tyršův dům k roku 2024

Hledání místa v rámci sokolské organizace započalo pro mělnické právě se vznikem župního systému. Mělnická jednota byla v roce 1887 zařazena do Podřipské župy, ale z tohoto umístění vyvstalo množství otázek a problémů, které bylo potřeba diskutovat. Během 19. století se mělnická jednota ocitla ještě v župě Středočeské a o vznik další nezávislé župy se pokusila, až nakonec v roce 1897 zakotvila v župě Barákově. Zde již našla své místo zejména díky okrskovému uspořádání, kde získal Mělník vedoucí postavení. Je však nutné podotknout, že problematika župního zařazení se projevuje v průběhu celé existence mělnické jednoty.

Dalším ústředním tématem sokolských jednot celkově byl česko-německý vztah. V této oblasti je mělnická jednota více než zajímavým aktérem událostí. Město Mělník, jak již bylo v předchozí kapitole vykresleno, se totiž nacházelo na česko-německé jazykové hranici. Tato

skutečnost ovlivňovala jeho vývoj až do odsunu německého obyvatelstva po druhé světové válce.

Během 60. a 70. let 19. století byly vztahy mělnických Sokolů s německým obyvatelstvem v okolí Mělníka poměrně klidné. Výjimkou nebylo ani vzájemné setkávání tamějších turnerských jednot s mělnickými Sokoly. Konfrontace začaly až v průběhu 80. let, kdy se na Mělníku ustanovil odbor Ústřední matice školské, který podporoval české vzdělávání a výchovné aktivity na německém území a s nímž Sokol spolupracoval. Nakonec tato skutečnost vedla ke konci vzájemných setkání.

Nejčastějším zdrojem podpory české menšiny v německém prostředí však nadále zůstaly pravidelné návštěvy převážně okolních oblastí Mělnicka. Mezi další formy vlastenecké podpory se řadí finanční podpora českých projektů na *ohroženém území*, tedy na převážně Němci obývaném teritoriu. Největším projektem, který mělnická jednota podporovala právě na *ohroženém území*, byla podpora mělnickým svěřené jednoty z Ústí nad Labem. O tu se měli starat nejen finančně a materiálně, ale hlavně ideově podporovat tamější české obyvatelstvo.

Vrcholem veškerých ideových snah a fyzických tužení byla pravidelná veřejná cvičení, jak na místní úrovni, tak na úrovni okrsků. Snahy veškerého členstva však kulminovaly především směrem k nejvýznamnější události veškerého sokolstva, čímž byly pravidelné akce známé pod názvem všesokolský slet. Také mělnické členstvo se jich pravidelně účastnilo. Mělničtí Sokolové dbali na zvýšenou návštěvnost cvičení zejména před vrcholnou akcí, jakým byl třeba všesokolský slet. Využívali těchto akcí ke své vlastní propagaci a k šíření povědomí o jejich vlasteneckém zanícení. A tak původní Tyršova myšlenka apelující na „věčný ruch a věčnou nespokojenost“¹⁶⁹ na Mělníku nenašla své plné využití.

Na místní úrovni sloužili ke stejným účelům slavnosti pořádané mělnickým sokolem. Šlo třeba o slavnosti svěcení praporu hned z počátku jeho existence, o místní veřejná cvičení či o přednášky a jiná představení. Když ještě sokolové neměli svou vlastní tělocvičnu, tak zvýšeného vlivu na jednotu využívali především místní majitelé hotelů a hostinců, kteří propůjčovali své sály Sokolu na pravidelná cvičení během zimního období. Zajišťovali si tak výsadní postavení v Sokole a zlepšovali si svou pověst ve městě.

Tato kratší kapitola slouží k shrnutí vývoje mělnického Sokola od jeho vzniku v květnu roku 1868 do počátku 20. století. Je důležité pochopit souvislosti z vývoje jednoty v dlouhém 19. století pro následný vývoj Sokola v období, které bude podrobně představeno v následujících klíčových částech této práce.

---

¹⁶⁹ TYRŠ, Miroslav. *Náš úkol, směr a cíl*. 2. vyd. V Praze: Česká obec sokolská, 1910. s. 5.

4. Poslední „klidná“ léta před I. světovou válkou

Mezi lety 1904 až 1906 prošla mělnická sokolská jednota zásadními změnami, které ovlivnily její budoucí vývoj. Na následujících stranách budou vylíčeny hlavní události působící na vývoj mělnického Sokola. Jaký vliv měly tyto události na následný vývoj a do jaké míry změnily chod jednoty města na jazykové hranici. Kapitola pojednává o každodenní náplni, ale i neobvyklých záležitostech, místně významné jednoty v posledních letech před vypuknutím válečného konfliktu.

4.1. Mládí vpřed a ženy do Sokola

Mělnický Sokol bojoval o vybudování vlastní tělocvičny již od poloviny 80. let 19. století. Svého vysněného cíle se mělničtí Sokolové dočkali v srpnu 1904, kdy byla sokolovna slavnostně otevřena a v září začala v domě pravidelná cvičení.¹⁷⁰ Jednalo se o velký úspěch, protože na počátku 20. století bylo poměrně vzácné, aby Sokolové disponovali svými soukromými prostory.¹⁷¹

Na Mělníku se jim to však vydařilo a na fungování jednoty měla tato skutečnost okamžitý dopad. Návštěvnost cvičení prudce vzrostla a jednota tak zaznamenala rekord v průměrném počtu cvičenců na hodinu 16,9. Sokolové zaznamenali též nárůst členské základny. Na valné hromadě jednoty byl oznámen starostou Viktorem Vávrou nárůst o 17 členů za rok 1904 na celkový počet 257.¹⁷²

Další změnou v tomto období spojenou s mělnickou jednotou byla generační obměna. Na valné hromadě v květnu 1905 byl naposledy zvolen do čela Sokola Viktor Vávra, který byl aktivním členem od roku 1875 a od valné hromady 1897 také druhým starostou Sokola Mělník. To když vyměnil aférou zasaženého dlouholetého starostu Františka Vinklera. Široké členstvo si po vybudování sokolovny žádalo změnu v nejvyšších postech a Vávra již neměl dostatek sil sám vzdorovat mladickému elánu. Na valné hromadě 10. dubna 1906 byl tak zvolen za starostu JUDr. Vendelín Tadra,

Obr. V. Viktor Vávra

¹⁷⁰ SOKA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 5, Zápisy ze schůzí správního výboru 1904–1914, Zápis ze schůze správního výboru 13. července 1904.

¹⁷¹ KLEMENT, Martin. *Tělocvična: Symbol utváření mnohvrstevnatého jedincova sebepojetí*. IN: HLAVAČKA, Milan a Jakub RAŠKA. *Symboly doby: historické eseje*. Praha: Historický ústav, 2019. s. 101.

¹⁷² SOKA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 5, Zápisy ze schůzí správního výboru 1904–1914, Jednatelská zpráva 5. května 1905.

rodák z Prahy a člen mělnické jednoty od počátku roku 1905.¹⁷³ Hned ve svém prvním proslovu v pozici starosty mělnické jednoty vyzval nový starosta mladé členstvo „ke zvýšenému cvičení a pečlivé přípravě na následující sletový rok“.¹⁷⁴

S novým vedením jednoty se dostala na přetřes otázka ženského postavení v rámci mělnické jednoty. Ostatně otázka statutu žen v rámci sokolského uspořádání zasáhla celé hnutí již na přelomu 19. a 20. století. Veškeré snahy vyústily ve vznik samosprávných ženských odborů v roce 1903.¹⁷⁵ O svých záležitostech si tak mohly ženy začít rozhodovat samostatně. Na Mělníku se objevily první zprávy týkající se ženského odboru a jeho nutnosti hned na první schůzi nového správního výboru ke konci dubna 1906.

Závazné usnesení zřídit ženský odbor padlo na jednání správního výboru v červenci 1906. V návaznosti na toto rozhodnutí byl zaslán článek do novin zvoucí dámy k participaci na tomto projektu. Ihned v dalším čísle si však autor stěžuje na nulový zájem místních žen vstoupit do ženského odboru.¹⁷⁶ Vedení Sokola na nezájem zareagovalo pořádáním přednášky na téma důležitost tělocviku pro ženy.¹⁷⁷ Agitace formou pojednání o významu tělesného tužení zabrala a na sklonku roku 1906 již bylo zapsáno dostatečné množství žen na založení mělnického ženského odboru Sokola.

K definitivnímu započetí činnosti ženského odboru došlo v únoru 1907. U této příležitosti se 10. února v Tyršově domě konala přednáška Barbory Šourkové, náčelnice ženského odboru Sokola Vyšehradu, na téma „ženské odbory sokolské“. Na níž navazovalo historicky první cvičení mělnického ženského odboru.¹⁷⁸ První schůze však proběhla až 24. března 1907 a bylo na ní zvoleno vedení. Předsedkyní se stala sestra Růžena Valentová se ziskem 32 hlasů, tedy všech přítomných dam.¹⁷⁹ Delegátem správního výboru pro ženy se stává Ludvík Fořt, který byl ale zároveň fakticky cvičitelem ženského odboru, protože ženy zatím nedisponovaly vyškolenou cvičitelkou.¹⁸⁰

Na Mělníku tak vznikl další ženský spolek, který se zařadil mezi již existující. Do už etablovaných se řadil místní odbor Národní jednoty Severočeské, ženský spolek Červeného kříže království Českého pro Mělník anebo „Sv. Ludmila“ křesťansko-katolický vzdělávací spolek českých žen a dívek na Mělníku. Mezi jejich hlavní náplň patřilo: podporování

---

¹⁷³ ČVANČAR, Jaroslav: Památník k oslavě šedesátiletí tělocvičné jednoty sokol Mělník 1868–1928. s. 68.

¹⁷⁴ Mladé Podřipsko: *pokrokový týdeník podřipský*. Mělník. Ročník II. (č. 15).

¹⁷⁵ WAIC, Marek. Tělovýchova a sport ve službách české národní emancipace. Praha: Karolinum, 2013. s. 74.

¹⁷⁶ Mladé Podřipsko: *pokrokový týdeník podřipský*. Mělník. Ročník II. (č. 30).

¹⁷⁷ *Tamtéž*, Ročník II. (č. 33).

¹⁷⁸ *Tamtéž*, Ročník III. (č. 4).

¹⁷⁹ SOKA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 14, Zápisy ženského odboru 1907–1913, Zápis z ustanovující schůze ženského odboru 24. března 1907.

¹⁸⁰ ČVANČAR, Jaroslav: Památník k oslavě šedesátiletí tělocvičné jednoty sokol Mělník 1868–1928. s. 69.

národního smýšlení a vzdělávání v severních Čechách, vzdělávání, podpora členů v krizových situacích soukromého i veřejného života, přispívat na sirotky či doplňovat péči státu o zraněné a nemocné vojáky.¹⁸¹ Ženský odbor Sokola se s těmito úkoly taktéž plně ztotožnil a plynule se zařadil mezi ostatní, již fungující mělnické ženské odbory.

Proces etablování žen však neproběhl bez potíží. Byť už před začátkem léta čítal ženský odbor 52 členek, tak na podzim přišel první krizový moment spojený s ženským cvičením. A to i v situaci, kdy ženy za sebou měly účasti na veřejných cvičeních a též se historicky poprvé účastnily v roce 1907 všesokolského sletu v počtu 16 cvičenek, muži vyslali na slet, v porovnání jen 18 cvičenců.¹⁸²

Sporným bodem se stalo, zda bude možnost vstupu do galerie tělocvičny během cvičení žen. Zejména jejich cvičitel Fořt úpěnlivě dbal na samotu při cvičení, aby se mladíci nechodili dívat na dívky a dámy pilně trénující svá těla. Celý spor byl nakonec rozhodnut kompromisním řešením, cvičení ženského odboru se mohou účastnit jen členové cvičitelského sboru. Celá situace byla s odstupem spíše úsměvná. V památku z roku 1928 je vylíčena její absurdnost slovy „Podíváme-li se dnes na fotografie tehdejších cvičenek, nechápeme, proč celá ta aféra vyvolala tolik rozčilení. Jejich cvičební úbor připomíná spíš klášter než tělocvičnu a našinec se jen diví, proč nemají kolem hlavy svatozář; cvičit v tolika obalech bylo přec hotové mučednictví...“¹⁸³

Z dnešního pohledu je pochopitelné, že muže zajímalo cvičení žen. V té době bylo velmi moderní myšlenkou, že se ženy zapojily do tělovýchovného spolku. Avšak morálka, povětšinu mladíků z jednoty, by měla být na prvním místě. Jednota se je k tomu snažila ostatně vychovávat průběžnými přednáškami o mravnosti a etice pravého Sokola.

Ženský odbor Sokola Mělník se tak i přes tuto drobnou, a dnes již spíše úsměvnou příhodu, povedlo etablovat a vydobyl si svou silnou pozici v rámci ženských spolků ve městě. V samotném Sokole představovaly ženy výraznou motivaci pro mužské členstvo, protože minimálně z počátku jejich aktivita při veřejných akcích a pravidelném cvičení byla srovnatelná či dokonce převažovala mužské cvičence.

4.2. Slavnosti v roce jubilejním

Pomalu se blížil rok 1908 a s ním spojené 40. výročí vzniku Mělnického Sokola. Místní jednotě bylo zpravidla souzeno mít v jubilejních letech své existence potíže, které

---

¹⁸¹ Mladé Podřipsko: *pokrokový týdeník podřipský*. Mělník. Ročník III. (č. 6).

¹⁸² SOKA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 5, Zápisy ze schůzí správního výboru 1904–1914, Zápis ze schůze správního výboru 11. července 1907.

¹⁸³ ČVANČAR, Jaroslav: Památník k oslavě šedesátiletí tělocvičné jednoty sokol Mělník 1868–1928. s. 70.

znemožňovaly plný potenciál takového svátku. Již hned první jubilejní slavnost 1878 nemohla být příliš oslavována z důvodu celkové krize sokolství, která se mělnickým taktéž nevyhnula. Druhé jubilejní výročí z roku 1888 se opět příliš neslavilo, protože jednota z Roudnice nad Labem, založena též roku 1868, již dopředu avizovala svou jubilejní oslavu. Navíc nebyl dostatek peněz na stavbu sokolovny, se kterou se mělo začít právě u příležitosti jubilea.¹⁸⁴

Jediným, opravdu povedeným výročím byla oslava čtvrtstoletí jednoty v srpnu 1893 spojená s župním cvičením. Akce to byla vydařená, a to i přes fakt, že u její příležitosti měl být původně položen základní kámen Tyršova domu, na který bylo třeba ještě dlouhých deset let počkat. Oslava 30. výročí jednoty 1898 byla zasažena defraudantskou kauzou bývalého starosty Františka Vinklera, a tak slavnostní nálada nebyla v mysli snad žádného člena.

Blížící se 40leté výročí však nenabízelo o moc lepší atmosféru v rámci mělnického Sokola a vlastně tak navazovalo na dlouhou šňůru nevydařených jubilejních ročníků. Omlazení vedení jednoty bylo doprovázeno špatnými mezigeneračními vztahy. Starší členstvo odmítalo řídit se rozkazy mladých, s kterými stejně nesouhlasili. Mladí situaci příliš nepřidávali svou vlastní nízkou aktivitou a úvodní entuziasmus dívek a dam ze založení ženského odboru část členek taktéž opustil. Jediným světlým momentem bylo neutuchající cvičení mládeže – dorostu a převážně žactva.¹⁸⁵

Přesto anebo právě proto bylo rozhodnuto oslavit 40leté výročí jednoty o posledním červnovém víkendu. V sobotu 27. června byla pořádána sokolská beseda za účasti místních předních osob. V neděli 28. června proběhlo okrskové cvičení všech kategorií mužů, žen, žáků a žákyň.¹⁸⁶ Ženský odbor navíc obstaral na cvičišti bufet a kavárnu. I v tomto spočívala práce žen v Sokole, muži naopak připravili cvičiště ke cvičení.

Účast na sobotní akademii byla nicméně podprůměrná. Vrcholem programu večera se stal proslov starosty o historii mělnické jednoty, kterému naslouchal z čestného místa i zbytek žijících zakládajících členů. Po skončení programu se rozproudila čilá taneční zábava, jež trvala do pozdních nočních hodin. Druhý den odpoledne bylo konáno proklamované okrskové cvičení za velké účasti okolních jednot – Vodolka (Odolena Voda), Satalice, Vysoká Libeň, Litoměřice, Všetaty, Přívory, Obříství, Neratovice a Čečelice. Mělnický okrsek byl tak značně rozsáhlý. Cvičení započalo žactvo, na něž navázalo cvičení ženského odboru, a nakonec předvedli své

---

¹⁸⁴ SOKA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 3, Zápisy ze schůzí správního výboru 1885–1897, jednatelská zpráva 22. května 1888.

¹⁸⁵ SOKA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 5, Zápisy ze schůzí správního výboru 1904–1914, Zpráva cvičitelského sboru 10. března 1908.

¹⁸⁶ *Tamtéž*, Zápis ze schůze správního výboru 21. května 1908.

cvičení muži.¹⁸⁷ Vydařené cvičení společně se slušným výdělkem z bufetu pozvedlo v jednotě náladu, cíl se tak zdál být naplněn.

Slet župy Barákovy, do níž patřil i Mělník, proběhl tento rok v Brandýse nad Labem, který taktéž slavil 40. výročí od vzniku. Brandýs byl však zatížen činem městského zastupitelstva, které jmenovalo čestným občanem „*germanizátorského místopředsedu*“ Coudenhova.¹⁸⁸ Občané nedalekých Lobkovic zareagovali na toto porušení národního sebevědomí naprostým přehlížením všech akcí organizovaných městem Brandýs nad Labem.

Mělnické Sokoly však čekal ve městě v polovině července župní slet, rozhodli se tak naopak povzbudit členstvo k účasti na sletu, aby český národ ukázal svou sílu. Cestovné aktivních členů na slet tak bylo hrazeno z pokladny spolku. Mělník byl reprezentován 13 členkami ženského odboru a 15 členy v kroji, z nichž se 14 zúčastnilo cvičení.¹⁸⁹

Další pokusem věčně se snažícího správního výboru o vylepšení aktivity členstva bylo pořádání podzimních univerzitních extensí neboli přednášek univerzitních profesorů. Pomyslným startérem se stal Tomáš Garrigue Masaryk, který přijel do Tyršova domu přednášet na pozvání místního odboru České strany státoprávně pokrokové 20. září 1908. Tato přednáška byla i pro širší veřejnost a Sokol si za propůjčení tělocvičny nechal účtovat 15K (K=koruna).¹⁹⁰ Bližší podrobnosti o přednášce však nejsou k nalezení.

Lepší informace jsou však z následujícího bloku univerzitních extensí určených taktéž pro širší veřejnost. Jednalo se převážně o profesory z české Karlo-Ferdinandovy univerzity v Praze. Přednášky se konaly dvakrát do měsíce v neděli od 3 hodin odpoledne a vstupné bylo 40h (halěr). První proběhla 11. října 1908 na téma „význam chorob ve věku dětském“, přednášejícím byl prof. dr. František Scherer. Dalšími tématy byly „dítě nezvedné a nemravné“ prof. dr. Ladislav Haškovec; „Alpy“ (s promítáním obrázků) prof. dr. Václav Švampera; „ženská otázka“ docent dr. Břetislav Foustka a celý podzimní přednáškový blok byl uzavřen 6. prosince přednáškou „Čechy a Itálie ve středověku“ od prof. dr. Václava Novotného¹⁹¹, tedy od jednoho z významných historiků Gollovy školy.

Přednášky měly zajistit rozšíření obzorů nejen pro členy jednoty, ale pro veškeré mělnické obyvatele. Vedení jednoty sice mělo svěží mladický elán, ale stále dbalo na tradiční sokolské myšlenky o tužení těla i mysli. Návštěvnost přednášek byla dle předpokladů uspokojující, jen počet dělnické třídy byl údajně zastoupen jen velmi málo.

---

¹⁸⁷ Mladé Podřipsko: *pokrokový týdeník podřipský*. Mělník. Ročník IV. (č. 27).

¹⁸⁸ *Tamtéž*, Ročník IV. (č. 29).

¹⁸⁹ SOKA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 5, Zápisy ze schůzí správního výboru 1904–1914, Zápis ze schůze správního výboru 11. srpna 1908.

¹⁹⁰ *Tamtéž*, Zápis ze schůze správního výboru 1. října 1908.

¹⁹¹ Mladé Podřipsko: *pokrokový týdeník podřipský*. Mělník. Ročník IV. (č. 41).

Přednášková činnost ještě neskončila a Sokol již plánoval další akci na zimní období. Šlo o tradiční sokolské novoroční šibřinky, tedy o společenskou akci na podporu české myšlenky a pro budování místní komunity. Na Mělníku se stalo zvykem, že téma tohoto plesu bývá na samotných účastnících. Pravidelně tak byla v místním tisku vyhlášena soutěž o základní myšlenku plesu, s tím že vítězný návrh bude posléze odměněn.

Návrhů obdržel šibřinkový výbor do stanoveného data 15. prosince celkem osm. Výbor se nedokázal shodnout, který ráz plesu bude realizovatelný, a tak byla vytvořena speciální komise, na kterou připadl tento úkol.¹⁹² Komise byla devítičlenná v čele se starostou Tadrrou. Nakonec se musela sejít dvakrát, aby byl konečně odsouhlasen ráz šibřinek „ve znamení sportu“.¹⁹³ O pomoc s dekorací se požádaly místní sportovní kluby, s podmínkou, aby nebylo použito žádné vlajky německé.

O tom, jakou důležitost měly šibřinky pro mělnickou jednotu vypovídá počet schůzí konaných k této akci, na kterých byla promyšlena vystoupení, dekorace a celkový program do nejmenších detailů. Vždyť jen pro zvolení ústředního tématu se šibřinkový výbor musel sejít čtyřikrát. Dalších šest schůzí absolvovali jeho členové k doladění nejmenších detailů, aby se ples nakonec 6. února 1909 vydařil.

Ráz šibřinek „ve znamení sportu“ byl zvolen, jak se dozvídáme z jednání šibřinkového výboru, zejména pro svou finanční nenáročnost. Noviny však uvádí jiný důvod „ráz Šibřinek dává návštěvníkům možnost dostavit se v úboru co možná nejlehčím, v němž zajisté daleko lépe bude lze oddati se požitku tance, než v těsných toiletách plesových“.¹⁹⁴ Pro Sokol se jednalo o jednu z mála akcí, při kterých mohl rozšířit finance ve vlastní kase, která neustále zela prázdnotou z důvodu neustálého splácení dluhu po stavbě Tyršova domu.

Šibřinky se velmi vydařily a vydělaly celkem 504K 42h.¹⁹⁵ O zábavu se starala hudba p. Šťastného. Celková decentní, ale velmi vyvážená výzdoba, spolu s maskami účastníků, napomohla k uvolnění atmosféry a k hezkému večeru strávenému ve společnosti. Hlavní složkou zábavního programu pak byla parodizovaná postava starého buršáka¹⁹⁶ s barevnou cereviskou a stará čarodějnice na koštěti.¹⁹⁷ Využitá dekorace byla po plesu, ostatně jako každý rok, zaslána mělnické chráněnce do Ústí nad Labem.

---

¹⁹² SOKA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 21, Zápisy ze šibřinkového výboru 1907–1928, Zápis ze šibřinkového výboru 20. prosince 1908.

¹⁹³ *Tamtéž*, Zápis ze šibřinkového výboru 4. ledna 1909.

¹⁹⁴ Mladé Podřipsko: *pokrokový týdeník podřipský*. Mělník. Ročník V. (č. 2).

¹⁹⁵ SOKA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 21, Zápisy ze šibřinkového výboru 1907–1928, Zápis ze šibřinkového výboru 15. února 1909.

¹⁹⁶ Člen spolku německých vysokoškolských studentů

¹⁹⁷ *Obzor: Lidový. Svobodomyslný. Pokrokový týdeník*. Mělník. Ročník III. (č. 7).

Sokolové z Ústí nad Labem byli přiděleni mělnickému Sokolu v rámci programu chráněných jednot z *ohroženého*, tedy převážně Němci obývaného, území během roku 1898. Ústředním úkolem mělnických bylo finančně i materiálně podporovat chod tamější jednoty. Jednalo se o různé formy pomoci, ať už o zasílání finančních příspěvků na provoz či na uhrazení dopravy na sokolská cvičení nebo o zaslání pronárodně orientované literatury podporující tamější české obyvatele.

4.3. Jednota směřuje do krize

Krize v mělnickém Sokole byla všude přítomná již během valné hromady v březnu 1909. Členstvo si celý rok stěžovalo na neaktivitu vedení a malý počet akcí. Odpověď od vrchních představitelů získalo širší členstvo až na valné hromadě. V jejím průběhu ale naopak vedení zkritizovalo přístup členstva k veřejným akcím, cvičením a jiným vystoupením. Ironií osudu zůstává, že pouze starší cvičenci si vysloužili pochvalu mladého vedení za svůj aktivní přístup ke cvičení. Nicméně ani oni nezůstali bez kritiky. Bylo jim vytčeno, že málo propagují sokolskou myšlenku v řadách svých dětí. Valná hromada končí výzvou „méně povídání a více činů!“.¹⁹⁸

Nutno podotknout, že Tyršův dům byl jediným objektem na Mělníku, který dovoľoval pořádání veřejných akcí a přednášek, sloužil tak jako kulturní centrum města. S touto skutečností byly spojeny výhody i nevýhody. Neoddiskutovatelnou výhodou bylo, že jednota byla stále v centru dění a získávala finanční obnosy z propůjčování tělocvičného sálu ku přednáškám a dalším akcím. To stejné bylo však zároveň nevýhodou. Program Tyršova domu byl nabitý a bylo těžké nalézt vhodný termín na pravidelná cvičení členů jednoty, která tak často probíhala v pozdních večerních hodinách.

Mužská cvičení probíhala v úterý, ve čtvrtek a v sobotu mezi 8 a 9 hodinou večerní. Cvičení ženského odboru v pondělí a pátek od 7 do 8 hodiny večer; dorostu ve středu mezi 8 a 9 večer a v sobotu mezi 7 a 8 večer; posluchači obchodní školy v úterý a ve čtvrtek od 8 do 9 večer; žáci ve středu a v sobotu mezi 6 a 7 večer a žákyně v pondělí a pátek mezi 5 a 6 večerní hodinou.¹⁹⁹

Navíc využívali služeb sokolovny i politické strany ke svým agitačním přednáškám, což v očích běžných občanů jednotu značně politizovalo. Apolitický či lépe řečeno nestraničný

---

¹⁹⁸ SOKA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 5, Zápisy ze schůzí správního výboru 1904–1914, Jednatelská zpráva 9. března 1909.

¹⁹⁹ Mladé Podřipsko: *pokrokový týdeník podřipský*. Mělník. Ročník V. (č. 46).

Sokol propůjčoval sál k přednášce Antonína Hajna z České strany státoprávně pokrokové²⁰⁰ a zároveň ke stejným účelům i České straně agrární²⁰¹ či poslanci Šustrovi z Národní strany svobodomyšlné.²⁰² Jednota se snažila alespoň vydávat tyto přednášky za pronárod podporující, což je, bylo a vždy bude úkolem Sokola. Ani tím se však úplně nevyhnula politickým škatulkováním.

Pravidelnou, velmi milou a zároveň výdělečnou činností mělnických Sokolů byl každoročně pořádaný dětský den. Ten se už tradičně konal na Chloumku, což byla osada 3,5km severně od centra Mělníka, dnes je již součástí města. Mělnická jednota si byla vědoma své povinnosti vůči mládeži z města a okolí a dětským dnem spojeným s hrami se jí snažila nalákat k lásce k pohybovým aktivitám. Zároveň taktéž získat finance použitelné na podporu své chráněnky z Ústí nad Labem.²⁰³

Dětský den proběhl 27. června a byl spojen s výletem jednoty na Chloumek. Žactvo se postaralo o veřejné cvičení spojené s hrami. Ženský odbor zajistil občerstvení prostřednictvím bufetu. Vstupné bylo 40h pro dospělé, děti byly za polovinu. Za mělnické Sokoly se akce zúčastnilo 39 členů v kroji, 34 žáků, 37 žákyň a 18 členů dorostu. Na účely podpory Ústecké jednoty bylo tehdy vybráno 31K 67h.²⁰⁴ Ta si navíc vyžádala doplnění své vlastenecké knihovny. Knihy se jím obratem z Mělníka zaslaly a popřípadě ihned dokoupily, aby je ústečtí měli co nejdříve k potřebě.²⁰⁵ Navíc mělničtí zakoupili ještě celý svazek cvičitelských listů, podle kterých mohou v Ústí nad Labem sestavovat efektivně pravidelná cvičení členstva.

Zbytek roku 1909 byl organizačně slabší. Kromě zavedených každoročních podniků, jakým byla například mikulášská zábava pořádaná pro děti ženským odborem anebo novoroční ples šibřinky blíže rozebraný výše, nedocházelo k žádným větším podnikům. Mikulášská zábava pořádaná 4. prosince 1909 se odbývala navíc v hotelu p. Stádníka, takže ani nedošlo pro tuto příležitost k využití Tyršova domu.²⁰⁶ Ještě do konce roku 1909 byl určen ráz budoucích šibřinek konajících se 5. února 1910 na téma „Výprava Mělničanů na severní točnu“ a lístky byly v prodeji za 3K.²⁰⁷

Otázka aktivity mladých v Sokole se táhne mělnickou jednotou prakticky celou jejich historií. Generační obměna z roku 1906 měla situaci napomoci, ale z archiválií je patrné, že

---

²⁰⁰ SOKA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 5, Zápisy ze schůzí správního výboru 1904–1914, Zápis ze schůze správního výboru 6. května 1909.

²⁰¹ *Tamtéž*, Zápis ze schůze správního výboru 5. listopadu 1908.

²⁰² *Tamtéž*, Zápis ze schůze správního výboru 15. dubna 1909.

²⁰³ *Tamtéž*, Zápis ze schůze správního výboru 11. června 1909.

²⁰⁴ Obzor: *Lidový. Svobodomyšlný. Pokrokový týdeník*. Mělník. Ročník III. (č. 28).

²⁰⁵ SOKA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 5, Zápisy ze schůzí správního výboru 1904–1914, Zápis ze schůze správního výboru 9. září 1909.

²⁰⁶ Mladé Podřipsko: *pokrokový týdeník podřipský*. Mělník. Ročník V. (č. 50).

²⁰⁷ *Tamtéž*, Ročník V. (č. 52).

k tomu nedošlo. Mezi nejčastější důvody absence mladíků v Sokole je jejich nechuť pro sokolskou práci, která není jednoduchá a působí úmorně. Navíc je pro mladíky daleko výhodnější pěstování sportu, kde je lépe viditelná jejich individualita spolu se zaměřením na, pro ně tak důležitá, tělesná cvičení.²⁰⁸ Předválečná mělnická mládež tak již zřejmě nepocítovala takovou potřebu k českému vlastenectví. Ke zlepšení stavu měly napomoci agitační a úderné příspěvky v místním tisku mířené na čerstvě dospělé obyvatele města.

V dubnu 1910 zasáhla jednotu truchlivá zpráva. Zemřel již delší dobu nemocný bývalý starosta Sokola Mělník Viktor Vávra. Pečoval o vývoj jednoty přes 30 let a posledních 9 let jako její starosta. Mělničtí Sokolové mu vděčí zejména za stavbu Tyršova domu, o kterou se tolik zasloužil. Pochodu na poslední cestě Viktora Vávry na chloumecký hřbitov se zúčastnilo 32 členů jednoty v krojích.²⁰⁹

Znatelně příznivější událostí byl konaný tradiční dětský den na Chloumku spojený s výletem členstva a žakovským cvičením. Odehrál se 26. června 1910, tedy skoro na den přesně po roce, od loňského výletu.²¹⁰ Účast však byla prakticky poloviční oproti předcházejícímu roku – 17 členů v kroji, 23 žáků, 22 dorostu a 41 žákyň.²¹¹ Tato skutečnost naznačuje blížící se krizi, která v mělnickém Sokole vyvrcholila ve sletovém roce 1912.

Obr. VI. Mělničtí Sokolové před Tyršovým domem, rok 1910

O letních prázdninách se zpravidla moc necvičilo a děti měly volno úplně. Vedení jednoty však zasedalo dále a usilovně přemýšlelo nad budoucími projekty. Do již přeplněného Tyršova domu navíc přibyl během prázdnin nový činitel. Městská rada požádala Sokola o vypůjčení jedné místnosti pro výuku městského reálného gymnázia. Město podpořilo stavbu sokolovny za slib, že jim bude Sokol vycházet vstříc, nezbylo tak nic jiného než přijmout tuto žádost a

²⁰⁸ *Tamtéž*, Ročník VI. (č. 1).

²⁰⁹ SOKA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 5, Zápisy ze schůzí správního výboru 1904–1914, Zápis ze schůze správního výboru 11. května 1910.

²¹⁰ *Tamtéž*, Zápis ze schůze správního výboru 2. června 1910.

²¹¹ *Tamtéž*, Zápis ze schůze správního výboru 7. července 1910.

povolit městskému reálnému gymnáziu pobyt v jedné z místností sokolovny. Nájem platit nemuseli, jen během zimních měsíců museli přispívat na otop a svítivo.²¹²

Již v říjnu však zastihl toto spojení první zádrhel. Velké části vedení Sokola se nelíbila ani myšlenka na umístění třídy reálného gymnázia do Tyršova domu. Událost ze 4. října 1910 dokonce donutila značnou část správního výboru podat rezignaci na svou pozici v Sokole. Žáci reálného gymnázia totiž vyvěsili černo-žlutý prapor symbolizující vlajku rakouského mocnářství na budově Tyršova domu. Starosta Sokola vysvětlil řediteli gymnázia, že mají propůjčeny jen vnitřní místnosti jednoty, a ne celou budovu. Je tedy nepřípustné, aby měnili její ráz zvenčí. Celá událost měla nakonec šťastný konec. Ředitel gymnázia se ve jménu žáků omluvil a většina rezignujících členů ji zase zpět stáhla.²¹³ Bezpochyby to však byla událost, která napomohla k prohlubující se krizi mělnické jednoty.

Na zlepšení pověsti jednoty se snažil zapracovat ženský odbor, který společně s Čítárenskou komisí uspořádal na podzim oblíbené univerzitní extense (přednášky). Celkově došlo k uskutečnění čtyř přednášek na různorodá témata – „Příroda a člověk v severních polárních krajích“, „Mravní výchova moderního člověka“, „O jednotě českobratrské“ a „O projevování citů“. Přednášky hostil Tyršův dům dvakrát do měsíce v neděli od 3 hodin odpoledne a vstupné činilo 40h na osobu.²¹⁴ Návštěvnost přednášek v roce 1910 však byla tristní.

Přednášková činnost měla naplňovat smysl kalokagathie v Sokole. Tedy nejen krása a dobro tělesné, ale i duševní. Bylo potřeba zapracovat na rozvíjení ducha, aby slabým duchem netrpělo silné tělo. Jak lze z výše uvedeného vyzorovat, tak ne vždy se však tato snaha setkala s úspěchem.

Na konec roku zbyla tradičně pořádaná mikulášská, která dokázala alespoň trochu zvednout náladu v těžkých dobách bratrů a sester z mělnické jednoty. V roce 1910 se mikulášská navrátila do Tyršova domu, kde začala o 8 hodině večerní. Pro návštěvníky byl připraven pestrý program – krátké divadelní představení či cvičení francouzských gymnastů.²¹⁵ Sokol tak tímto úspěšným večerem zakončil svůj veřejný život pro uplynulý rok a již se chystal na pořádání šibřinek první únorovou sobotu roku 1911.

Ty se nakonec pořádaly 4. února s tematickým zařazením „pohádky máje“. Program byl primárně zaměřen pro taneční páry. Nezapomnělo se však ani na netančící návštěvníky, pro

---

²¹² *Tamtéž*, Zápis ze schůze správního výboru 31. srpna 1910.

²¹³ *Tamtéž*, Zápis ze schůze správního výboru 13. října 1910.

²¹⁴ Obzor: *Lidový. Svobodomyslný. Pokrokový týdeník*. Mělník. Ročník IV. (č. 41).

²¹⁵ Mladé Podřipsko: *pokrokový týdeník podřipský*. Mělník. Ročník VI. (č. 49).

kteře byl připraven kabaret s vybranými představeními. Zábava vydržela až do brzkých ranních hodin, kdy se společnost s plným uspokojením rozešla.²¹⁶

4.4. Krizové roky 1911 a 1912

Z výše zmíněného je patrné, že prakticky největší veřejnou činností posledních let sokolské jednoty oplýval ženský odbor. Možná tím v očích mužů naplňovaly očekávanou ženskou roli „pečovatelek“ a „strážkyní krbu“. Současne je ale zcela pochopitelná snaha místních žen dostat svou pozici v rámci sokolské hierarchie na roveň s muži. Zástupkyně ženského odboru se v únoru roku 1911 usnesly podat během valné hromady mělnických Sokolů návrh na zrovnoprávnění všech žen s muži v rámci sokolské hierarchie.²¹⁷

Přesto, že emancipační snahy žen byly v této době zcela běžné, tak si valná hromada nevěděla rady s tímto nadčasovým návrhem. A byť byl návrh povětšinou podpořen, došlo k jeho odložení na pozdější dobu. S tím, že je nutné vyčkat, jaké stanovisko v této otázce zaujme ústřední výbor Č.O.S., který se jí má zabývat na své schůzi 22. dubna 1911.²¹⁸ Ten však jasnou odpověď, jak v této otázce postupovat sokolům neposkytl. V zásadě nechal na jednotách, jak se s tím sami vypořádají, s tím že členky ženského odboru jsou též členkami jednoty. Definitivní rozhodnutí o poměru žen odložilo vedení Č.O.S. na pozdější dobu.²¹⁹ Do počátku první světové války se podařilo v mělnické jednotě prosadit, aby předsedkyně a náčelnice měly hlasovací a jednací právo ve správním výboru, ale pouze ve věcech přímo týkajících se ženského odboru.²²⁰ Emancipace to byla tedy spíše jen částečná, pokud vůbec o emancipaci šlo.

Mělnické jednotě, která nezažívala příliš příznivé období, vnikla myšlenka na akci podporující české obyvatele v *ohroženém území* právě schůze výboru Č.O.S., kde se toto téma taktéž probíralo. Sokol Mělník byl díky své poloze předurčen k těmto národ posilujícím výpravám. Nejčastějším cílem vlasteneckých snah byl nedaleký Liběchov, který se stal místem česko-německého potýkání již během 19. století. V této tradici se pokračovalo i na počátku 20. století. Vycházku do Liběchova uspořádala jednota 21. května 1911 po několikaleté přestávce. Členstvo bylo vyzváno, aby se výletu zúčastnilo v co nejhojnějším počtu, avšak v občanském oblečení.²²¹ Sokolové tak nejspíš nechtěli svými kroji poutat přílišnou pozornost a vyprovokovat ani sebemenší konflikt.

---

²¹⁶ Obzor: *Lidový. Svobodomyslný. Pokrokový týdeník*. Mělník. Ročník V. (č. 6).

²¹⁷ SOKA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 14, Zápisy ženského odboru 1907–1913, Zápis z ustanovující schůze ženského odboru 22. února 1911.

²¹⁸ Obzor: *Lidový. Svobodomyslný. Pokrokový týdeník*. Mělník. Ročník V. (č. 11).

²¹⁹ *Tamtéž*, Ročník V. (č. 18).

²²⁰ ČVANČAR, Jaroslav: Památník k oslavě šedesátiletí tělocvičné jednoty sokol Mělník 1868–1928. s. 72.

²²¹ Mladé Podřipsko: *pokrokový týdeník podřipský*. Mělník. Ročník VII. (č. 20).

Podstatně větší slávu vzbudil tradiční dětský den na Chloumku konaný 29. června roce 1911.²²² Událost se opět po roce velmi vydařila a čistý výtěžek z ní činil 555K 77h, který si však jednota nenechala sama pro sebe. Polovice z něj totiž věnovala místním sborům učitelským, které použily obnosu k zakoupení knih a opatření vyučovacích pomůcek nemajetným dětem.²²³

To však bylo pro rok 1911 skoro vše s čím z organizačního potenciálu vyrukovala mělnická sokolská jednota. Správní výbor se rozhodl to tak nenechat a na jedné ze svých pravidelných schůzí se rozhodli uspořádat pro mělnické obyvatele slavnost vinobraní za účasti správního výboru obchodníků s vínem, vinařského spolku a zástupců města.²²⁴

Slavnost vinobraní proběhla 1. října 1911 za velké slávy celého města. A i přes nepříznivé chladné počasí akce předčila očekávání. Průvod, jež byl jednou z hlavních částí doprovodného programu, začal o 2 hodině odpolední. V procesí kráčela hudba následována mládeží v národních krojích. Další na řadu přišly alegorické vozy znázorňující bohatou úrodu a těžkou práci dělníků na vinicích s ní spojenou. Další skupinou zúčastňující se pochodu byli samotní vinaři, které následovaly další skupiny alegorických vozů a občanů města. Sokol však v průvodu chyběl úplně, a to i přes fakt, že byl hlavním organizátorem akce. Návštěvníci akce se později přesunuli z náměstí přímo do Tyršova domu, kde pokračovali v nenucené zábavě za společnosti hudby. Čistý zisk z koncertu odehrávajícího se v sokolovně činil enormních 2140K.²²⁵ Výtěžek byl do značné míry využit na úhradu výloh spojených s všesokolským sletem konaným příští léto.

Do konce roku proběhla již jen tradiční mikulášská zábava. Konána však opět nebyla v prostorách Tyršova domu. O šibřinkách se pro tento rok dozvídáme jen velmi málo informací. Víme tak jen, že se odehrály opět první sobotu v únoru, tedy 3. února 1912 a čistý výtěžek činil 271K 47h.²²⁶ To odpovídá přibližně polovině běžného výdělku minulých let této akce.

Před sletový rok 1911 nabídl jen velmi málo radosti mělnickým Sokolům. Zlatým hřebem bylo pořádání vinobraní, ale cvičební činnost vážla, vždyť první cvičební hodiny po letních prázdninách začínaly až na počátku října. Není tak velkým překvapením, že kvůli

---

²²² SOKA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 5, Zápisy ze schůzí správního výboru 1904–1914, Zápis ze schůze správního výboru 31. května 1911.

²²³ Mladé Podřipsko: *pokrokový týdeník podřipský*. Mělník. Ročník VII. (č. 29).

²²⁴ SOKA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 5, Zápisy ze schůzí správního výboru 1904–1914, Zápis ze schůze správního výboru 4. srpna 1911.

²²⁵ Obzor: *Lidový. Svobodomyslný. Pokrokový týdeník*. Mělník. Ročník V. (č. 40).

²²⁶ SOKA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 5, Zápisy ze schůzí správního výboru 1904–1914, Zápis ze schůze správního výboru 16. února 1912.

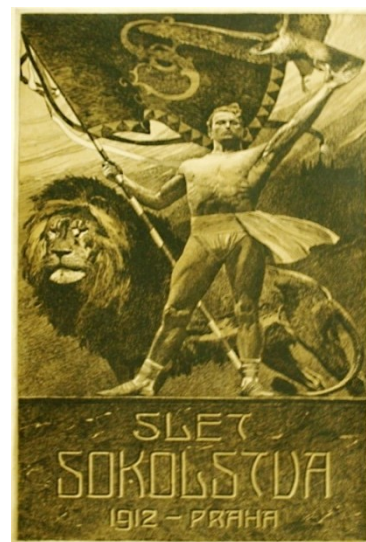
nedostatečnému počtu vystupujících cvičenců, nemohlo být uskutečněno ani každoroční okrskové cvičení.²²⁷

Patrný úbytek členstva byl dalším citelným zásahem do stále neutuchajících snah vedení jednoty. Vždyť ještě v roce 1910 měla jednota 335 členů, ale o dva roky později v roce sletovém klesl počet bratrů na 303. Ženský odbor zasáhla podobná krize, kdy ve stejném časovém rozmezí přišly ženy z odboru o třetinu členek.²²⁸

Obavy o průběh slavnostního sletového roku 1912 tak byly na Mělníku veliké. Už od počátku roku přitom veškeré přípravy směřovaly právě k tomuto vrcholu. Během léta se v Praze očekávala ohromná akce, protože se poprvé nejednalo jen o všesokolský slet, ale jeho součástí byl i první slet Svazu Slovanského Sokolstva, který byl založen jako důsledek předcházejícího všesokolského sletu v roce 1908.²²⁹ Událost tak měla přivítat velké množství českých i zahraničních návštěvníků.

Mělnická jednota se snažila využít slet jako pomyslného odrazového můstku z velmi neutěšeného období, které zažívala. Každému cvičenci, jenž se zúčastnil sletu, byla proplacena cvičební legitimace a doprava dráhou jak na samotný slet, tak i na před sletovou zkoušku probíhající v Karlíně.²³⁰ Navíc je nutné vzpomenout i chráněnkou mělnických z Ústí nad Labem, která taktéž vyslala na slet své zástupce. Mělničtí byli povinni postarat se i o ni. Zaslali tak do Ústí nad Labem 200K na výlohy spojené se sletem. Chráněnkou nakonec reprezentovalo na sletu 11 mužů a 8 žen.²³¹

Mělnická výprava však nebyla o moc větší. Všesokolského sletu se v mělnické výpravě zúčastnilo 32 cvičících členů v kroji, z nichž bylo 23 mužů a 9 žen.²³² Přesto se nakonec jednalo o dílčí úspěch. Krize, v které se jednota tou dobou nacházela dopředu předznačovala nejistý úspěch tohoto podniku. Mělničtí však přesto vypravili na slet 1912 větší výpravu než na minulý slet proběhnuvší roku 1907. Zdálo se tak, že krize by mohla být tímto dílčím úspěchem zažehnána a jednota by mohla v příštích letech znovu zažívat období rozkvětu.

Obr. VII. Plakát na VI. všesokolský slet roku 1912

²²⁷ *Tamtéž*, Zápis ze schůze správního výboru 11. října 1911.

²²⁸ ČVANČAR, Jaroslav: Památník k oslavě šedesátiletí tělocvičné jednoty sokol Mělník 1868–1928. s. 70-71.

²²⁹ DOLANSKÝ, Julius. Sto deset let Sokola: 1862-1972. Praha: Olympia, 1973. s. 56-57.

²³⁰ SOkA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 5, Zápisy ze schůzí správního výboru 1904–1914, Zápis ze schůze správního výboru 25. dubna 1912.

²³¹ *100 let Sokola Ústí nad Labem: 1894–1994*. Ústí nad Labem: Muzeum města Ústí nad Labem, 1994. s. 8.

²³² SOkA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 5, Zápisy ze schůzí správního výboru 1904–1914, Zápis ze schůze správního výboru 8. srpna 1912.

Necelý týden po sletu, tedy 7. července, navíc mělničtí Sokolové spolu s učitelskými sbory uspořádali dětský den na Chloumku. Vše začalo průvodem z města, v kterém kráčela maskovaná mládež. Na místě poté proběhlo cvičení sokolské mládeže a žáci a žákyně místních škol zazpívali národní písně. Akce trvala až do západu slunce, kdy se všichni rozešli zpět domů.²³³

Narozdíl od předcházejícího roku se na sklonku léta 1912 již okrskové cvičení konalo. Bylo tomu u příležitosti otevření sokolovny 15. září v nedalekých Nebuželích. Jednalo se o jedinou vesnici v okrese vlastnící svou tělocvičnu. Nebužely sice patřily do I. okrsku župy Barákovy a Mělník spolu s Čečelicemi, Obřístvím, Přívory a Všetaty do II., ale nezřídka kdy se stávalo, že okrsková cvičení těchto dvou byla spojena. Slavnostní zahajovací proslov dokonce přednesl starosta mělnického Sokola JUDr. Vendelín Tadra.²³⁴ Do Nebužel vyrazili mělničtí v 10:30 autobusem a večer se již vraceli vlakem. Zastoupeni byli na okrskovém cvičení 18 cvičenci, 9 cvičenkami a 13 žákyněmi.²³⁵

Sokolu Mělník pomohl zlepšit pověst ve městě velmi úspěšný všesokolský slet a ztráta, z jejich pohledu, problémových členů. Ti totiž tvořili základ během roku 1912 nově utvořeného, křesťanského tělovýchovného spolku Orel. Prozatímne však „Orlové“ fungovali jako tělocvičný odbor při Katolické jednotě sv. Josefa.²³⁶ Sokolu tak sice vznikl ve městě konkurent, ale paradoxně napomohl ke zlepšení vztahů uvnitř jednoty i celkové pověsti Sokola ve městě. Nálada mělnických obyvatel totiž příliš nepřála klerikalismu, jak je patrné z článků místních tiskovin, kde je jasně deklarováno, že „...Mělník jest sokolsky laděný...“.²³⁷

Sokolu byla nicméně vytýkána slabá aktivita v pořádání veřejných akcí, šíření sokolské myšlenky, a naopak přehnaná tělocvičná jednostrannost. Sokolům se tak na podzim 1912 naskytl výjimečný okamžik, jak zapracovat na své rostoucí oblíbenosti. V říjnu 1912 totiž vypukly Balkánské války, v kterých bojovalo i mnoho Slovanů. Někteří z nich dokonce ještě v létě cvičili na VI. všesokolském sletu. Se záštitou Červeného kříže tak Sokol vyhlásil sbírku na podporu bojujících slovanských obyvatel spojenou s přednáškovou činností v Tyršově domě. Úspěšnost podniku znovu vypovídá o zlepšující se pověsti Sokolů na Mělníku. Během jednoho měsíce se podařilo vybrat 2341K 20h pro bojující Slovanů.²³⁸

---

²³³ Pšován: Agrární týdeník pro Mělnicko a okolí. Mělník. Ročník II. (č. 28.)

²³⁴ *Věstník sokolské župy Barákovy*. Praha: Sokolská župa Barákovy, 1913. s. 6.

²³⁵ SOKA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 5, Zápisy ze schůzí správního výboru 1904–1914, Zápis ze schůze správního výboru 24. října 1912.

²³⁶ PRAGER, Petr. *Historie sportu na Mělníku*. Mělník: TJ EMĚ Mělník, 2013. s. 54.

²³⁷ *Obzor: Lidový. Svobodomyslný. Pokrokový týdeník*. Mělník. Ročník VII. (č. 18).

²³⁸ SOKA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 5, Zápisy ze schůzí správního výboru 1904–1914, Zápis ze schůze správního výboru 15. listopadu 1912.

4.5. Biograf jako klíč k cestě z finanční krize

Pověst Sokola se zdála být zachráněna, bylo to též patrné na nárůstu počtu členů v jednotě. Finanční situace nicméně byla stále značně neutěšená. Dluh vzniklý z budování Tyršova domu jednotu nepřetržitě dosti zaměstnával, a navíc museli mělničtí stále myslet i na jimi chráněnou jednotu z Ústí nad Labem. Myšlenka, s kterou část vedení vstupovala do roku 1913, měla slabé finanční zabezpečení změnit. Na popud několika členů totiž začal správní výbor jednat o pořízení biografického zařízení, které by mělo jednotu vyvést z finanční tísně.

Obr. VIII. Pohlednice s Tyršovým domem z roku 1912

Návrh na zřízení biografu v Sokole byl hlavním bodem jednání valné hromady 6. dubna 1913. Po volbách do správního výboru přišel v rámci volných návrhů br. Šolc s úmyslem vybudovat pod hlavičkou jednoty biograf. Po delší debatě přítomných členů Sokola bylo usneseno zřídit konsorcium pro kinematografická představení, kterému budou propůjčeny místnosti Tyršova domu na sobotní večer a celou neděli. S tím, že bude potřeba do budoucna vystavět zvláštní budovu pro biograf. Výtěžek z představení půjde v první řadě na zaplacení výloh spojených s představením, poté na splacení půjčky spojené s biografem a zbytek případně pokladně Sokola. Jako konzultant byl na valnou hromadu přizván br. Lingr z jičínské jednoty, která již má s pravidelným promítáním zkušenosti a vše je jí mělnickým doporučil.²³⁹

Otázka biografu byla ponechána konsorciu, kterému velel br. Šolc. Ostatní z vedení jednoty se tak mohli plně soustředit na pořádání dalších výletů a veřejných cvičení. Hned 1. května zorganizovali výlet na nedaleký Harasov, ve výzvě k účasti stojí, aby se členstvo hojně zúčastnilo v krojích.²⁴⁰ To je významný posun od nedávných výletů, které se v poslední době konaly povětšinou v občanském obleku. Vycházky na Harasov se nakonec zúčastnil úctyhodný počet 29 členů.²⁴¹

Sokol se nicméně musel vypořádat i s tlakem spojeným se vznikem klerikální tělovýchovné jednoty na Mělníku. Byl totiž paradoxně neustále označován za pravého strůjce vzniku katolického tělovýchovného uskupení. Vedení Sokola prý působilo proti svým

²³⁹ *Tamtéž*, Zápis z valné hromady 6. dubna 1913.

²⁴⁰ *Mladé Podřipsko: pokrokový týdeník podřipský*. Mělník. Ročník IX. (č. 17).

²⁴¹ SOKA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 5, Zápisy ze schůzí správního výboru 1904–1914, Zápis ze schůze správního výboru 26. května 1913.

katolickým členům a postupem času je donutilo svým jednáním vystoupit ze Sokola. Proti tomu se však jednota rázně vymezila s tím, že se vedení zásadně vyhýbá zatahovat stranické politické boje do Sokola, kam ostatně nepatří. Přitom však musí mělnické vedení ctít stanovisko valného sjezdu Č.O.S., že „není místa pro členy Sokola v řadách výbojných organizací klerikálních“.²⁴²

Sokol v témže článku apeluje na mělnickou veřejnost, aby "toto semeno rozkolu [„Orla“] v městě našem odmítli a aby hromadným vstupem svým, svých rodin, učňů a dělníků do Sokola demonstrovali pro svůj Sokol, který otcové jejich založili, který půl století středem společenské a výchovné činnosti občanstva mělnického jest, pro ten svůj starý Sokol, který děti naše cvičí, muže a ženy tuží a ušlechťuje a všechny vrstvy občanstva pod svým lidovým praporem soustřeďuje.“²⁴³

Pravdou je, že vztahy v Sokole byly v krizových letech 1911 a 1912 velmi napjaté a vznik klerikálního tělocvičného spolku je uvolnil. Do jaké míry však to bylo vinou vedení či právě klerikálů již z pramenů patrné není. Jistotou však je, že Sokol na Mělníku přežil bez přestávky i kruté období války. Katolický tělovýchovný spolek se však ani nestihl ustanovit jakožto Orel a během roku 1914 zaniká. Orlové pak definitivně zahnízdili ve městě na soutoku Labe a Vltavy až na počátku první republiky v roce 1922.²⁴⁴

Jasným důkazem znovu nastartovaného rozvoje Sokola Mělník je velký počet výletů a pořádaných akcí. Za rok 1913 se jich nashromáždilo jako za uplynulé tři roky dohromady. Na konci května se konal povedený výlet na *ohrožené území* do Liběchova. Sokolové se vraceli domů až na večer za zpěvu pochodu sokolského. To těžce nesl jeden německý obyvatel Liběchova, který výletníky vyzval k omluvě. Dotyčný byl však místními označen za do Liběchova „přivandrovalého Prušáka“, který chce vyvolat konflikt. Místní české i německé obyvatelstvo spolu jinak vychází velmi dobře.²⁴⁵ V Liběchově se podle sčítání lidu z roku 1913 nacházelo 908 Němců a 230 Čechů.²⁴⁶

Po dlouhých letech jednota uspořádala též dvoudenní výlet, tentokrát do Českého ráje, a to o víkendu 21. a 22. června. Sokolové využili služeb železnice, a tak alespoň během počátku 31 účastníkům zájezdu nemuselo kazit špatné počasí dobrou náladu. První zastávkou byla Sobotka, kde na mělnické čekal uvítací výbor místních Sokolů v krojích, který je dovedl až na náměstí, kde na ně již čekala večere a reprezentanti města a okresu. Poté se výletníci vydali na hrad Humprecht, odkud se po prohlídce vydali zpět do Sobotky. Tam již byla připravena taneční zábava, která trvala až do ranních hodin.

---

²⁴² Mladé Podřipsko: *pokrokový týdenník podřipský*. Mělník. Ročník IX. (č. 22).

²⁴³ *Tamtéž*, Ročník IX. (č. 22).

²⁴⁴ PRAGER, Petr. *Historie sportu na Mělníku*. Mělník: TJ EMĚ Mělník, 2013. s. 54.

²⁴⁵ Stráž na Labi: *Časopis ku obraně jazykového pomezí Podřipska*. Liběchov. Ročník III. (č. 11).

²⁴⁶ *Tamtéž*, Ročník III. (č. 20).

Druhého dne mělničtí opustivše Sobotku, vydali se na hrad Kost. Po občerstvení v podhradí zavedl program výletníky vlakem do lázní Sedmihorek. Tamější lázeňská kapela uvítala Sokoly skladbou „Lví silou“, načež následoval lázeňský oběd. Po něm přišel na řadu zlatý hřeb zájezdu, a to návštěva hradu Valdštejn, který si výletníci s chutí prošli a pak už spěchali do blízkého Turnova na vlak, který je odvezl zpět na Mělník.²⁴⁷

Záměrně uvádím poměrně podrobný popis průběhu tohoto dvoudenního výletu, který bych rád zhodnotil z pohledu jeho korektnosti. Za vyzdvihnutí stojí příkladná součinnost sokolských jednot. Oslovování mezi členy Sokola bratře či sestro je tak zcela na místě. Návštěva českých památek a zpěvování vlasteneckých písní je taktéž naprosto v souladu se sokolskou myšlenkou. Otázkou však zůstává průběh noci ze soboty na neděli, který sokolové trávili hodováním a tancem s místními děvčaty.²⁴⁸ Samotní aktéři pak, zcela pochopitelně, výlet hodnotili jako nadmíru vydařený.

Nedlouho po tomto vydatném výletu, přesněji 6. července, proběhl tradiční dětský den. Nepřízeň počasí donutila Sokoly přesunout místo pořádání z Chloumku do Tyršova domu, což průběhu nijak zvlášť neuškodilo a žáci předvedli za jásotu obecenstva svá nacvičená představení.²⁴⁹

Mělník se také stával cílem výletů ostatních jednot, většinou to bylo v rámci vycházek do okolí. O víkendu 9. a 10. srpna přijel Sokol z Prahy VII. – Holešovic, který po přivítání strávil nějaký čas s mělnickými a pak se vydali na průzkum nedalekého Kokořínska.²⁵⁰

V mezičase stále probíhala jednání a přípravy kinematografického konsorcia ohledně vybudování biografu v rámci jednoty. Povolení k provozování kino představení získala v srpnu 1913 s tím, že je třeba adaptovat budovu, aby splňovala bezpečnostní předpisy.²⁵¹ Zbytek prázdnin se tak nesl ve znamení příprav na promítání či další výletní činnosti do – Nebužel, Obríství a Čechelic a přednáškových aktivit o Janu Husovi a Karlu Havlíčku Borovském.

Historicky první biografické představení odehrál biograf Sokol v sobotu 18. října 1913. Místní tisk hojně informoval o tomto, pro město významném milníku dějin. Promítání probíhalo zhruba stejně jako v dnešní době. Diváky prvně uvítaly reklamy na místní prodejce a poté přistoupili uvaděči k promítání dílčích snímků. Odpoledne téhož dne proběhlo ještě představení pro děti. Dle plánu probíhala představení každou sobotu v 8 hodin večer a každou neděli ve 3 hodiny pro děti a večerní představení pro dospělé od půl 8. Vstupenka byla

---

²⁴⁷ Obzor: *Lidový. Svobodomyšlný. Pokrokový týdeník*. Mělník. Ročník VII. (č. 27).

²⁴⁸ *Tamtéž*, Ročník VII. (č. 27).

²⁴⁹ Pšován: *Agrární týdeník pro Mělnicko a okolí*. Mělník. Ročník III. (č. 28.)

²⁵⁰ Mladé Podřipsko: *pokrokový týdeník podřipský*. Mělník. Ročník IX. (č. 32).

²⁵¹ SOkA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 5, Zápisy ze schůzí správního výboru 1904–1914, Zápisy ze schůze správního výboru 8. srpna 1913.

rozdělena do tří cenových kategorií – I. 1K, II. 60h, III. 40h. Jednalo se tak o poměrně nákladnou zábavu, pro představu vstup na celovečerní šibřinkový ples vyšel na stejnou cenu jako III. kategorie biografického přestavení.²⁵²

Podzim a počátek zimního období se v Sokole nesl ve znamení úspěšného a navštěvovaného projektu biografu. Nezapomínalo se však ani na již zaběhlé akce, jakou byla kupříkladu mikulášská zábava, jež se konala v sobotu 6. prosince 1913.²⁵³ I ta doznala značného zvýšení úrovně, kdy byli pozváni František Zöllner a Bedřich Bozděch, salónní komikové z Prahy a budoucí filmoví herci. Spolu se zvýšením kvality produkce došlo ke zvýšení ceny za vstup ze 40h na 1K, rodinné vstupné bylo 2,5K.²⁵⁴

Zlepšující se věhlas mělnické jednoty zavdal myšlenku Sokolům z nedalekých Chorušic otevřít otázku župního uspořádání. Sokolské jednoty v okolí Mělníka totiž byly součástí převážně dvou velkých celků, a to žup Barákovy a Fügnerovy. Obě měly navíc svá ústředí v Praze, takže spolupráce jednot v rámci župního uspořádání nebyla rozhodně ukázková. Sokolové z Chorušic tak přišli s nápadem na vznik nové, mělnické župy. Ta by byla zastoupena jednotami z okolních měst a vesnic – Mělník, Vysoká, Nebužely, Chorušice, Řepín, Vtelno, Vysoká Libeň, Byšice, Liblice, Všetaty, Přívory, Nedomice, Obříství, Čechelice, Lužec, Cítov, Mšeno a Stránka. Šlo by tedy o 18 jednot z původně tří žup (Baráková, Fügnerova, Podřipská).²⁵⁵

Výzva byla uveřejněna 19. prosince 1913 v jednom z mělnických listů s tím, že do konce roku se mají zainteresované jednoty ozvat té ústřední mělnické, jestli s návrhem souhlasí. Vyjádření zaslaly jen tři jednoty, od návrhu se tak upustilo.²⁵⁶ Bylo nicméně patrné, že jednoty nejsou v župách nejlépe rozmístěny a v budoucnu vznikly i další návrhy na jejich reorganizaci.

První únorovou sobotu roku 1914 opět proběhly šibřinky Sokola Mělník. Tou dobou ještě nikdo netušil, že se jedná o poslední předválečnou akci tohoto typu. Téma znělo „ze všech koutů světa“, nikdo tak nemohl být překvapen, když jeden z hostů dorazil na ples na pravém indickém slonu. Tato událost nenechala klidným žádného z místních novinářů a dozvídáme se o tom z prakticky všech místních tiskovin. Silný mráz ten den sužující Mělník však donutil návštěvníky šibřinek rychle se skrýt do útrob Tyršova domu, a tak si slona nikdo příliš neužil. Téma dovolovalo bohatý výběr masek ze všech koutů Evropy i světa.²⁵⁷

---

²⁵² Mladé Podřipsko: *pokrokový týdeník podřipský*. Mělník. Ročník IX. (č. 43).

²⁵³ SOKA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 5, Zápisy ze schůzí správního výboru 1904–1914, Zápis ze schůze správního výboru 16. října 1913.

²⁵⁴ Obzor: *Lidový. Svobodomyslný. Pokrokový týdeník*. Mělník. Ročník VII. (č. 49)

²⁵⁵ *Tamtéž*, Ročník VII. (č. 52).

²⁵⁶ SOKA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 5, Zápisy ze schůzí správního výboru 1904–1914, Zápis ze schůze správního výboru 21. ledna 1914.

²⁵⁷ Mladé Podřipsko: *pokrokový týdeník podřipský*. Mělník. Ročník X. (č. 6).

Kvůli přednášce o Slovensku proběhnuvší 1914 v hotelu pana Vykysala, byli Sokolové donuceni odložit svou valnou hromadu až na 7. dubna. Vzestup zájmu o místní jednotu byl patrný i z její rekordní návštěvy 165 členů. Opět, stejně jako před rokem, byl jedním z ústředních témat biograf. Zhodnotilo se jeho dosavadní působení, které bylo více než výhodné, došlo totiž ke splacení částky 4655K a zbývalo doplatit 9116K.²⁵⁸

Biograf tak sice naplňoval svůj potenciál, ale dovedl jednotu též ke zhoršení vnitřních vztahů. Členstvu se totiž nelíbila velká vytíženost Tyršova domu zapříčiněná pravidelnými víkendovými představeními. Navíc se členstvo dozvědělo, že jednota, jakožto spolek, nemůže dle zákona vlastnit biografickou licenci. Ta je tak upsána na jednotlivce, přesněji na br. Hnátku z biografického konsorcia. Jehož nespolehlivost a nekomunikativnost způsobila jednotě veliké potíže.

Již v květnu 1914 došlo k nastínění těchto budoucích nesnází spojených s biografickou licencí psanou na br. Hnátku. Ten si totiž osoboval nakládání s ní a odmítal podepsat listinu, že licence patří též celému konsorciu. Navíc odmítl jakkoli komunikovat s vedením jednoty nebo s konsorciem.²⁵⁹

Spor pokračoval v červnu, kdy starosta Sokola JUDr. Vendelín Tadra oznámil ujednání s kinematografickým konsorciem, že se celý podnik převede pod vlastnictví jednoty. Vyžádal si tak podpis br. Hnátku, který se jím měl vzdát licence ve prospěch jednoty.²⁶⁰ Hnátek však odmítl toto učinit s tím, že si potřebuje vzít čas na rozmyšlenou.²⁶¹ Vedení mu tedy poskytlo požadovaný čas, jeho vyjádření však nedorazilo. Vyhýbavé chování br. Hnátku mělo později vážné následky na chod biografu, o kterých bude pojednáno v následující kapitole.

Poslední velkou akcí, kterou stihli mělničtí Sokolové navštívit byl brněnský slet konaný 28. až 29. června 1914. Na slet odjelo 19 členů mělnického jednoty v krojích, přičemž cvičení se mělo zúčastnit 6 mužů a 4 ženy.²⁶² Okázalou demonstraci češtví v Brně však narušila zpráva o atentátu na následníka trůnu Františka Ferdinanda d'Este z bosenského Sarajeva. Slet byl tak předčasně ukončen a mělničtí se zklamaní vydali domů. Navíc bylo jasné, že jimi plánovaný dvoudenní výlet do Karlova Týnu, na Křivoklát a do Rakovníka na srpen 1914 musí být zrušen.²⁶³ Nad Evropou se začala stahovat mračna.

---

²⁵⁸ SOKA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 5, Zápisy ze schůzí správního výboru 1904–1914, Zápis z valné hromady 7. dubna 1914.

²⁵⁹ *Tamtéž*, Zápis z mimořádné schůze správního výboru 19. května 1914.

²⁶⁰ *Tamtéž*, Zápis ze schůze správního výboru 10. června 1914.

²⁶¹ *Tamtéž*, Zápis z mimořádné schůze správního výboru 22. června 1914.

²⁶² ČVANČAR, Jaroslav: Památník k oslavě šedesátiletí tělocvičné jednoty sokol Mělník 1868–1928. s. 73.

²⁶³ SOKA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 5, Zápisy ze schůzí správního výboru 1904–1914, Zápis z mimořádné schůze správního výboru 22. června 1914.

Poslední roky před I. světovou válkou do značné míry změnila a předurčila budoucí vývoj mělnického Sokola. A byť z dnešního pohledu Sokol a jeho myšlenky a činnost mohou působit velmi zastarale, tak ve své době byl poměrně moderním spolkem. Z období před Velkou válkou lze uvést například založení ženského spolku v situaci, kdy byla otázka žen celosvětovým tématem. Sokol byl tedy natolik silnou a progresivní organizací, že neváhal podpořit ženy v boji o svou pozici.

Výše popsané období nicméně bylo velmi proměnlivé a docházelo v něm ke střídání fází krize a rozkvětu. Nejde však vidět jen černobíle, a tak ani období krize nelze považovat za jenom temnou periodou dějin jednoty, krátké vzednutí představovalo kupříkladu pořádání vinobraní v roce 1911. Jistotou zůstávalo pořádání letních dětských dní na Chloumku, prosincových mikulášských zábav a tradičního únorového plesu šibřinek.

V čem hrál Sokol naprostý prim bylo kulturní vyžití na Mělníku, a to již během 19. století. Jejich kulturní program byl neustále aktualizován, a jejich progresivní myšlení se tedy projevilo i v jeho rámci. Pravidelná přednášková činnost tedy byla v roce 1913 rozšířena o biografická představení. Tyršův dům si tak jen potvrdil své výsadní postavení kulturního centra Mělníka.

Projekt na vybudování biografu skrýval dvě potřeby Sokola. V první řadě šlo o duševní rozkvět obyvatel Mělníka. Uplatnění zde tak nacházela kalokagathia. Tedy myšlenka nutnosti nejen zdravého těla, o které se Sokol staral během pravidelných cvičení, ale taktéž zdravého ducha. Ten byl podporován právě přednáškovou činností či biografickými představeními.

Druhý a pro jednotu neméně důležitý důvod založení biografu byla finanční stránka věci. Sokol se musel o své přežití starat většinou zcela sám. Bylo tak důležité získávat dostatek financí, a to dvojnásob v době, kdy byli zatíženi dluhem ze stavby sokolovny. Běžné příjmy z členských příspěvků, plesů, zábav či přednáškové činnosti zkrátka přestaly dostačovat. Založení biografu bylo tak logickým řešením jak z této finančně neutěšené situace.

Nicméně ani založení biografu se neobešlo bez potíží. Komplikace vzniklé z osobního vlastnictví biografické licence zaměstnali správní výbor již z počátku roku 1914. Jako by tak předznamenali ještě daleko horší události, které zasáhly Evropu a v pozdějších fázích celý svět. Každodenní činnost Sokola Mělník v době I. světové války bude představena v následující kapitole.

5. Válečné intermezzo aneb (ne)tradiční každodennost mezi lety 1914–1918

Od sarajevského atentátu na nástupníka trůnu Františka Ferdinanda d'Este se stupňovalo napětí v monarchii, které se nutně podepsalo do dění v Č.O.S., a tudíž i v mělnickém Sokolu. Přesto však ústředním tématem jednání mělnické jednoty mezi 28. červnem až 28. červencem 1914, kdy byla oficiálně zahájena Velká válka, nebyla velká politika, nýbrž nedořešená otázka biografu. Definitivní počátek temného období Sokolů začal až po vydání manifestu „Mým národům“. To skončilo až po dlouhých čtyřech letech, na podzim roku 1918.

K podstatnému zhoršení situace sokolstva v rámci monarchie přispělo zrušení centrální Č.O.S. 24. listopadu 1915.²⁶⁴ Sokolové, jakožto slovanský spolek, měli velmi složitou situaci za války. Tomu odpovídá i pramenná základna, která je jejich postavením značně poznamenána. Navíc z předválečného počtu pěti místních mělnických tiskovin přesáhly do válečných let pouze jedny. Jednalo se o Mladé Podřipsko, které však vydrželo jen do konce roku 1915 a během války vycházelo jen dvakrát měsíčně. Redaktoři většiny ostatních listů či jiných tiskovin totiž nastoupili vojenskou službu a nadále nebylo tak možné vydávat místní tisk.²⁶⁵

5.1. Sokol Mělník do rozpuštění Č.O.S.

V červenci 1914 kulminoval spor mezi držitelem biografické licence br. Hnátkem a správním výborem mělnického Sokola. Jelikož br. Hnátek odmítal podepsat návrh výboru na předání biografické licence jednotě, čímž přerušil předem oběma stranami podepsanou smlouvu.²⁶⁶ Ta tak byla zrušena, následkem čehož byla jednota nucena vypovědět biografické konsorcium z Tyršova domu a mělničtí obyvatelé tak přišli o biografická představení.

Představenstvo jednoty navíc zvažovalo podání žaloby na br. Hnátku, ale vypuknutí válečného konfliktu je od tohoto aktu odradilo.²⁶⁷ Sokolové nicméně přišli o významný zdroj financí, o který se v posledním roce opíral jejich příjem. Br. Hnátek naopak ztratil své místo v Sokole a zasažena byla i jeho pověst ve městě. Se Sokoly zřízenou licenci měl navíc velké plány. Chtěl vybudovat vlastní biograf s divadlem a vytvořit konkurenci pro Sokola. Po výzvě jednoty v místním tisku a s prosokolsky laděnou náladou panující ve městě nicméně nikdo

---

²⁶⁴ WAIC, Marek. Tělovýchova a sport ve službách české národní emancipace. Praha: Karolinum, 2013. s. 98.

²⁶⁵ Mladé Podřipsko: *pokrokový týdeník podřipský*. Mělník. Ročník X. (č. 31).

²⁶⁶ SOKA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 6, Zápisy ze schůzí správního výboru 1914–1927, Zápis z mimořádné schůze správního výboru 11. června 1914.

²⁶⁷ *Tamtéž*, Zápis ze schůze správního výboru 8. srpna 1908.

neměl v plánu podpořit tento jeho značně ambiciózní projekt.²⁶⁸ Jeho snahy tak vyšly naprázdno.

Vydání císařského manifestu „Mým národům“ provázela v monarchii počínající mobilizace, která se nevyhnula ani mělnickým Sokolům. Jednota byla zrovna na vzestupu a cvičení se účastnilo až na padesát cvičenců, což bylo na místní poměry velmi vysoké číslo. Ze vzpomínek na mobilizaci roku 1914 je jasně patrné, že vůle k válčení mezi Sokoly nepanovala. Když si šli Sokolové pro své věci do Tyršova domu, jejich balení oděvů bylo doprovázeno prohlášeními jako ku příkladu „Pro nákyho arcivejdu takovej rámus! Pitomost to je, zatracená pitomost! No, ještě že to nebude dlouho trvat; ale podzimní a zimní cvičení máme už zkaženo.“²⁶⁹

Měli pravdu, celý cvičitelský sbor byl brzy povolán do zbraně a jediným kdo z něj v jednotě zůstal byl již postarší náčelník Antonín Kautský. Ten si uvědomoval vážnost situace a snažil se zachovat cvičení, jak jen to šlo. Soustředil se samozřejmě na zbylé členstvo, ale i na mládež – žáky a dorostence, potažmo na ženy.

Správní výbor se mezitím zaměřil na pomoc rodinám odvedených členů. Příspěvky zasílal z vlastního rozpočtu a podporoval též sbírky konané mezi obyvateli. Městské radě navíc nabídl k dispozici 173 zatím nemobilizovaných členů pro bezpečnostní účely.²⁷⁰

Počet členů nicméně i nadále prudce klesal. Před vypuknutím války evidovala mělnická jednota 361 členů. Do konce roku 1914 bylo odvedeno do války celých 90 z nich. Jednalo se navíc o ty nejaktivnější členy Sokola. Díky své fyzické zdatnosti a připravenosti byli cennou silou pro monarchii, která je neváhala plně využít.²⁷¹

Tyršův dům byl navíc v září 1914 přislíben k pronájmu Červenému kříži. Sokolovna tak nově měla sloužit jako lazaret pro raněné vojáky z bojiště, o kterých se začaly velmi rychle šířit zprávy. Zbylé členstvo mělo být nápomocno pro transport raněných z vlakového nádraží do Tyršova domu, tedy tehdy už vlastně do lazaretu.²⁷² Význam železnice byl totiž v období první světové války nesmírný, a to jak v osobní, tak pak převážně v nákladní přepravě.

Ihned v září 1914 tak bylo nuceně pozastaveno cvičení Sokolů. Do zřízeného lazaretu však nikdy žádný zraněný nepřijel. Červený kříž totiž ve spěchu přijal ještě nabídku vinařské školy, kde byl taktéž vybudován a plně využíván lazaret. Zraněných nebylo tolik, a tak ke konci

---

²⁶⁸ Mladé Podřipsko: *pokrokový týdeník podřipský*. Mělník. Ročník X. (č. 37).

²⁶⁹ *List Tělocvičné jednoty Sokol Mělník*. Mělník: Tělocvičná jednota Sokol. Ročník II. (č. 3). s. 21.

²⁷⁰ ČVANČAR, Jaroslav: Památník k oslavě šedesátiletí tělocvičné jednoty sokol Mělník 1868–1928. s. 73.

²⁷¹ *Tamtéž*, s. 73.

²⁷² SOKA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 6, Zápisy ze schůzí správního výboru 1914–1927, Zápis z mimořádné schůze správního výboru 3. září 1914.

října požádal Sokol, zda by Červený kříž mohl vyklidit budovu Tyršova domu, aby mohli znovu začít se cvičením.²⁷³

K obnovení cvičební činnosti došlo 9. prosince 1914, nicméně za velmi malé účasti. Z mužů nezbyl skoro nikdo, a tak byla jejich cvičení sloučená s dorostem. K tomu též došlo z úsporných důvodů, jelikož jednotu trápil nedostatek paliva a svítiva. O žactvo projevíly zájem zástupkyně ženského odboru, který se nicméně už před válkou přestal scházet na svých, jinak pravidelných, schůzích. Činnost žen v Sokole však byla ve válečných letech brzy obnovena a později se ukázala její klíčovost až takřka nepostradatelnost.²⁷⁴

Jak již bylo zmíněno v úvodu, pramenná základna na válečnou dobu je poměrně chudá, a to i z důvodu, že se zbylé členstvo jednoty stále dlící na Mělníku scházelo povětšinou jen v tajnosti. Zpravidla debatovali nad válečnými událostmi, vývojem na frontě, a hlavně četli dopisy přicházející od již odvedených mužů.²⁷⁵ Nebylo však výjimkou, že jim došla zpráva o zraněných, zajatých či dokonce i mrtvých členech sokolské jednoty, kteří ještě nedávno v poklidu cvičili v Tyršově domě.

Když se v březnu 1915 konala první válečná valná hromada Sokola Mělník, počet členů jednoty byl již dvoutřetinový. Z předválečného počtu 361 klesl na 221 členů. Valná hromada v předcházejícím roce byla zastoupena rekordním počtem 165 účastníků²⁷⁶, první válečná přinesla také svůj rekord, ale na opačné straně stupnice. Navštívilo ji pouze 49 Sokolů²⁷⁷, velká část z nich totiž již dlela ve válce. Správní výbor se navíc scházel jen ojedinele a biograf z důvodu stále chybějící licence nehrál vůbec.

O ni bylo sice ještě v předválečném období znovu požádáno, tentokrát po předcházejících zkušenostech přímo na jméno jednoty.²⁷⁸ I přes předem přislíbené kladné vyřízení žádosti o biografickou licenci²⁷⁹, v srpnu roku 1915 byl návrh licence pro mělnický Sokol c. k. místodržitelstvím zamítnut. Proti tomuto rozhodnutí Sokolové podali rekurs, avšak šance na úspěch byla mizivá.²⁸⁰ Sokol se totiž z pochopitelných důvodů vyplývajících z jeho slovanského zaměření netěšil podpoře ze strany státní správy, což se v dalším průběhu války jen prokázalo.

---

²⁷³ *Tamtéž*, Zápis ze schůze správního výboru 22. října 1914.

²⁷⁴ *List Tělocvičné jednoty Sokol Mělník*. Mělník: Tělocvičná jednota Sokol. Ročník III. (č. 2). s. 21.

²⁷⁵ ČVANČAR, Jaroslav: Památník k oslavě šedesátiletí tělocvičné jednoty sokol Mělník 1868–1928. s. 73.

²⁷⁶ SOKA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 5, Zápisy ze schůzí správního výboru 1904–1914, Zápis z valné hromady 7. dubna 1914.

²⁷⁷ SOKA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 6, Zápisy ze schůzí správního výboru 1914–1927, Zápis z valné hromady 30. března 1915.

²⁷⁸ ČVANČAR, Jaroslav: Památník k oslavě šedesátiletí tělocvičné jednoty sokol Mělník 1868–1928. s. 74.

²⁷⁹ Mladé Podřipsko: *pokrokový týdeník podřipský*. Mělník. Ročník XI. (č. 8).

²⁸⁰ SOKA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 6, Zápisy ze schůzí správního výboru 1914–1927, Zápis z valné hromady 24. srpna 1915.

O duševní povzbuzení a naději na zdárný konec války se mezi členy staral zejména starosta JUDr. Vendelín Tadra. Cvičitel br. Antonín Kautský se zase snažil, aby činnost jednoty neutichla ani v nejtěžších chvílích. Tělesná zdatnost byla v té době však bohužel spíše na obtíž. Fyzicky zdatní a silní muži doma moc dlouho nevydrželi. Není tak velkým překvapením, že do konce roku 1915 bylo na frontě z mělnické jednoty již 109 členů. Navíc na Mělníku s přicházející zimou znovu hrozila nouze o otop a svítivo. Ta byla alespoň z části zažehnána dotací z města, jelikož tělocvičnu jednoty využívalo i místní gymnázium, které bylo spravováno z obecních financí.²⁸¹

Z výše uvedeného je patrná i stále se zhoršující finanční situace zapříčiněná nemožností hrát biografická představení a úbytkem členů jednoty. Mělničtí nicméně ani během těchto složitých let nezapomínali na svěřenou jednotu z Ústí nad Labem. Ta však zažívala ještě těžší chvíle, neměli totiž ani na zaplacení organizačního příspěvku Č.O.S. a na úhradu nájemného. Mělničtí jim tedy zaslali 60K na úhradu těchto výloh s tím, že je potřeba se ve válečných letech maximálně uskromnit. V Ústí tak nemohli počítat s další větší podporou od mělnických.²⁸²

Podzimní měsíce říjen a listopad přinesly dvě zásadní události, které dále formovaly každodennost jednoty ve Velké válce. První byla čistě pozitivní. Po nezdaru s žádostí o přidělení biografické licence na jednotu, byly hledány jiné cesty k zahájení promítání. V říjnu 1915 narazil správní výbor na Karla Vavrušku, invalidu z Pardubic, který vlastnil licenci, ale biograf neměl. Ten souhlasil s propůjčením své licence pro sokolský biograf na Mělnice za poplatek 200K měsíčně.²⁸³ Biograf se tak mohl pro mělnické obyvatele znovu rozehrát.

Jednota využívala biograf po celou dobu války, s tím, že hrála na cizí licence, za které za jednotu ručil neúnavný předseda kinematografického konsorcia br. Šolc. Program představení však byl hodně jednotvárný. Vysílaly se převážně německé či dánské filmy, které na poslední chvíli rozšiřoval o české titulky br. Šolc. Před každým představením měl navíc ještě těžký úkol, a to sehnat benzín na pohon biografického motoru. Většinou se tak do poslední chvíle nevědělo, jestli se bude hrát či ne.²⁸⁴ Biograf hrál v běžných předválečných časech, tedy v sobotu večer a v neděli odpoledne i večer.²⁸⁵

Druhá událost podzimu se již nesla ve zcela negativním duchu. Dne 24. listopadu 1915 byla zrušena činnost České obce sokolské.²⁸⁶ Monarchie hledala záminky k zákazu její činnosti

---

²⁸¹ ČVANČAR, Jaroslav: Památník k oslavě šedesátiletí tělocvičné jednoty sokol Mělník 1868–1928. s. 75.

²⁸² SOKA Mělník, fond Tělocvičná jednotu Sokol Mělník, inv. Č. 6, Zápisy ze schůzí správního výboru 1914–1927, Zápis ze schůze správního výboru 19. března 1915.

²⁸³ *Tamtéž*, Zápis ze schůze správního výboru 10. září 1915.

²⁸⁴ ČVANČAR, Jaroslav: Památník k oslavě šedesátiletí tělocvičné jednoty sokol Mělník 1868–1928. s. 76.

²⁸⁵ Mladé Podřipsko: *pokrokový týdeník podřipský*. Mělník. Ročník XI. (č. 27).

²⁸⁶ WAIC, Marek. Tělovýchova a sport ve službách české národní emancipace. Praha: Karolinum, 2013. s. 98.

už od počátku války a starosta Č.O.S. Josef Scheiner jim jich poskytl svou odbojovou činností hned několik. Poslední prohlášení vedení Č.O.S. nabádalo všechny k vytrvalosti v práci sokolské, která byla potřeba zachovat i v kritických okamžicích v kterých se Sokol tehdy nacházel.²⁸⁷

5.2. Nejhlubší krize let válečných

Zánik zastřešující organizace Č.O.S. však neznamenal konec činnosti jednotlivých samostatných jednot. Ku příkladu na Mělníku se cvičilo i nadále, a to dokonce ještě ve větším počtu. Karel Šarša, tehdy dorostenec a student místního reálného gymnázia, totiž přivedl své kamarády ze školy, čímž došlo k znatelnému rozšíření cvičenců z řad dorosteneckých. Z toho důvodu bylo potřeba, aby náčelník br. Kautský vytvořil dvě nová mládežnická družstva.²⁸⁸

Na dlouhou dobu se však jednalo o poslední kladnou zprávu, která zastihla místní sokolstvo. První potíže zastihly člena Sokola Antonína Šolce, předsedu biografického konsorcia a dlouholetého člena jednoty. Ten se zapojil do svérázně pojaté odbojové činnosti. Díky svým kontaktům v zahraničí, kam si jezdil pro zubařské potřeby nutné pro svou ordinaci, přinášel na Mělník i zprávy o válečné situaci ze zahraničních tiskovin. Ty mu zprostředkoval drážďanský Sokol br. Lukeš. Nicméně nejen to, br. Šolc provázel za hranice i soukromou poštu, kterou právě odevzdával br. Lukešovi k následnému transportu k cílovému příjemci.

Jeho činnost však netrvala donekonečna, v zimě roku 1915 přišlo na Antonína Šolce anonymní udání. Šolc tak byl 8. prosince 1915 na hranicích zadržen a jako špěh převezen do Terezínské věznice. Po dobu tří měsíců byl vězněn a vyslýchán. V souvislosti s tímto případem se výsledku dočkalo i obyvatelstvo Mělníka, které s ním mělo v poslední době styky. Nikdo však nic neprozradil, br. Šolc nicméně v těžkých podmínkách vězení onemocněl. Byl tak po třech měsících žaláře převezen do Poděbrad na léčení, odkud se nicméně brzy dostal zpět na Mělník²⁸⁹ a dále plnil své povinnosti pro sokolskou jednotu a převážně její biograf.

Zástupci jednoty se tedy snažili i aktivně zapojit do boje proti nastalé situaci spojené s pro ně nesmyslnými boji. Následující rok 1916 se však dle všech zpráv z mělnické jednoty dá označit za vůbec nejhorší v průběhu celé války. Bylo totiž bezprostředně po zrušení Č.O.S., br. Šolc dlel ve vězení, ceny všeho rapidně stoupaly a výhled do budoucnosti byl více než nejistý.

Přesto se však konal v lednu 1916 cvičitelský kurz, na kterém měl největší zásluhy pilný náčelník br. Antonín Kautský. Kurz byl určen především pro ženy, protože mužů už v jednotě

---

²⁸⁷ Věstník sokolský: list Svazu českoslovanského sokolstva. Praha: Svaz českoslovanského sokolstva. Ročník XIX. (č. 23).

²⁸⁸ *List Tělocvičné jednoty Sokol Mělník*. Mělník: Tělocvičná jednotka Sokol. Ročník III. (č. 2). s. 22.

²⁸⁹ ČVANČAR, Jaroslav: Památník k oslavě šedesátiletí tělocvičné jednoty sokol Mělník 1868–1928. s. 76-77.

moc nezbylo. Podobná situace však byla i v dalších jednotách okrsku. Zde se projevila klíčová role ženských odborů zakládaných v rámci sokolských jednot v předválečném období. Jedinou jednotou z okrsku, která mohla svou činností konkurovat mělnickým byl nedaleký Sokol Přívory. Bylo to zejména díky existenci tamějšího ženského odboru, který se staral o alespoň minimální aktivitu v jednotě.²⁹⁰

Ženský odbor před válkou primárně zajišťoval různé akce pro žactvo či občerstvení na dalších veřejných akcích. Tedy ženy tvořily spíše přehlíženou či někdy „servisní“ složku sokolské struktury. Válečná léta však napomohla značně přetřansformovat jejich pozici. Stala se z nich hlavní hybná síla udržující kontinuitu Sokola v nejtěžších chvílích.

Ani v největším útlumu se nezapomínalo na každoroční pořádání valné hromady, která se však v roce 1916 konala v komorním prostředí za přítomnosti 32 členů. Jedním z návštěvníků byl pak nezvaný a nevítaný host, komisař místního c. k. hejtmánství Dr. Vojta. Účastnil se schůze, aby dohlédl na její průběh, o kterém pak měl za úkol podat zprávu na příslušná místa. Podstatně vítanějším hostem byl okrskový důvěrník Sokola br. Zahradníček, který nabádal k vytrvalosti v práci sokolské. Běžně valná hromada trvala i několik hodin a řešili se na ní zásadní věci týkající se chodu jednoty. Tehdy však byl její program omezen prakticky jen na volbu nového výboru, která proběhla aklamací, a tak byla valná hromada po hodině ukončena.²⁹¹

Neúnavný náčelník Antonín Kautský chtěl povzbudit členstvo i v těchto velmi těžkých chvílích. Navrhl tak celodenní výlet pro členy i veřejnost na nedaleký Kokořín.²⁹² Výlet proběhl 25. června za údajně hojné účasti. Bohužel přesnější údaje o počtu a průběhu akce se ze žádného zdroje nedozvídáme. Nicméně víme, že hlavní složku výletu tvořil ženský odbor v čele s náčelníkem Kautským.²⁹³

Jinak tomu snad ani být nemohlo, v květnu roku 1916 totiž proběhly poslední válečné odvody na Mělníku, kde podle zdrojů už odváděli jen „invalidy a lidi naprosto neschopné“²⁹⁴. Jistotou zůstává, že z mělnické jednoty konalo na konci roku 1916 službu již 114 členů.

Zima mezi lety 1916 a 1917 byla velmi dlouhá a krutá. Ti sokolští cvičenci, kteří měli zájem cvičit, museli docházet do nevytopeného sálu, z důvodu nedostatku otopu a světlo opatrovalo jen několik svíček. Aktivita členstva byla udržována zejména debatami o uspořádání

---

²⁹⁰ *Tamtéž*, s. 77.

²⁹¹ SOKA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 6, Zápisy ze schůzí správního výboru 1914–1927, Zápis z valné hromady 9. května 1916.

²⁹² *Tamtéž*, Zápis ze schůze správního výboru 8. června 1916.

²⁹³ *Věstník sokolské župy Barákovy*. Praha: Sokolská župa Baráková. Ročník IV. (č. 5-6). s. 61.

²⁹⁴ ČVANČAR, Jaroslav: Památník k oslavě šedesátiletí tělocvičné jednoty sokol Mělník 1868–1928. s. 77.

veřejného cvičení, které se nakonec uskutečnilo až v létě 1918, ale alespoň si cvičenci vytýčili svůj úkol, směr a cíl.²⁹⁵

Nicméně nutno podotknout, že mělnický Sokol se zatím nedočkal žádné větší perzekuce ze strany monarchie. Vyjma zatčení br. Antonína Šolce, které však bylo spíše spojeno s jeho osobní činností. Druhým příkladem byla účast komisaře místního c. k. hejtmanství Dr. Vojty na valné hromadě.

Posledně jmenovaný komisař Dr. Vojta byl ústředním aktérem útisku, kterého se Sokolové dočkali v polovině ledna 1917.²⁹⁶ Jednota tehdy mohla vděčit zejména okresnímu hejtmánovi Brožkovi, za poměrně klidný průběh akce. Ten totiž dopředu jednotě oznámil chystanou kontrolu archivu Sokola Mělník provedenou komisařem Dr. Vojtou. Jednatel tak předem odstranil veškerý jakkoliv závadný materiál a zbylé spisy doplnil starými i nevinnými účty. Jednota tak přežila i tento krizový moment a mohla tak vyhlížet zářnější zítřky, a to i díky dobrým vztahům s okresním hejtmánem Brožkem.²⁹⁷ Ten byl představitelem rakouské státní moci. Jeho pomoc Sokolům tudíž byla v rozporu se smýšlením monarchie. Nicméně z pramenné základny nelze vyčíst důvody jeho loajality a přátelského vztahu k sokolstvu.

Po této nepříjemné, avšak do značné míry kontrolované prověrce, přišly dva měsíce úplně bez cvičení, protože chybělo palivo na otop i světlo.²⁹⁸ Následně se situace začala pomalu zlepšovat a na konci března 1917, kdy se Sokolové sešli na tradiční valné hromadě, začali uvažovat i nad svou budoucností. Účast byla sice opět chabá, jen 29 členů, ale s tím se jistě počítalo, když většina členů stále bojovala o své životy na frontě. Avšak i tento malý počet zástupců měl velké plány, jednali o výměně podlahy a o zakoupení nové železné konstrukce na náradí z peněz získaných z biografu.²⁹⁹ K této rekonstrukci nakonec došlo z finančních důvodů až o pár let později, ale už jen ta myšlenka musela vzpružit členstvo do další práce pro Sokola.

5.3. Sokol znovu nabírá výšku a rozpíná křídla – blíží se konec války

Ústředním strůjcem vzestupu veřejného působení byl ženský odbor v čele s náčelníkem Antonínem Kautským. Ten zařídil, aby ženy mohly pořádat 6. května 1917 besedu na počest 70. narozenin Elišky Krásnohorské. Dokonce o dva měsíce později ženy uspořádaly výlet do

---

²⁹⁵ *List Tělocvičné jednoty Sokol Mělník*. Mělník: Tělocvičná jednota Sokol. Ročník III. (č. 2). s. 22.

²⁹⁶ SOKA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 6, Zápisy ze schůzí správního výboru 1914–1927, Zápis ze schůze správního výboru 1. března 1917.

²⁹⁷ ČVANČAR, Jaroslav: Památník k oslavě šedesátiletí tělocvičné jednoty sokol Mělník 1868–1928. s. 77-78.

²⁹⁸ *Věstník sokolské župy Barákovy*. Praha: Sokolská župa Baráková. Ročník V. (č. 3-4). s. 28.

²⁹⁹ SOKA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 6, Zápisy ze schůzí správního výboru 1914–1927, Zápis z valné hromady 27. března 1917.

jednoty v Dubí u Kladna.³⁰⁰ Jednalo se o první výpravu za dalšími Sokoly od počátku války. Ženy ještě tehdy musely své sokolské kroje nechat doma.

Činnost ženského odboru tímto však zdaleka nekončila. Na večery 8. a 9. září si totiž dámy společně s dorostenkami, žákyněmi a žáky připravili akademii sokolské rytmiky. Nejen pro obecenstvo, ale i pro samotné předcvičující se jednalo o nový směr sokolských cviků. Událost sklidila velký úspěch a poskytla veřejnosti odreagování od jinak složitého válečného života a Sokolům přinesla vzpruhu do další práce pro jednotu.³⁰¹

Zásadní obrat ke zvýšené činnosti Sokola od roku 1917 je vysvětlitelný dvěma způsoby. Na válečném poli se Ústředním mocnostem pomalu přestávalo dařit a navíc v dubnu 1917 vstoupily do války též Spojené státy americké. Pro mělnické Sokoly však bylo daleko důležitější dění uvnitř monarchie. To bylo ovlivněno smrtí stávajícího císaře Františka Josefa I. 13. listopadu 1913. Nástup Karla I. znamenal značnou liberalizaci poměrů v monarchii. Nový císař si totiž uvědomoval, že nemá-li se monarchie rozpadnout, je třeba provést reformy uspokojující požadavky jednotlivých národů.³⁰² To se projevilo i do uvolněnější atmosféry v Sokole, a to i na místní úrovni v Mělníce.

Válečná bída zavdala příčinu k dalšímu podniku založenému z popudu mělnických Sokolů. Nedostatek potravin, oblečení i dalších potřebných věcí, zejména pro děti a mládež vyústil v založení dobročinné organizace „České srdce“ na Mělníku fungující pro celý okres. Mělničtí Sokolové začali jednat o založení tohoto dobročinného uskupení na schůzi cvičitelského sboru I. okrsku župy Barákovy 2. prosince 1917.³⁰³

Ustanovující schůze Českého srdce na Mělníku proběhla 17. prosince za přítomnosti všech místních fungujících spolků a korporací. Za městskou radu dorazil též starosta města JUDr. František Valina, který se uvolil poskytnout na radnici místnost ke sběru naturálních darů. Do výkonného výboru Českého srdce byli zvoleni z velké části Sokolové.³⁰⁴

Akce se na místní úrovni považovala za velmi zdařilou. Napomohla velkému množství rodin dostat se z tíživé situace. V archivních materiálech se však nachází jen příjmové doklady zaznamenávající pestrost darů, ale žádná další jednání Českého srdce nepřinášejí. Jak již bylo předznamenáno, mezi dary do sbírky se nacházela široká paleta věcí, a to od obnošených bot

---

³⁰⁰ *Tamtéž*, Zápis z valné hromady 16. srpna 1917.

³⁰¹ ČVANČAR, Jaroslav: Památník k oslavě šedesátiletí tělocvičné jednoty sokol Mělník 1868–1928. s. 78.

³⁰² RYCHLÍK, Jan. 1918: *rozpad Rakouska-Uherska a vznik Československa*. V Praze: Vyšehrad, 2018. s. 129–144.

³⁰³ SOKA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 10, Zápisy z okrskových schůzí cvičitelských 1913–1921, Zápis ze schůze sboru cvičitelského I. okresu župy Barákovy 2. prosince 1917.

³⁰⁴ SOKA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 6, Zápisy ze schůzí správního výboru 1914–1927, Zápis ze schůze správního výboru se zástupci místních spolků a korporací 17. prosince 1917.

z druhé ruky přes 30 kg jablek až po nezanedbatelné finanční subvence.³⁰⁵ Všechny tyto dary našly své využití u těch, kteří je nejvíce potřebovali.

Na sbírku si Sokolové našli čas i z důvodu, že opět nebylo možno přes zimu cvičit. Znovu je trápil nedostatek paliva na vytápění a svícení v Tyršově domě. Muži tak začali cvičit až v průběhu února a ženy dokonce až v březnu.³⁰⁶ Všechna cvičení navíc spočívala jen na bedrech náčelníka Antonína Kautského. Ostatní cvičitelé totiž stále vyhlíželi konec bojů z válečných zákopů.

Rok 1918 byl jubilejním pro mělnického Sokola, slavili padesátileté výročí od vzniku. Jak již bylo v minulé kapitole nastíněno, jubilejní roky jednotě příliš nevycházely. Rok 1918 nebyl výjimkou, byť je třeba podotknout, že už někteří zajisté viděli světlo na konci tunelu nesoucího název „Velká válka“. Oslavy výročí však byly omezeny na stručný výťah z dějin jednoty přednesený na valné hromadě v dubnu 1918 spojený se jmenováním všech zakládajících, a ještě žijících členů jednoty za čestné členy. Jednalo se o těchto šest členů – Josefa Černého, Josefa Hubáčka, MuDr. Václava Kallmünzera, Jana Valtra, Františka Šimka a Josefa Vrbu.³⁰⁷ Z nich se šedesátiletého výročí vzniku jednoty v roce 1928 dožil jen jediný br. Josef Hubáček.

V jubilejním roce došlo též k obnovení přednáškové činnosti. Přesněji řečeno k obrození, v předválečné éře značně oblíbených, univerzitních extensí. Ty v Tyršově domě probíhaly na jaře 1918, tedy v období, kdy už se začalo proslýchat o novém státním uspořádání pro Čechy. V lednu byla totiž přijata českými poslanci Tříkrálová deklarace požadující autonomii pro Čechy a Slováky, zatím však ještě v rámci Rakousko–Uherska.

Úvodní přednášku z cyklu mělnických extensí si vzal na starost historik Gollovy školy prof. Kamil Krofta a byla na téma „Čechy a Rakousko“. Hlavní zájem nicméně upoutaly tři přednášky prof. Břetislava Foustky „Moderní stát a jeho úkoly“, „Demokratism a jeho úkoly“ a „Válka a mír“. Ty měly zejména připravit mělnické občany na život v demokratickém uspořádání potencionálního nového státu. Poslední přednáškou pak byla v kontextu doby velmi dobře zvolená rozprava o Aloisi Jiráskovi od prof. Jana Máchala.³⁰⁸ Alois Jirásek totiž 13. dubna 1918 přednesl Národní přísahu, kde podpořil vytrvalost českých snah o samostatnost.

Přednášky vzbudily velký ohlas ve městě a okolí a návštěvníci z nich odcházeli naprosto nadšení s očekáváním další přednáškové činnosti. Průměrná účast totiž byla až 350 návštěvníků na přednášku a překonala tak všechny předpoklady. Čistý příjem činil 651K 90h, které si však

³⁰⁵ SOKA Mělník, fond Spolek České srdce Mělník, účetní doklady a pokladní deník 1918.

³⁰⁶ SOKA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 6, Zápisy ze schůzí správního výboru 1914–1927, Zápis ze schůze správního výboru 17. března 1918.

³⁰⁷ *Tamtéž*, Zápis z valné hromady 14. dubna 1918.

³⁰⁸ ČVANČAR, Jaroslav: Památník k oslavě šedesátiletí tělocvičné jednoty sokol Mělník 1868–1928. s. 79.

jednota nenechala a darovala je na účely lidové univerzity.³⁰⁹ Úspěšnost tohoto podniku vedla k založení dalšího vzdělávacího podniku Sokolů – podzimní lidové škole.

Letní období a s ním spojené i další uvolnění situace využili mělničtí na pořádání prvního válečného domácího veřejného cvičení. Správní výbor požádal městskou radu o pronájem městských sadů „na Polabí“ na 15. srpna 1918, ta propůjčení povolila.³¹⁰ Hlavním programem bylo cvičení prostného tělocviku. Na Mělník dorazilo velké množství obecnstva, ale i členstvo okolních jednot, především z I. okrsku župy Barákovy. Za zmínku stojí především účast Sokolů z nedalekého Cítova. Ti odvážně přijeli v sokolských krojích, a to i přes stále trvající zákaz jejich nošení.³¹¹ Chtěli tak demonstrovat, že s monarchií a jejími zákony do budoucna už nepočítají?

Na mělnické veřejné cvičení navazoval na začátku září první a zároveň poslední župní slet v průběhu Velké války. Hostil ho Brandýs nad Labem 8. září 1918. Mělničtí se ho zúčastnili v občanském oblečení a na válečné poměry i v poměrně slušném počtu 14 dorostenců, 20 žen a dorostenek a za jednotu se představili dokonce i 2 muži.³¹² Situace pro veškeré sokolstvo tak již vypadala více než nadějně a ke zvýšené činnosti se probouzely i další jednoty z mělnického okrsku a župy.

Jen svěřená jednota z Ústí nad Labem se od roku 1915 mělnickým neozvala. Během války se v Ústí necvičilo vůbec, bylo to z důvodu nedostatku členstva. V roce 1914 čítala jednota totiž jen 38 členů a drtivá většina z nich byla brzy mobilizována.³¹³ Mělničtí se rozhodli na podzim 1918 uspořádat výpravu do Ústí nad Labem, aby se sami přesvědčili o stavu tamější jednoty. Výlet na sever Čech proběhl 20. října 1918 a starosta mělnické jednoty JUDr. Vendelín Tadra ho využil k proslovu „o sokolství“.³¹⁴ Jednalo se o poslední událost před revolučním převratem 28. října 1918, o kterém bude blíže pojednáno v následující kapitole zaměřené na vývoj jednoty v prvních letech Československé republiky.

Z výše uvedeného je nicméně patrné, že činnost jednoty za války byla spíše slabá, v některých momentech dokonce velmi chabá. Avšak nikdy zcela nezankla, a to především díky třem mužům. Velkou roli hrál starosta Sokola Mělník JUDr. Vendelín Tadra, který povětšinou plnil ostatním členům neviditelnou práci, avšak o to víc důležitou. Není tu tedy tolik

---

³⁰⁹ SOKA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 6, Zápisy ze schůzí správního výboru 1914–1927, Zápis ze schůze správního výboru 15. května 1918.

³¹⁰ *Tamtéž*, Zápis ze schůze správního výboru 7. června 1918.

³¹¹ *List Tělocvičné jednoty Sokol Mělník*. Mělník: Tělocvičná jednota Sokol. Ročník III. (č. 2). s. 22.

³¹² ČVANČAR, Jaroslav: Památník k oslavě šedesátiletí tělocvičné jednoty sokol Mělník 1868–1928. s. 79.

³¹³ SOKA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 6, Zápisy ze schůzí správního výboru 1914–1927, Zápis ze schůze správního výboru 21. června 1917.

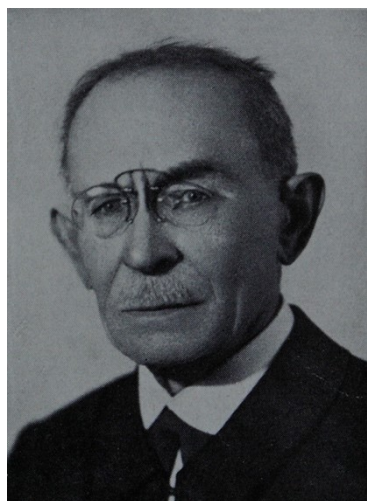
³¹⁴ *Tamtéž*, Zápis ze schůze správního výboru 5. září 1918.

zmiňován jako další dva, ale zúčastnil se všech válečných oficiálních (bezpochyby i neoficiálních) schůzí a snažil se vždy a za každou cenu bojovat ve prospěch sokolské myšlenky. Povzbuzoval členstvo v práci pro jednotu a pravidelně informoval o dění na frontě. Jeho nanejvýš důležitá stabilizační úloha v prvních dnech Československé republiky bude vylíčena v následující kapitole.

Druhým klíčovým mužem pro jednotu ve válečných letech byl br. Antonín Šolc. Kromě krátké indispozice, kdy si za svou protistátní činnost odbyval tři měsíce vězení, byl základním článkem každé schůze jednoty. Jeho klíčová pozice však byla v kinematografickém konsorciu. Hlavně díky němu opět začal během války hrát sokolský biograf. Zajišťoval jeho hladký průběh od zisku licence, až po překlad samotných snímků. Tím tak jednotě pomáhal získávat alespoň minimální finanční zabezpečení.

Obr. IX. JUDr. Vendelín Tadra

Obr. X. Antonín Kautský

Třetí a možná nejviditelnější a nejdůležitější osobou byl náčelník jednoty br. Antonín Kautský. Hlavně jeho přičiněním se až na krátké chvíle, když se z jednoty stal lazaret či nebyl dostatek paliva na otop v zimních měsících, nikdy nepřestalo cvičit. Snažil se semknout všechny zbývající členy, členky, dorost a žactvo. Navíc jim dával možnost alespoň na chvíli zapomenout na útrapy války při tělesném cvičení v tělocvičně.

Náčelník Antonín Kautský navíc ve svých vzpomínkách často zmiňuje vedoucího představitele místního okresního hejtmanství za války pana radu Brožka. Ten působil jako neviditelný přízrak nad osudy mělnických Sokolů. Taktéž on velmi přispěl k tomu, že jednota přežila válku poměrně nerušeně. Sokolstvo na Mělníku se tedy těšilo podpoře i nejvyšších úřednických kruhů. Jak již bylo dříve avizováno, není však zřejmé, proč tomu tak bylo. Jaké důvody přiměly okresního hejtmana Brožka ke vstřícnosti vůči Sokolu.

Žádný z výše zmíněných však nemohl ovlivnit ztráty, které Velká válka přinesla i do řad místní jednoty. Do válečných bojů postupně zasáhlo na 114 členů mělnického Sokola. Někteří se vrátili zranění na těle, jiní na duši. Avšak 15 členů se již z války nevrátilo vůbec. Šlo o Antonína Bernardiho, Václava Bílka, Vojtěcha Bílka, Rudolfa Dvořáka, Josefa Fialu, Václava Huška, Dr. Václava Chroustovského, Václava Joudu, Rudolfa Konvalinku, Antonína Kroba,

Jaroslava Líbala, Josefa Macáka, Karla Sýbrta, Františka Pražana a Rudolfa Titmana.³¹⁵ Mnozí z nich byli nadějnými cvičenci či dokonce cvičiteli mělnické jednoty, do Tyršova domu se nicméně žádný z nich znovu nepodíval.

Nelze však opomenout ani jména mělnických sokolských legionářů, kteří se v zahraničí snažili posilovat povědomí o českém národu. Mezi něž patřilo taktéž 14 mužů z mělnické jednoty – Josef Bureš, Josef Čumpelík, Josef Fiala, Josef Hubáček, Čeněk Klos, František Kučírek, Josef Novák, Václav Najbrt, František Plicka, Josef Slovák, Karel Salamánek, Josef Svoboda, Alois Valtr, Václav Vítík a Rudolf Vocásek.³¹⁶ Většina z nich vstoupila a bojovala v legiích v Rusku. Jen dva z výše uvedených (Josef Slovák a Václav Vítík) působili ve francouzských legiích.³¹⁷ Čeněk Klos se sice z války vrátil jakožto zasloužilý legionář, ale na útrapy spojené s mnohými válečnými boji zemřel velmi brzy po návratu. Je tak možné ho řadit mezi výše zmíněných 15 obětí války.

Obr. XI. Pomník obětem světových válek Sokol Mělník k roku 2024

Nakonec je nutné vyzdvihnout neopomenutelnou činnost ženského odboru. Většina mužů byla na frontě, a tak během válečných let rostla pozice žen ve společnosti i ve spolkovém životě. Mělnický Sokol by se bez obětavé práce žen ocitl ve velmi tíživé situaci. Nejen, že samy

³¹⁵ PRAGER, Petr. Historie sportu na Mělníku. Mělník: TJ EMĚ Mělník, 2013. s. 24.

³¹⁶ *Tamtéž*, s. 24.

³¹⁷ Legie 100 - vyhledávač československých legionářů [online]. [cit. 2024-03-09]. Dostupné z: <http://legie100.com/krev-legionare/>

udržovaly svou aktivitou cvičení, ale staraly se též o cvičení žactva. Výrazně tak pomáhaly náčelníku Antonínu Kautskému. Navíc se právě ony staly hlavní reprezentační silou mělnického Sokola na veřejnosti v průběhu Velké války, což dokazuje jejich účast na veřejném cvičení, župním sletu anebo organizace univerzitních extensí. O jejich budoucí roli v rámci sokolské organizace bude taktéž pojednáno v následující kapitole zaměřené na vývoj v prvních letech nové Československé republiky.

První světová válka tak zcela jasně vstoupila do osudů mělnických Sokolů. Rozhodnutí na válečných bojištích ovlivňovalo vývoj v zázemí. Jakmile se Rakousku přestávalo dařit, tak se na Mělníku zvedala chuť k činnosti. Začalo to přednáškovou činností na jaře 1918 a vyústilo v první válečný župní slet v době, kdy již byla válka téměř u konce. Někteří si tak dovolili obléknout i slavnostní sokolský kroj. Zkrátka období mezi lety 1914–1918 jasně dokazuje, že velké světové dějiny mají dosah i na lokální úroveň. Mikrosvět Mělníka tedy nelze pochopit bez znalosti vnějšího dění, které jej přímo ovlivňuje.

6. Role jednoty v ustanovující se Československé republice

Období nejhoršího válečného konfliktu, který později vešel do dějin jako I. světová válka se zdálo být pomalu u konce. Nálada ve společnosti se každým dnem zlepšovala, a i mělničtí Sokolové očekávali, co přinesou události podzimu 1918. Již od léta se sokolská činnost zvyšovala. V září proběhlo první cvičení župy Barákovy v Brandýse nad Labem. Zlepšující se atmosféra dovedla v říjnu mělnické k návštěvě chráněné jednoty z Ústí nad Labem, která již dlouho nejevila známky aktivity. Zájezd na sever Čech proběhl přesně 8 dní před zásadním dnem českých moderních dějin, tedy 28. říjnem 1918.

Co pro mělnické Sokoly znamenal vznik Československa? Jak se zapojili do akcí celorepublikového významu? Jak mělničtí Sokolové spolupracovali v procesu etablování nové republiky? A konečně jaká vlastně byla jejich pozice v novém, již národním, státě? Odpověď na všechny tyto otázky je zpracovaná v následujících kapitolách.

6.1. Revoluce 28. října 1918 a dny popřevratové stabilizace

Vyhlášení Československa již 28. října 1918 bylo do jisté míry nedorozuměním. V dopoledních hodinách téhož dne došlo k uveřejnění rakouské odpovědi na Wilsonovy mírové návrhy spojené s požadavkem o příměří. Veřejnost si však nesprávně vyložila nótu jako konec války a kapitulaci Rakouska. To odstartovalo vlnu demonstrací, při kterých lidé odstraňovali staré symboly monarchie a volali po vyhlášení samostatnosti.³¹⁸ Tu následně vyhlásil Národní výbor v čele se skupinou pěti mužů, tzv. mužů 28. října.

Situace tohoto pondělního podmračeného podzimního dne byla na Mělníku dosti podobná jako v centru českého národního hnutí v Praze. Informace o vzniku nového a svobodného československého státu se dostala na Mělník kolem desáté hodiny dopolední. Během poledne se již zpráva rozlétla po celém městě. Někteří lidé začali vytahovat české národní prapory a zdobit s nimi svá okna. Jiní se zase scházeli na náměstí a gratulovali si k tomuto celonárodnímu úspěchu.³¹⁹

Téhož dne vylétli z hnízd do mělnických ulic i mladí Sokolové vedení starostou jednoty JUDr. Vendelínem Tadrrou. Ten sehnal dorostence a žáky a spolu s nimi se postaral o „generální úklid“ říšských orlů a dalších znaků připomínajících starý pořádek monarchie umístěných převážně na úředních budovách. V mnoha případech jim dokonce státní zaměstnanci sami pomáhali. Ku příkladu na místním četnickém velitelství visel orel tak vysoko, že na něj jen

³¹⁸ RYCHLÍK, Jan. *1918: rozpad Rakouska-Uherska a vznik Československa*. V Praze: Vyšehrad, 2018. s. 236.

³¹⁹ *List Tělocvičné jednoty Sokol Mělník*. Mělník: Tělocvičná jednota Sokol. Ročník IV. (č. 3), s. 18.

žebřík, který s sebou nosili Sokolové, nestačil. Postarali se tak o něj sami místní četníci, kteří ho posléze odevzdali sokolské mládeži. Jen kamenný orel střežící soudní budovu zůstal ušetřen, na něj už mladíci sami nestačili.³²⁰

Ještě toho dne navečer byl svolán Sokolem tábor na náměstí, kde promluvil starosta jednoty Vendelín Tadra. Vyzdvihl dlouholetou práci sokolskou, která nyní zajistila Čechům znovuzískanou národní svobodu. Zároveň vyzval občany města, aby se zúčastnili dalšího dne shromáždění na náměstí, které mělo sloužit jako manifestace československého státu, a tak se také stalo.³²¹ Všem nicméně předcházela velkolepý průvod městem začínající v Tyršově domě. Toho místní spolky, v čele se Sokolem, využily jako vhodné události k provětrání krojů, na které se dlouhé čtyři roky prášilo. Zpívali se národní písně a došlo též na slib věrnosti nové republice, který složili všichni přítomní.³²²

Sokol Mělník tak hned v prvních okamžicích prokázal svou připravenost a pohotovost v boji pro nový národní stát. Zároveň se od počátku jevil jakožto představitel nové státní autority a jejím výkonným orgánem i strážcem. To se hlavně projevilo v prvních měsících Československa, kdy bylo potřeba uhájit myšlené hranice nového státu. Mělník, jakožto město na česko-německé jazykové hranici, se totiž po 28. říjnu 1918 ocitl jako pohraniční město. V 7 kilometru vzdáleném Liběchově se tamější němečtí obyvatelé odmítali ztotožnit se změnou státní suverenity. Hned 29. října bylo tedy Němci z pohraničí vyhlášeno několik regionů nového Německého Rakouska, jehož myšlenka však byla od počátku odsouzena k zániku.³²³ Liběchov patřil do regionu *Deutschböhmen*, které mělo své sídlo v Liberci.

Náčelník Antonín Kautský si uvědomoval vážnost situace a ihned svolal veškeré členstvo, aby se zúčastnili ochranné služby pro město a potažmo pro nový stát. Ke strážní službě svolané br. Kautským se přihlásilo 98 členů Sokola a 2 učňové.³²⁴ Vše řídil náčelník Kautský, který dostal za úkol střežit hlavně strategická místa, jakým bylo převážně vlakové nádraží a nejbližší části železniční tratě. V té době totiž železniční doprava tvořila jádro veškeré přepravy a její kontrola byla nesmírně důležitá.³²⁵

Specifikem Mělníka byla též lodní přeprava, a to zejména díky poloze města na soutoku dvou největších českých řek Labe a Vltavy. Sokolové tak vykonávaly strážní služby i v přístavu.

---

³²⁰ ČVANČAR, Jaroslav: Památník k oslavě šedesátiletí tělocvičné jednoty sokol Mělník 1868–1928. s. 80.

³²¹ *List Tělocvičné jednoty Sokol Mělník*. Mělník: Tělocvičná jednota Sokol. Ročník IV. (č. 3). s. 19.

³²² ČVANČAR, Jaroslav: Památník k oslavě šedesátiletí tělocvičné jednoty sokol Mělník 1868–1928. s. 81.

³²³ RYCHLÍK, Jan. *1918: rozpad Rakouska-Uherska a vznik Československa*. V Praze: Vyšehrad, 2018. s. 240.

³²⁴ SOKA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 6, Zápisy ze schůzí správního výboru 1914–1927, Zápis ze schůze správního výboru 12. listopadu 1918.

³²⁵ ČVANČAR, Jaroslav: Památník k oslavě šedesátiletí tělocvičné jednoty sokol Mělník 1868–1928. s. 81.

Odkud například zamezili ztrátě jedné, plně naložené lodi odvázející na sever zpracovaný cukr z místního cukrovaru.³²⁶

Sokolům tak zpočátku nezbývalo mnoho času na oslavy vzniku nové republiky. Stal se z nich jeden z hlavních představitelů státní autority a svého druhu výkonné moci. Sokolové se totiž sdružovali v Národních strážích, jejichž úkolem bylo střežení zbrojnic, průmyslových objektů, nádraží a dalších prostor.³²⁷ Dobře se osvědčila hlavně jejich organizovanost a spolehlivost plnit zadané úkoly spojená s respektem k jejich pozici ze strany veřejnosti. Úkoly strážní služby se týkaly jen mužských členů jednoty. Ženy se však, jak již bylo zvykem, taktéž zapojily. Jejich hlavním úkolem bylo pravidelně doplňovat zásoby jídla a teplého pití Sokolům na stráži, popřípadě projíždějícím československým vojákům.³²⁸ Vypadalo to, že ženy svou „servisní“ pozici v Sokole válečnou prací nezměnily, ale vývoj dalších měsíců ukáže přesný opak. Služba mužů v Národní strážci a žen po jejich boku skončila v druhé polovině listopadu, kdy jejich pozice naplno převzali vracející se vojáci.³²⁹

Tyršův dům tvořil v té době jakési informační středisko pro mělnické obyvatele. Neúnavný starosta JUDr. Vendelín Tadra stále přinášel nové informace v této velmi proměnlivé době. Zároveň však toto revoluční a přelomové období budilo ve společnosti značnou bouřlivost. A někteří občané ji využili k vlastnímu obohacení. Přes těžkou strážní službu sami Sokolové zapomínali více hlídat svůj vlastní majetek. Nedlouho po převratu, přesněji 9. listopadu 1918 se jim to stalo osudné. V Tyršově domě došlo ke sprosté krádeži. Pachatel odcizil kožené povlaky z některých kusů náradí a tří žiněnek, navíc ještě záclony z přízemních oken.³³⁰ Dozvuky let válečných spočívajících v chudobě tak ještě plně neodezněly a Sokolové byli alespoň poučeni do budoucích let, aby lépe střežili svůj majetek. Tyršův dům byl tak po této události pro jistotu pojištěn do výše 10.000Kč.

Sokol byl v prvních dnech nové republiky natolik viditelným spolkem, který jasně proklamoval své pronárodní a v té době i státotvorné poslání, že otázka členství v jeho řadách prakticky ihned vzbudila velký zájem veřejnosti. Již během prosince 1918 se vedení mělnické jednoty zmiňuje o rapidním nárůstu členstva. Vyslovilo nicméně taktéž obavy o kvalitu nově přijímaných členů.³³¹ Nově ustanovený sbor v čele se starostou Tadrrou provedl inventuru

---

³²⁶ *List Tělocvičné jednoty Sokol Mělník*. Mělník: Tělocvičná jednota Sokol. Ročník IV. (č. 3). s. 19.

³²⁷ WAIC, Marek. *Tělesná výchova a sport v politickém životě meziválečného Československa*. Praha: Karolinum, 2018. s. 32.

³²⁸ ČVANČAR, Jaroslav: *Památník k oslavě šedesátiletí tělocvičné jednoty sokol Mělník 1868–1928*. s. 82.

³²⁹ SOKA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 6, Zápisy ze schůzí správního výboru 1914–1927, Zápis ze schůze správního výboru 3. prosince 1918.

³³⁰ *Tamtéž*, Zápis ze schůze správního výboru 12. listopadu 1918.

³³¹ *Tamtéž*, Zápis ze schůze správního výboru 3. prosince 1918.

stávajícího členstva a nově obnovená Č.O.S. navíc nařídila povinnou šestiměsíční zkušební lhůtu. Ta měla předejít přijímání jakýchkoli problémových lidí do Sokola.³³²

Nastupujícímu členstvu bránil v jejich zvýšené aktivitě stálý nedostatek topiva a svítiva v tělocvičně. Jednalo se o další dozvuky válčených let nedostatku. Své výhodné pozice v prvních měsících republiky využili mělničtí Sokolové též k podání žádosti o biografickou licenci. V minulé kapitole je líčeno o peripetiích spojených s vypůjčenými licencemi během válečného období. Na něž se jednota od března 1919 již nemusela spoléhat, protože konečně získala biografickou licenci psanou přímo na sebe, tj. na Sokol Mělník.³³³

6.2. Rozmach Sokola a jejich konkurenti

Velký rozmach Sokola a jeho myšlenky po celém Československu byl provázen též zakládáním dalších spolků podobného zaměření, tj. dělnických a klerikálních jednot. Situace na Mělníku nebyla o moc jiná, jen se k tělovýchovným organizacím přidalo též skautské hnutí. Hlavně pak bylo třeba počítat se sportovním klubem Mělník, který vytvořil silnou konkurenci pro místního Sokola. Proti těmto tělo tužícím alternativám nicméně bojovalo sokolstvo poměrně účinně, a to zakládáním velkého množství nových jednot, které do jisté míry eliminovaly jejich potencionální vzestup.

To byl případ i Mělníka, kdy v rychlém sledu vzniká velké množství jednot v jeho bezprostředním okolí. Ostatně samotná mělnická jednota byla vyzvána přímo vedením župy k tomu, aby agitovala za vznik dalších poboček v okrsku a potažmo župě.³³⁴ Práce to však nebyla příliš složitá, zájem o sokolství totiž prudce rostl a každá obec se chtěla pyšnit svou jednotou.

Ještě do poloviny roku 1919 se mohlo chlubit novou sokolskou jednotou jedenáct obcí z Mělnicka – Pšovka (od roku 1923 součást Mělníka), Dolní Beřkovice, Krpy, Střemy, Záboř-Kly, Malý Újezd, Velký Újezd, Vraňany, Libiš, Tuhaň a Vehlovice.³³⁵ Velkým vítězstvím mělnických agitátorů se v druhé polovici roku 1919 stalo založení sokolské jednoty v Liběchově, o což se mělničtí snažili s přestávkami již prakticky od svého založení v roce 1868.³³⁶ Dobovým úspěchem to bylo taktéž proto, že Liběchov ještě na podzim 1918 odmítal uznat Československou republiku a byl součástí regionu *Deutschböhmen*. Najednou se však i

---

³³² ČVANČAR, Jaroslav: Památník k oslavě šedesátiletí tělocvičné jednoty sokol Mělník 1868–1928. s. 83.

³³³ SOKA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 6, Zápisy ze schůzí správního výboru 1914–1927, Zápis ze schůze správního výboru 6. března 1919.

³³⁴ SOKA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 10, Zápisy z okrskových schůzí cvičitelských 1913–1921, Zápis z okrskové schůze cvičitelského sboru 9. března 1919.

³³⁵ STÁHLÍK, Josef, ed. *Mělnicko: z jeho života a práce: sborník vydaný k otevření Masarykova kulturního domu na Mělníce*. Na Mělníce: Spolek MKD, 1936. s. 170.

³³⁶ ČVANČAR, Jaroslav: Památník k oslavě šedesátiletí tělocvičné jednoty sokol Mělník 1868–1928. s. 85.

tamější Češi, kteří žili celý život jako národnostní menšina, mohli těšit z vlastní sokolské jednoty.

Velký rozkvět sokolství na Mělnicku, zapříčiněný zejména ukázkovým vedením jednoty z Mělníka, dovedl její činovníky k znovuotevření otázky vytvoření Mělnické župy. Tato problematika nebyli nikterak nová, mělničtí se jí zabývali již mnohokrát, naposledy krátce před vypuknutím Velké války. A i přes fakt, že většina zainteresovaných jednot se jasně vyslovila pro vznik Mělnické (někde též „Polabské“) župy³³⁷, tak k jejímu vzniku nikdy nedošlo. Mohl za to především nezáměr vedení Č.O.S. podpořit tento projekt. Dále řada okolností, která bude rozebrána v další části kapitoly. Na založení vlastní župy však mělničtí nezanevřeli úplně, tato myšlenka je provázela i v dalším období vývoje.

Jak je již z výše napsaného patrné, na Mělníku vznikaly i alternativy Sokola, které buď měly určité politické zaměření či se nezabývaly přímo tělovýchovou, ale spíše sportem, jenž kladl daleko větší důraz na výkonnost než na čistou radost z pohybu.

Prvním takovým spolkem byla Dělnická tělocvičná jednota (DTJ). Jejím hlavním úkolem bylo tělesné, duševní a mravní povznesení dělnické třídy, především dělnické mládeže. Mělník byl však převážně zemědělským okresem, z čehož lze odvodit až pozdější vznik DTJ na Mělnicku. První jednota tohoto druhu vzniká v Mlazicích v roce 1912, v tu dobu však byla obec ještě samostatná (sloučena s Mělníkem 1923), a tak se vznik prvního DTJ na Mělníku datuje až do přelomu let 1918 a 1919. V porevoluční době po vzniku republiky vzniklo mnoho dělnických jednot, ale rozkol v Československé sociálně demokratické straně v roce 1920, který brzy poté vyústil ve vznik strany Komunistické zapříčinil jejich stagnaci či dokonce brzký zánik. V roce 1936 se tak v Mělnickém okrese nacházelo jen 5 dělnických jednot – Mělník-Rousovice, Mlazice, Byšice, Libiš a Vraňany. Mělnická dělnická jednota se dokonce sloučila s jednotou z Rousovic, což jen dokazuje nevalné nadšení mělnických obyvatel vstupovat do dělnických jednot.³³⁸

Podstatně větší zájem na Mělníku budil vstup do katolické tělovýchovné organizace Orel. Její obdoba vznikla ve městě ještě v předválečném období v roce 1912, jakožto tělocvičný odbor při Katolické jednotě sv. Josefa a již byla zmíněna v předcházejících kapitolách. Samotná tělovýchovná jednota Orel vzniká na Mělníku až během roku 1922.³³⁹ Větší zájem o působení

---

³³⁷ SOKA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 6, Zápisy ze schůzí správního výboru 1914–1927, Zápis z mimořádné schůze správního výboru 30. března 1919.

³³⁸ STÁHLÍK, Josef, ed. *Mělnicko: z jeho života a práce: sborník vydaný k otevření Masarykova kulturního domu na Mělníce*. Na Mělníce: Spolek MKD, 1936. s. 175.

³³⁹ PRAGER, Petr. *Historie sportu na Mělníku*. Mělník: TJ EMĚ Mělník, 2013. s. 54.

v jejích strukturách svědčí i vybudování vlastní tělocvičny tzv. „orlovný“ v roce 1930. v roce 1936 se pak mohla chlubit, na místní poměry, slušným počtem 198 členů.³⁴⁰

Skautská myšlenka nezanechala v meziválečném Mělníku tolik velkou stopu, přesto je namístě alespoň zmínit existenci místního odboru. Mělnický Skaut vzniká v dubnu 1920. Na Mělníku se jednalo o převážně chlapecký odbor, až na jeden rok, kdy existoval oddíl dívek, jež však nenašel žádnou vedoucí, a tak opět brzy zanikl.³⁴¹ Celkově úspěšnost mělnického Skauta závisela na vůdčí osobě, a tak jeho obliba ve města značně kolísala.

Posledním konkurenčním uskupením, které ovlivňovalo vývoj mělnického Sokola byl Sportovní Klub Mělník (S.K. Mělník). Ten vznikl již v předválečném období a byť se nezabýval tělovýchovou, ale sportem, tak měl velký vliv na fyzické volnočasové aktivity mělnických občanů. S.K. Mělník sdružoval pod sebou několik sportů – atletiku, fotbal, házenou, tenis či hokej.³⁴² Svou četností organizovaných akcí mohl směle konkurovat Sokolu, což bude popsáno v následujících pasážích kapitoly.

Sokolská myšlenka se prakticky ihned po vzniku státu šířila po celém Československu, tj. „Od Jasině až do Aše“, Mělník nevyjímaje. Sokolstvo tak získalo velké množství nových členů, ale demokratické zřízení státu přálo i dalším spolkům, které se taktéž usídlily anebo rozšířily své pole působnosti na Mělníku a jeho okolí. Sokolové se s těmito okolnostmi museli vyrovnat a spolky se časem musely naučit mezi sebou kooperovat. Nestalo se však hned, a i to bude součástí dalších stran této práce.

6.3. Rok plný změn

V roce 1919 nicméně jednota evidovala konkurenci především ze strany S.K. Mělník a počínajících klerikálních agitací, které ještě nebyly organizačně ukotveny. Ty se však dostaly až na takovou úroveň, že správní výbor musel vyloučit dva členy Sokola br. Štreita a br. Veselého za jejich šíření politického klerikalismu.³⁴³ Takovému chování dle vedoucích činitelů jednoty do nadstranického Sokola zkrátka nepatřilo.

Velkým tématem na jaře roku 1919 bylo postavení žen v Sokole. Již před válkou se jednalo o jejich možné zrovnoprávnění, ke kterému nakonec nedošlo. Jejich aktivita v průběhu války však jasně dokázala, že si ženy zaslouží stálou a stejnou pozici s muži ve společnosti,

---

³⁴⁰ STÁHLÍK, Josef, ed. *Mělnicko: z jeho života a práce: sborník vydáný k otevření Masarykova kulturního domu na Mělníce*. Na Mělníce: Spolek MKD, 1936. s. 175.

³⁴¹ PRAGER, Petr. *Historie sportu na Mělníku*. Mělník: TJ EMĚ Mělník, 2013. s. 59.

³⁴² STÁHLÍK, Josef, ed. *Mělnicko: z jeho života a práce: sborník vydáný k otevření Masarykova kulturního domu na Mělníce*. Na Mělníce: Spolek MKD, 1936. s. 178-179.

³⁴³ SOKA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 6, Zápisy ze schůzí správního výboru 1914–1927, Zápis z mimořádné schůze správního výboru 28. března 1919.

respektive i v Sokole. Správní výbor mělnické jednoty si odhlasoval rovná práva pro ženy i muže na poslední schůzi před valnou hromadou 1919, které se však ženy aktivně ještě nezúčastnily.³⁴⁴ Chvíli se též uvažovalo o poměrném zastoupení žen ve vedení jednoty, ale nakonec se odsouhlasilo zcela rovné postavení obou pohlaví. Ženy tak byly poprvé zahrnuty do volební listiny na pozice ve správním výboru Sokola Mělník až při valné hromadě následujícího roku 1920.

Zásadní postavení žen se tedy zdálo být vyřešeno. Další dobrou zprávou bylo splacení veškerého dluhu vzniklého stavbou Tyršova domu a následným pořízením biografického zařízení. K zaplacení dlužné částky pomohlo zejména poválečné znehodnocení měny.³⁴⁵ Avšak ani v tu chvíli si vedení nemohlo oddechnout. Dluhy z původní stavby byly sice zaplacené, ale rapidní nárůst členstva v prvních měsících republiky vyžadoval nutnou přestavbu a rozšíření tělocvičny, aby pojala požadovaný počet cvičenců.

Před vypuknutím války se mělnická jednota pyšnila 361 členy. Válečný konflikt však snížil počet členů o skoro dvě stovky. Nicméně poválečný nárůst vše napravil, vždyť již v roce 1919 hlásila jednota na 443 členů a jejich počet rostl i nadále.³⁴⁶ Problémem však bylo, že Tyršův dům hostil nejen pravidelná víkendová biografická představení, ale i jiné kulturní akce Mělníka. Město totiž nevladilo jinou vhodnou budovu, která by mohla být pro tyto účely využita. Sokolové se tak snažili přijímat alespoň skutečně vzdělávací či jinak výchovné akce, ale i tak bylo patrné že místa v Tyršově domě není dost. Rozšíření jednoty však muselo chvíli počkat. Jak je z výše uvedeného patrné, Sokolové měli velmi nabitý program.

Navíc přišly též požadavky z Č.O.S. ohledně provedení odvodů všech mužských členů jednoty mezi 20 a 50 lety. Odvody proběhly 16. června 1919 v ranních hodinách.³⁴⁷ K odvodům dorazilo celkem 233 členů. Ti byli rozděleni do tří kategorií dle schopností: A (první výzva) 97 bratrů, B (druhá výzva) 93 bratrů, C (nezpůsobilí k službě vojenské) 43 bratrů. Ti členové, jež se k odvodům nedostavili, byť toho byli schopni, čekalo vyloučení. Jednalo se o 4 členy mělnické jednoty.³⁴⁸ Odvody byly Sokolu nařízeny z důvodu nepřetržitých bojů Československa se sousedními státy. V této době šlo zejména o revizionistické snahy Maďarské republiky rad vůči slovenské zemi.

---

³⁴⁴ *Tamtéž*, Zápis ze schůze správního výboru 15. dubna 1919.

³⁴⁵ ČVANČAR, Jaroslav: Památník k oslavě šedesátiletí tělocvičné jednoty sokol Mělník 1868–1928. s. 85.

³⁴⁶ SEDLÁK, Miroslav. Památník vydaný ke 130. výročí založení tělocvičné jednoty Sokol na Mělníce 1868–1998. s. 2.

³⁴⁷ *Mělnické listy: týdeník národní demokracie*. Mělník: Jan Anděl. Ročník I. (č. 10).

³⁴⁸ SOKA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 6, Zápisy ze schůzí správního výboru 1914–1927, Zápis ze schůze správního výboru 3. července 1919.

V druhé polovině roku 1919 se jednota snažila vrátit do starých zaběhlých kolejí. Zároveň chtěl náčelník Antonín Kautský připravit cvičence na blížící se slet roku 1920. Již během června se konal tradiční dětský den, který jednota pořádala po několik let v předválečném období. Tentokrát však byl odbýván v hořínském parku, a ne na tradičním místě na Chloumku.³⁴⁹

Dále se cvičenci připravovali na první poválečný župní slet konaný na konci srpna v Litoměřicích. Z Mělníka se vypravilo na 200 členů, přičemž aktivně se do cvičení zapojilo 20 mužů a 17 žen. Velká bída zavinila, že krojovaných účastníků z Mělníka bylo jen 15. Přesto byl tento slet ohromný. Celkový počet krojovaných Sokolů sahal k 2500 a na 30 000 dalších lidí přihlíželo jejich cvičení. Dle zpráv z konání nicméně nedošlo k žádné potyčce mezi českým a německým obyvatelstvem.³⁵⁰

Odpor Sokolů vůči katolickým Orlům a klerikalismu celkově, lze zcela trefně vystihnout citací výroku vedení z knihy správního výboru. To totiž jednalo o účasti na zářijovém veřejném cvičení v Brandýse nad Labem, které provázal výstižným prohlášením „Vzhledem k tomu, že město Stará Boleslav jest přímo prosáklé živly klerikálními, které usilují tam o zřízení organizace „Orlů“, usneseno cvičení se zúčastniti a tím občanstvu Staro-Boleslavskému ukázati lásku a oddanost k myšlence sokolské.“³⁵¹ V jakém počtu se však mělničtí zúčastnili tohoto veřejného cvičení již není ze zdrojů patrné, ale výzva k protiklerikálnímu zásahu ze strany Sokola se objevila i veřejně v místním tisku.

Symbolický byl též výběr lokality. Stará Boleslav byla sídlem katolíky podporovaného svatováclavského kultu, na jehož oslavu se obec právě v průběhu září pilně připravovala. Rok 1919 přinesl totiž první slavnostní akci tohoto kultu v nové československé republice. Hlavním cílem církve bylo prosadit svatováclavské oslavy i mezi lidi, aby byl prostě tento kult přijatý širokou veřejností.³⁵² Zkrátka cítili nutnost přenést glorifikaci sv. Václava z temna kostelních zdí, na světlo veřejných prostranství.

Říjen přinesl oslavy prvního roku samostatného Československa. V předvečer 28. října prošel lampionový průvod městem. V něm kráčela v první řadě školní mládež a poté hudební kapela, sokolská mládež, studentstvo tamějšího gymnázia i odborných škol, řezníci, hasiči, Sokolové v kroji, a nakonec politické organizace. Hlavní slovo toho večera měl starosta Sokola JUDr. Vendelín Tadra.³⁵³ Následujícího dne, tedy 28. října 1919, proběhla v Tyršově domě

---

³⁴⁹ *Tamtéž*, Zápis ze schůze správního výboru 3. června 1919.

³⁵⁰ ČVANČAR, Jaroslav: Památník k oslavě šedesátiletí tělocvičné jednoty sokol Mělník 1868–1928. s. 88.

³⁵¹ SOKA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 6, Záписы ze schůzí správního výboru 1914–1927, Zápis ze schůze správního výboru 9. září 1919.

³⁵² HÁJKOVÁ, Dagmar; HORÁK, Pavel; KESSLER, Vojtěch a MICHELA, Miroslav (ed.). *Sláva republice!: oficiální svátky a oslavy v meziválečném Československu*. České moderní dějiny. Praha: Academia, 2018. s. 358–361.

³⁵³ *Mělnické listy: týdeník národní demokracie*. Mělník: Jan Anděl. Ročník I. (č. 30).

přednáška o osvobození Čechoslováků a večer se uskutečnila besídka dorostenců, která se stala tradiční součástí tohoto slavnostního dne v meziválečné době.³⁵⁴

Nejednalo se však o žádnou velkolepou oslavu nového státu. Občany stále tížila chudoba vzniklá během čtyř válečných let. Navíc život v nové republice byl pro mnohé velmi obtížný, prostředí demokracie se lidem zkrátka zdálo příliš přepolitizované. Rozčarování též přinesli vracející se legionáři z Ruska, kteří se jen s obtížemi vraceli do běžného života.

Obyvatelstvo se i přes všechny nedostatky nového státu přklánělo na jeho stranu. Sokolové se snažili jít příkladem, ať už se jednalo o upsání 20 000Kč na státní půjčku republiky Československé či o přednáškovou činnost podporující demokratické myšlenky republiky.

Na přelomu let 1919 a 1920 došlo ze strany mělnické jednoty k dalšímu pokusu o odloučení se od starých struktur Rakouska. Dosavadní pojištění Tyršova domu bylo totiž sjednané ještě u První rakouské pojišťovny, z jejichž struktur se chtěli vyvázat a podepsat novou smlouvu u československé pojišťovny Slavie. První rakouská pojišťovna však odmítla schválit odstoupení mělnické jednoty od smlouvy. Načež reagovala „Slavia“ přípisem Sokolu, ať podepíšou smlouvu u nich a že se o případné potíže s bývalým smluvním partnerem postarají sami.³⁵⁵ Je tak jen otázkou, do jaké míry se pojišťovna Slavie snažila jen získat nového zákazníka a do jaké je chtěla podpořit ve snaze odstranit všechny vazby na starý režim.

Celkově první rok republiky se nesl ve znamení velkých změn v těžké době pro obyvatelstvo, Sokoly nevyjímaje. Rok 1919 přinesl jednotě vysněnou biografickou licenci, ženy se dočkaly plného zrovnoprávnění s muži a Tyršův dům zažil velký příval nového členstva. I přes snahy jednoty fungovat jako před válkou, bylo všem jasné, že už není stejná doba. Za monarchie by se zdálo jen velmi těžko představitelné uspořádat župní slet s 2500 krojovanými Sokoly a za účasti 30 000 diváků. Nemluvě o tom, že se konal v Litoměřicích, kde by před válkou takováto akce jen těžko proběhla bez střetu s místními Němci. Ti se však v nové republice stali, i přes svou místní převahu, „jen“ menšinou.

6.4. Neklidný sletový rok 1920

S příchodem roku 1920 bylo nutné začít s přípravou na první všesokolský slet v československé republice. Nácvik byl spojen se zvýšeným počtem cvičebních hodin. Znovu tak vyplynul na povrch problém s nedostatečnou kapacitou Tyršova domu. Ten totiž hostil nejen samotnou jednotu Sokol, jejich biograf, od září 1919 též místní gymnázium, které si

---

³⁵⁴ ČVANČAR, Jaroslav: Památník k oslavě šedesátiletí tělocvičné jednoty sokol Mělník 1868–1928. s. 88.

³⁵⁵ SOKA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 6, Zápisy ze schůzí správního výboru 1914–1927, Zápis ze schůze správního výboru 15. ledna 1920.

pronajímalo jednu místnost jakožto učebnu a na posledním místě jsou třeba zmínit i časté kulturní akce pro veřejnost.

Z počátku roku 1920 tak proběhla členská schůze, která měla přinést odpověď na otázku nedostatečného prostoru jednoty. Padlo několik návrhů od vystavění nové tělocvičny, přes rozšíření budovy až po vybudování biografu v podzemí pod sokolovnou.³⁵⁶ Ani jeden z plánů se však v praxi neprosadil a problémy spojené s nedostatečnou kapacitou Tyršova domu tížily jednotu i nadále. A to i přes snahu spojit se s S.K. Mělník a vybudovat společné hřiště a cvičiště. Jednání na toto téma probíhalo mezi oběma subjekty v zimních měsících přelomu let 1919–1920, ale ke zdárnému konci nevedlo, strany se totiž nedokázaly shodnout v klíčových otázkách realizace tohoto projektu.³⁵⁷ Sokol se tak musel porozhlédnout jinde po případném letním cvičišti, které by mohlo napomoci uvolnit kapacitu Tyršova domu.

Jak je ze všeho výše zmíněného jasně patrné, administrativní činnost Sokola po vzniku republiky rapidně stoupala. Nadále již nebylo možné, aby vše zvládalo pouze úzké vedení jednoty. Na valné hromadě roku 1920 tak došlo k zakládání nových odborů. Mezi prvními byly biografický, vzdělávací a dorostový.³⁵⁸ Této valné hromady se navíc poprvé zúčastnily ženy v rovnoprávném postavení s muži a hned tři členky byly zvoleny do rozrůstajícího se správního výboru.³⁵⁹ Jednalo se o náčelnici Marii Šulcovou, Lidmilu Gütlerovou a Marii Šaršovou.

Dle pokynů z Č.O.S. bylo navíc valnou hromadou ustanoveno další opatření proti velkému nárůstu neaktivních členů, kteří mohli znamenat pozdější zkázu jednoty. Kromě šestiměsíční zkušební lhůty tak museli nově splnit též ideovou školu, aby chápali základy sokolské myšlenky.³⁶⁰ První ideová škola proběhla v polovině června, tedy těsně před výpravou do Prahy na VII. všesokolský slet. Hlavními přednášejícími byli starosta jednoty, jednatel, vzdělávatel, náčelník a za ženy sestra Bollardtová.³⁶¹

V tu chvíli již měli Sokolové za sebou generálku na všesokolský slet, jímž byl župní slet v Hloubětíně konaný 30. května 1919. Akce to byla opět ohromných rozměrů, vždyť se jí zúčastnilo na 72 jednot z župy, které si chtěly vyzkoušet cvičení na kvapem blížící se slet.³⁶²

Celý červen proběhl ve znamení VII. Vsesokolského sletu. Již 13. června měli svá cvičení žákovské kategorie, kde Mělník reprezentovalo 26 žáků a 24 žákyň. O týden později 20. června

³⁵⁶ *Tamtéž*, Zápis ze členské schůze 29. ledna 1920.

³⁵⁷ ČVANČAR, Jaroslav: Památník k oslavě šedesátiletí tělocvičné jednoty sokol Mělník 1868–1928. s. 89.

³⁵⁸ *Tamtéž*, s. 90.

³⁵⁹ SOKA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 6, Zápisy ze schůzí správního výboru 1914–1927, Zápis z valné 24. března 1920.

³⁶⁰ ČVANČAR, Jaroslav: Památník k oslavě šedesátiletí tělocvičné jednoty sokol Mělník 1868–1928. s. 90.

³⁶¹ SOKA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 6, Zápisy ze schůzí správního výboru 1914–1927, Zápis ze schůze správního výboru 4. června 1920.

³⁶² *Mělnické rozhledy: týdeník národních socialistů*. Mělník: Mělnické rozhledy. Ročník II. (č. 21).

proběhlo cvičení dorostenců, kam mělničtí opět vyslali početné zastoupení složené z 31 dorostenců a 28 dorostenek. Hlavní sletový program probíhal v Praze mezi 27. a 30. červnem 1920. Mělnický Sokol byl reprezentován 38 členy a 32 členkami. Průvodu se zúčastnilo na 28 mělnických členů v kroji.³⁶³ Ten proběhl 29. června dopoledne za celkové účasti 35 000 Sokolů v krojích. Trval přibližně dvě hodiny, během kterých zdolali kráčejší lidé tři kilometry dlouhou trasu. Dle údajů z Národních listů se zástupci župy Barákovy řadili k té vůbec nejpočetnější skupině v průvodu.³⁶⁴ Pozornost může budít též vyvážené genderové zastoupení mužských a ženských cvičenců z mělnické jednoty.

Slet měl okamžité dopady na aktivitu celého okrsku. Prakticky všechny jednoty naplánovaly veřejná cvičení do zbylých měsíců roku. Mělničtí měli v plánu také uspořádat veřejné cvičení, ale jejich vedoucí pozice v okrsku znamenala nutnost účastnit se ostatních cvičení menších jednot. Vlastní představení museli odložit až na pozdější dobu. Zejména podpora liběchovské mladé jednoty v Němci obývaném prostředí byla velmi důležitou.³⁶⁵ České obyvatele Liběchova celkově podpořil do zvýšené pronárodní činnosti vznik Československa. V obci totiž nově fungovaly dvě národ podporující organizace – Národní Jednota Severočeská a Sokol. Ty spolupracovaly na zlepšení pozice místních Čechů. Během srpna 1920 spolu uspořádaly velkou národní slavnost v Liběchově, kterou navštívilo přes 6 000 diváků. Dorazily i další sokolské jednoty včetně mělnické a jednoty z Lysé nad Labem, která byla jmenována ochrankou liběchovské jednoty.³⁶⁶

Až na sklonku léta se mělničtí dočkali a 8. září uspořádali také oni své veřejné cvičení v hořínském parku. Za propůjčení plochy vděčili Dr. Bedřichu Lobkovicovi, jakožto majiteli pozemku.³⁶⁷ Starost o okolní jednoty nicméně nebyla jedinou překážkou pro neustálé odkládání cvičení.

O další potíže se postaral S.K. Mělník. Ten pořádal vlastní akce, které se však podezřele často termínově shodovali s návrhy Sokola na jejich cvičení. V polovině srpna byl tak nucen Sokol zaslat přípis sportovnímu klubu s žádostí, aby pořádal svá veřejná vystoupení v jiných termínech, než má v plánu Sokol.³⁶⁸ S.K. Mělník odpověděl, že s výše uvedeným souhlasí a

---

³⁶³ ČVANČAR, Jaroslav: Památník k oslavě šedesátiletí tělocvičné jednoty sokol Mělník 1868–1928. s. 90.

³⁶⁴ *Národní listy*. Praha: Julius Grégr. Ročník LX. (č. 178 ranní vydání).

³⁶⁵ SOKA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 6, Zápisy ze schůzí správního výboru 1914–1927, Zápis ze schůze správního výboru 18. července 1920.

³⁶⁶ *Mělnické listy: týdeník národní demokracie*. Mělník: Jan Anděl. Ročník II. (č. 34).

³⁶⁷ *Tamtéž*, Ročník II. (č. 39).

³⁶⁸ SOKA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 6, Zápisy ze schůzí správního výboru 1914–1927, Zápis ze schůze správního výboru 18. srpna 1920.

navrhl Sokolu, aby si případné další podniky navzájem sdělovali alespoň 14 dní předem s čímž se jednota plně ztotožnila.³⁶⁹

Tím tak došlo k prozatímnímu smíru Sokola a S.K. Mělník. Ten byl stvrzen společným pořádáním Silvestrovské oslavy v Tyršově domě.³⁷⁰ Sokolové tak poskytli zázemí a sportovní klub na oplátku zařídil moderní výzdobu akce. Večer byl velmi vydařený a návštěvníci se nemohli dočkat další spolupráce těchto dvou spolků.³⁷¹ Jejich křehký mír však nevydržel příliš dlouho, hned na jaře příštího roku došlo k jeho dalšímu narušení.

6.5. Ani chvíle oddechu pro Sokola Mělník

Se začátkem školního roku 1920–1921 znovu začala pravidelná cvičení, pro která bylo ještě těžší než kdy dřív vybrat vhodné termíny. Vždyť jednota již vykazovala 571 členů, z toho 143 žen.³⁷² Navíc byl prodloužen pronájem místnosti pro mělnické reálné gymnázium za nájemné 1500Kč.³⁷³ V prosinci 1920 došlo k ustanovení stavební komise, která měla konečně vyřešit otázku přestavby tělocvičny. Na jedné z lednových schůzí roku 1921 se rozpředla dlouhá debata plná návrhů, jak vyřešit nedostatečné zázemí Tyršova domu. Komisi však zarazil návrh částky na přístavbu, který se pohyboval okolo ohromných 600 000Kč.³⁷⁴ Důležité bylo, aby se při přestavbě dbalo na využití Tyršova domu jako tělocvičny i biografického sálu.³⁷⁵

Přes vysokou cenu se otázka přestavby tělocvičny brala velmi vážně. Už během dubna byla vypsána soutěž pro místní architekty.³⁷⁶ Konečný termín na vypracování návrhu byl dán do září, přišel však jediný návrh od architekta Liebschera. Návrh se líbil, ale navrhnutá cena astronomických 1 500 000Kč nebyla v možnostech jednoty. Jediný, kdo stále podporoval myšlenku přístavby byl starosta jednoty JUDr. Vendelín Tadra.³⁷⁷ Snažil se ostatním členům vysvětlit možnosti splácení dluhu, ale nikoho nepřesvědčil. A byť byly plány předány místním stavitelům na posouzení, záporný výsledek byl předem jasný. Po celoroční snaze o přístavbu zbyly jen plány od architekta Liebschera.³⁷⁸

I přes zcela nepovedenou přestavbu však došlo ke zlepšení situace s místem v jednotě. V dubnu totiž definitivně opustilo reálné gymnázium malý sál Tyršova domu, který využívalo

---

³⁶⁹ *Tamtéž*, Zápis ze schůze správního výboru 7. října 1920.

³⁷⁰ *Mělnické listy: týdeník národní demokracie*. Mělník: Jan Anděl. Ročník II. (č. 52).

³⁷¹ *Tamtéž*, Ročník III. (č. 2).

³⁷² ČVANČAR, Jaroslav: Památník k oslavě šedesátiletí tělocvičné jednoty sokol Mělník 1868–1928. s. 90.

³⁷³ SOKA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 6, Zápisy ze schůzí správního výboru 1914–1927, Zápis ze schůze správního výboru 4. srpna 1920.

³⁷⁴ *Tamtéž*, Zápis ze schůze správního výboru 28. ledna 1921.

³⁷⁵ *Tamtéž*, Zápis ze schůze správního výboru 1. února 1921.

³⁷⁶ *Tamtéž*, Zápis ze schůze správního výboru 24. února 1921.

³⁷⁷ *Tamtéž*, Zápis z členské schůze 11. listopadu 1921.

³⁷⁸ ČVANČAR, Jaroslav: Památník k oslavě šedesátiletí tělocvičné jednoty sokol Mělník 1868–1928. s. 91.

po dlouhých 10 let jako učebnu. Do konce školního roku byl sice malý sál opět obsazen, tentokrát obchodní školou, ale poté již patřil výhradně jen Sokolům.³⁷⁹

Během března 1921 mělnická jednota odbývala již svou 54. valnou hromadu, které se zúčastnilo 172 mužů a 77 žen, celkem tedy 249 osob. Šlo tedy o číslo zcela neporovnatelné s předválečnými hromadami a téměř osminásobné v porovnání s dobou válečnou. Celá schůze navíc trvala necelé čtyři hodiny a pro obveselení návštěvníků zahrál na jejím začátku i konci nově ustanovený trubačský odbor mělnického Sokola.³⁸⁰

Jak již bylo dříve avizováno, spor mezi mělnickým sportovním klubem a Sokolem dosáhl jen slabého urovnání. Znovu vyvrcholil mezi březnem a dubnem 1921. Opět šlo o pořádání akcí ve shodných termínech. Sokolové tak požádali zástupce S.K. Mělník, aby dorazili do Tyršova domu jednou provždy spory urovnat. Po krátkém jednání, které ostatně k ničemu nevedlo, vyslanci S.K. Mělník vyzvali své přátele k opuštění sokolovny z důvodu, že jednat se Sokolem zkrátka nejde.³⁸¹ Konání další společné silvestrovské oslavy tak bylo nemyslitelné.

Paradoxem celé nepříjemné situace byla okolnost, že poměrná většina úzkého vedení S.K. Mělník byla zároveň dlouholetými členy Sokola.³⁸² To stejné platilo i o členské základně obou organizací, která se do jisté míry taktéž shodovala. Členstvo tak nejspíš zkrátka hledalo nový směr tělesného cvičení v místní sportovní organizaci. Běžný člověk totiž získal po vzniku republiky daleko více volného času. Hned 19. prosince 1918 byla totiž uzákoněna osmihodinová pracovní doba. V praxi to tak znamenalo, že sport se stal daleko populárnějším a každý se chtěl stát pravým sportovcem gentlemanem, jehož síla tělesné schopnosti a dovednosti mají pomoci ke kýženému vítězství.³⁸³

Přitom v Sokole nepanoval ani náznak nudy. Jednota měla před sebou opět mnoho plánů, které pro rok 1921 představil neúnavný náčelník Antonín Kautský. Jednalo se o různé druhy veřejných cvičení, zájezdů či přednáškové činnosti – 29.5. slet žactva v Lysé; 12.6. slet členstva v Čakovicích; 10.7. slet dorostu v Mratíně; 3.7. slet na Kladně; 19.6. výlet do Žiliny; 14.8. návštěva chráněnký z Ústí nad Labem; 14.3.-15.4. konán kurz lehké atletiky prof. Pípala; dále pak 15.4. měsíční kurz Č.O.S.; 1.7. a 5.7. sportovní dny.³⁸⁴ Bylo tak jasné, že práce pro mělnického Sokola bude opět více než dost.

---

³⁷⁹ SOKA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 6, Zápisy ze schůzí správního výboru 1914–1927, Zápis ze schůze správního výboru 25. února 1921.

³⁸⁰ *Mělnické listy: týdeník národní demokracie*. Mělník: Jan Anděl. Ročník III. (č. 12).

³⁸¹ SOKA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 6, Zápisy ze schůzí správního výboru 1914–1927, Zápis ze schůze správního výboru 14. března 1921.

³⁸² *Mělnické listy: týdeník národní demokracie*. Mělník: Jan Anděl. Ročník III. (č. 8).

³⁸³ WAIC, Marek. Tělesná výchova a sport v politickém životě meziválečného Československa. Praha: Karolinum, 2018. s. 11-12.

³⁸⁴ SOKA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 6, Zápisy ze schůzí správního výboru 1914–1927, Zápis ze schůze správního výboru 10. března 1921.

Nicméně nezapomínalo se ani na nedaleký Liběchov, kam vyrazili mělničtí na výlet na začátku května 1921. Poprvé vyrazil s členy těž trubačský sbor, a tak jim k procházce do Liběchova hrála i příjemná národní hudba, sokolské kroje však účastníci nechali doma. Výlet se znamenitě vydařil a mělničtí slíbili brzký návrat do obce.³⁸⁵ I když Liběchov byl již pevnou součástí Československa, a dokonce měli vlastní jednotu, tak se neustále dbalo na podporu tamějších českých obyvatel ze všech stran. Hlavně se pak snažili pečovat o místně působící české spolky, aby neustávaly ve své národ podporující činnosti.

Vedoucí postavení mělnické jednoty v okrsku však mělo nežádoucí dopad na samotné její fungování. Nutno podotknout, že většina volených činovníků okrsku byla tvořena právě z mělnických členů – náčelník (Kautský), náčelnice (Černíková), vedoucí dorostu (Limpler), vedoucí dorostenek (Čapková), vedoucí žactva (Bečvář), vedoucí žákyň (Häringová), zapisovatel (Ringler), menšinář (Zahrádka). Všichni výše zmínění zastávali identické pozice v okrsku i v mateřské jednotě na Mělníce.³⁸⁶ K tomu museli ještě všichni docházet do svých zaměstnání. Z dnešního pohledu je tedy jen velmi těžko představitelné, jakým způsobem mohli všechno zvládat.

Pravdou však zůstává, že vedení okrsku neblaze působilo na vlastní činnost mělnických. Vždyť sami navštívili na 9 různých veřejných cvičení během roku, aby je podpořili svou účastí. Oproti tomu na Mělníku došlo k pořádání jen dvou podniků – veřejné cvičební hodiny členstva a dorostu a pravidelné besídky dorostu u příležitosti výročí vzniku republiky 28. října.

Obr. XII. Veřejné cvičení dorostu v Tyršově domě na Mělníce

Přes veškeré starosti s rozšířením okrsku, mělnickou vedoucí pozicí v něm a samotným nárůstem členské základny jednoty, nezbývalo příliš času a prostředků na chráněnou jednotu z Ústí nad Labem. Zájem o sokolství v severních Čechách však rapidně vzrostl a chráněnka vyžadovala stále více pozornosti a financí. Navíc i ona sama začala pracovat na vybudování své

³⁸⁵ *Mělnické listy: týdeník národní demokracie*. Mělník: Jan Anděl. Ročník III. (č. 19).

³⁸⁶ ČVANČAR, Jaroslav: Památník k oslavě šedesátiletí tělocvičné jednoty sokol Mělník 1868–1928. s. 92.

sokolovny.³⁸⁷ Stížnosti z Ústí nad Labem na práci mělnických se stupňovaly, ale z výše zmíněného je patrné, že jim zkrátka z časových i finančních důvodů nebylo možné vyhovět. Ústečtí se navíc poměrně brzy stali vedoucí jednotou ve své Krušnohorské župě.

Stížnosti na práci mělnických vůči chráněné jednotě se však stupňovaly ze všech stran. Stěžovali si přímo ústečtí, že kvůli netečnosti mělnické jednoty padá na severu Čech morálka.³⁸⁸ Další přípis byl od důvěrníka Krušnohorské župy, který na Mělník napsal v dubnu 1921 o neutěšených poměrech ve svěřené jednotě, která nutně potřebuje svou tělocvičnu. Vyzval tak mělnické k darování slušného základu pro její vznik. Bylo to v době, kdy se i na Mělníku uvažovalo o přestavbě sokolovny, takže bylo nemyslitelné navíc podporovat takto velký projekt svěřené jednoty.³⁸⁹

Mělnický Sokol se již zkrátka nezvládal starat o stále rostoucí ústeckou jednotu. Pomyslným posledním hřebíčkem do rakve vzájemných vztahů byla stížnost z chráněné jednoty z Ústí nad Labem mířící do ústřední pražské jednoty. V níž si ústečtí stěžovali na netečnost mělnické jednoty v ochranném ohledu. Mělník v reakci na tuto stížnost požádal ústředí Č.O.S. o zproštění své ochranné činnosti nad ústeckou jednotou a o přidělení jiné menšinové jednoty jakožto nové chráněnky na kterou by jí síly stačily.³⁹⁰

Labutí písni 23 let trvajících vztahů mezi Sokoly z Ústí nad Labem a Mělníka byla mělnická účast na sletu Krušnohorské župy 14. srpna 1921 odbývajícím se právě v Ústí nad Labem. Zprvu panovaly obavy o jeho bezpečném průběhu. Sokolský slet byl vlastně jakýmsi svátkem Čechů na území s německou většinou. Události zpočátku srpna však napomohly ke harmonickému průběhu sletu. Němci totiž měli v plánu uspořádat tábor lidu, ale díky nepřístojnému chování německých obyvatel ještě před táborem byl nakonec úřady zakázán. Přesto se někteří němečtí obyvatelé vydali do ulic, kde došlo k potyčkám s četnictvem a legionáři. Spory nakonec skončily v před sletových dnech jednotkami zraněných. Německé obyvatelstvo si tak již nic v průběhu sokolského župního sletu nedovolilo.³⁹¹

Mělničtí se rozloučili s jednotou z Ústí nad Labem ve velkém stylu. Na slet si nechali vypravit zvláštní vlak, který na sever Čech dovezl na 350 Sokolů z Mělníka.³⁹² A i přes nepříznivé počasí se jednalo o více než důstojné rozloučení se s Ústím nad Labem. Během září 1921 byla totiž ústecká jednota přiřazena pod ochranu Sokola pražského. Mělnické jednotě byla

---

³⁸⁷ *Tamtéž*, Zápis ze schůze správního výboru 20. června 1919.

³⁸⁸ *Tamtéž*, Zápis ze schůze správního výboru 10. prosince 1920.

³⁸⁹ *Tamtéž*, Zápis ze schůze správního výboru 5. dubna 1921.

³⁹⁰ *Tamtéž*, Zápis ze schůze správního výboru 12. července 1921.

³⁹¹ *Národní listy*. Praha: Julius Grégr. Ročník LXI. (č. 212 ranní vydání).

³⁹² ČVANČAR, Jaroslav: Památník k oslavě šedesátiletí tělocvičné jednoty sokol Mělník 1868–1928. s. 92.

v ten okamžik přidělena nová chráněnka, a to z vesničky Chřibská u Varnsdorfu.³⁹³ Hned 15. října podniklo deset mělnických zástupců zájezd do nové chráněné jednoty v Chřibské.³⁹⁴

Jednota z Chřibské byla velmi mladou jednotou vzniklou teprve 5. června 1921. Kromě toho byla založena proti vůli zdejších sociálních demokratů, kteří si spíše přáli zrod DTJ, ale nakonec vyhrála česká nacionální myšlenka. Navíc se jednalo o převážně Němci obývané prostředí, ti její vznik taktéž nesli se značnou nelibostí. Členstvo z Chřibské cvičilo ve školní tělocvičně, o kterou se s nimi dělil právě místní německý tělocvičný spolek Turnerů. Jednota z Chřibské čítala k říjnu 1921 32 členů a z toho 25 aktivně cvičících.³⁹⁵

Bylo tedy patrné, že nová svěřenka nutně potřebovala podporu. Mělničtí se tak starali o svěřenku po materiální i finanční stránce. Před Vánoci 1921 jim ku příkladu zaslali 300Kč a navíc nadílku vánočních dárků pro tamější mládež.³⁹⁶ Finanční podpora v roce 1921 se však neomezila jen na chráněné jednoty, ať už z počátku roku ústeckou či později chřibskou. Velkým celoročním projektem byl zisk peněz na uprchlíky z Krymu. Jednalo se o Ukrajince, kteří utíkali ze Sověty obsazeného poloostrova Krym. Ve městě pro ně Sokolové vybírali peníze a též se na jejich podporu konala i biografická představení.³⁹⁷ Mnozí z utečenců dokonce ve městě zakotvili na stálo, a tak jednota podporovala i jejich studium v místních školách.

Na konci listopadu 1921 začala další, mělnickou jednotou pořádána, ideová škola pro nové zájemce o členství v jednotě. Byla pro ně povinná, stejně tak jako šestiměsíční čekací lhůta. Po jejím absolvování bylo nutné složit slavnostní slib do rukou starosty JUDr. Vendelína Tadra. Teprve tehdy se stali pravými členy sokolského bratrstva.³⁹⁸

Co však bylo obsahem ideové školy, kterou každý musel povinně projít? Skládala se ze tří přednáškových večerů, šlo tedy o poměrně důkladnou přípravu pro uchazeče o členství. První večer byl věnován smyslu ideových škol pro Sokoly a počátkům dějin sokolského hnutí.³⁹⁹ V rámci druhé přednášky dokončil náčelník Antonín Kautský povídání o historii Sokola a br. Boháček podal výklad o sokolské organizaci – jednoty, župy, okrsky a Č.O.S. V poslední přednášce bylo dokončeno téma sokolské organizace – americké sokolstvo, sokolský tisk, kroje a odznaky. V druhé části pak sestra Černíková přednášela na téma „Žena v Sokole“ a nakonec sám starosta JUDr. Vendelín Tadra promluvil o činnosti Sokola za války.⁴⁰⁰ Tím byla

³⁹³ *Mělnické listy: týdeník národní demokracie*. Mělník: Jan Anděl. Ročník III. (č. 39).

³⁹⁴ SOKA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 6, Zápisy ze schůzí správního výboru 1914–1927, Zápis ze schůze správního výboru 20. října 1921.

³⁹⁵ *Mělnické listy: týdeník národní demokracie*. Mělník: Jan Anděl. Ročník III. (č. 41).

³⁹⁶ SOKA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 6, Zápisy ze schůzí správního výboru 1914–1927, Zápis ze schůze správního výboru 9. prosince 1921.

³⁹⁷ ČVANČAR, Jaroslav: Památník k oslavě šedesátiletí tělocvičné jednoty sokol Mělník 1868–1928. s. 93.

³⁹⁸ *Mělnické listy: týdeník národní demokracie*. Mělník: Jan Anděl. Ročník III. (č. 48).

³⁹⁹ *Tamtéž*, Ročník III. (č. 49).

⁴⁰⁰ *Tamtéž*, Ročník III. (č. 50).

přednášková činnost ukončena a po složení slibu bylo nové členstvo přijato do jednoty. Takový byl tedy alespoň přibližný nástin procesu, kterým si každý žadatel o členství v sokolské jednotě v období první republiky musel bezpodmínečně projít. Později se k němu ještě přidala cvičební povinnost všech členů od 18 do 26 let věku.⁴⁰¹

6.6. Konec jedné velké éry

Podpora ukrajinských uprchlíků z Krymu pokračovala i v průběhu roku 1922. Většinou bývala omezena na finanční podporu, kdy například jednota poskytla 200Kč novým ukrajinským posluchačům vinařské školy.⁴⁰² Ani na podporu nové svěřené jednoty z Chřibské se nezapomínalo. Hned v lednu 1922 byl založen fond na její podporu čítající počáteční kapitál 1200Kč. Podpora „svěřenky“ se však neomezila jen na finance, bylo též ujednáno, že pravidelně jednou za měsíc dojede do Chřibské jeden z členů cvičitelského sboru mělnické jednoty dohlédnout na cvičení.⁴⁰³ Šlo tak nejen o materiální, ale i morální podporu Čechů žijících v „ohroženém“ území.

O komplikovaném vztahu Sokola a sportovního klubu již bylo pojednáno dříve. S.K. Mělník nicméně nebyl jedinou organizací podobného zaměření jako Sokol, s kterým jednota přicházela do kontaktu. Na počátku roku 1922 na Mělníku existovalo už třetím rokem DTJ a před půl rokem ustanovený Skaut. O vztahu Sokola a DTJ není mnoho informací. Přeci jen dělnická třída v zemědělském okrese, jakým bylo Mělnicko, neměla takový vliv. Zajímavěji vyhlíží vztah nově zřízeného Skauta s již pro Mělník tradiční sokolskou jednotou.

Byť se původní idea sokolského náčelníka a pozdějšího zakladatele skautské organizace v českém prostředí Antonína Benjamína Svojsíka na splynutí myšlenky britského skautingu se Sokolem neujala, k určité vzájemné inspiraci přesto došlo.⁴⁰⁴ I na Mělníku si byli vědomi jisté paralely mezi Sokolem a Skautem. Vzájemná inspirace byla zřejmá i z článku o vztahu sokolství a skautingu, kde se uvádí „Skaut prošlý sokolskou tělocvičnou vyspěje dřív a daleko všestranněji v ideál zdravého, ostražitého a proti všem náhodám a rozmarům osudu připraveného člověka, nežli cestou jinou.“⁴⁰⁵ Ke konci téhož článku však figuruje návrh na ražení „sokolského tábornictví“, dle Sokolů tak není třeba přejímat skauting, jakožto slovo cizí a zakládat nový směr výchovy člověka v českém prostředí.

---

⁴⁰¹ SOKA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 6, Zápisy ze schůzí správního výboru 1914–1927, Zápis ze schůze správního výboru 17. února 1922.

⁴⁰² *Tamtéž*, Zápis ze schůze správního výboru 12. ledna 1922.

⁴⁰³ *Tamtéž*, Zápis ze schůze správního výboru 27. ledna 1922.

⁴⁰⁴ WAIC, Marek. *Tělovýchova a sport ve službách české národní emancipace*. Praha: Karolinum, 2013. s. 72.

⁴⁰⁵ *Mělnické listy: týdeník národní demokracie*. Mělník: Jan Anděl. Ročník IV. (č. 2).

Místní odbor Skautů navíc dokázal přilákat na Mělník k přednášce prof. Svojsíka. Sokolové k tomuto účelu propůjčili, jediný kulturně vhodný objekt ve městě, Tyršův dům.⁴⁰⁶ Patrně to však neudělali z dobré vůle vůči Skautu, ale sami se chtěli přiučít, co to vlastně skauting obnáší, a posléze sami využít jeho myšlenky ve svůj prospěch.

Táboření se v éře první republiky stávalo stále oblíbenější aktivitou. Nešlo zdaleka jen o Skauty, kteří se jím chtěli zabývat, nýbrž i nově vzniklý směr trampingu chtěl mít silné slovo na poli společných výletů do přírody. Heslem trampů bylo „Do přírody!“. Tím reagovali na zvýšenou dotaci volného času a na aktuální poptávku po zlepšení hygienických podmínek. Úlevu těla od znečištěných měst tak měl přinést jako nově rodící se alternativa právě trampingu.⁴⁰⁷

Před pravidelnou valnou hromadou se navíc znovu otevřela otázka rozšíření sokolovny či alespoň vybudování letního cvičiště. Po předchozích jednáních správního výboru bylo jasné, že jedinou zbývajícím finančně dostupnou možností je zakoupení pozemku od pana Hrdiny a jeho úprava na vhodné letní cvičiště.⁴⁰⁸ Pan Hrdina souhlasil s prodejem pozemku a správní výbor jednoty tak již jen musel vyčkat schválení projektu od všech členů na valné hromadě přítomných.

Valné hromady toho roku se zúčastnilo 98 mužů a 48 žen, všichni se shodli na zakoupení pozemku za 180 000Kč pro letní cvičiště od pana Hrdiny. Jednalo se o znatelně příznivější cenu než jeden a půl milionu nutných na přestavbu tělocvičny.⁴⁰⁹ Koupě pozemku s sebou nesla však závazky. Jednota si musela půjčit 150 000Kč, vypsát sokolskou daň a nařídít všem členům pracovní povinnost. Sokolská daň spočívala v povinném zaplacení částky mezi 20–100Kč vyžadované od každého člena jednoty. Pracovní povinnost zase v aktivní participaci na transformaci pozemku na letní cvičiště.⁴¹⁰

Na přeměně pozemku v sokolské hřiště se usilovně pracovalo od května až do konce září. Pomáhali i dorostenci a žactvo, kteří byli vedeni ředitelem místního gymnázia a členem jednoty Václavem Nejdlem. Veškeré práce byly na konci prázdnin hotové a původní letní cvičiště bylo přeměněno na letní biograf. Půjčka spojená s letním pozemkem od pana Hrdiny byla splacena během roku 1926, kdy letní cvičiště definitivně připadlo jednotě.⁴¹¹

---

⁴⁰⁶ *Mělnické rozhledy: týdeník národních socialistů*. Mělník: Mělnické rozhledy. Ročník IV. (č. 11).

⁴⁰⁷ RANDÁK, Jan et al. *Putování za obzor: trampingu v české společnosti 1918-1989*. Vydání první. Praha: NLN, 2020. s. 33-34.

⁴⁰⁸ SOKA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 6, Zápisy ze schůzí správního výboru 1914–1927, Zápis ze schůze správního výboru 15. ledna 1922.

⁴⁰⁹ *Tamtéž*, Zápis z valné hromady 15. března 1922.

⁴¹⁰ ČVANČAR, Jaroslav: Památník k oslavě šedesátiletí tělocvičné jednoty sokol Mělník 1868–1928. s. 93.

⁴¹¹ *Tamtéž*, s. 96.

Valná hromada roku 1922 s sebou přinesla ještě jeden zásadní moment. Dlouholetý náčelník Sokola Mělník Antonín Kautský se vzhledem ke svému vysokému věku vzdal své pozice v Sokole. Náčelníkem jednoty byl dlouhých 13 let, tedy od roku 1909. Všichni přítomní na valné hromadě se shodli na jeho jmenování čestným členem, které s vděky přijal. Z práce v Sokole však ještě nezmizel, stále figuroval jako člen správního výboru.⁴¹²

Bezpochyby se tak podílel i nadále na akcích mělnické jednoty. Velkým letním projektem Sokola mělo být umístění českých dětí z německého prostředí na určitou dobu na Mělník. K tomuto účelu byla prakticky vybrána chráněná jednota z Chřibské u Varnsdorfu, odkud měly děti přijet na prázdniny na Mělník.⁴¹³ Ubytování mělo zajistit obětavé členstvo mělnického Sokola.

Ještě během červnových dnů vypadala situace nadějně. Ve městě se našel dostatečný počet sokolských rodin, které byly ochotné ubytovat celkem 15 dětí z Chřibské.⁴¹⁴ Akce byla primárně pořádána právě pro české děti z Chřibské, aby si vyzkoušely život v ryze českém městském prostředí a aby se zdokonalily ve svých jazykových schopnostech. Z tohoto na první pohled velmi nápaditého projektu nicméně ve výsledku sešlo úplně. Sokolové v Chřibské se na poslední chvíli vyjádřili, že své děti na Mělník nevyšlou.⁴¹⁵

Ubytování dětí z Chřibské během prázdninových měsíců tedy nedostalo svého naplnění. Druhým větším projektem Sokola během prázdnin 1922 byl všesokolský výlet do Jugoslávské Lublaně. Na Mělníku se o něm jednalo již dlouhé měsíce. Původně se z řad mělnické jednoty mělo výletu zúčastnit 11 členů. Nakonec však odjel jen dorostenec Josef Štrupl, kterému jednota přispěla na výlet 150Kč.⁴¹⁶ Ten zase za odměnu podal podrobnou zprávu o průběhu akce do místního tisku.⁴¹⁷

Nicméně tou vůbec největší akcí Sokola a celého Mělníka pro rok 1922 bylo na konci září konané vinobraní. Hlavním pořadatelem byla mělnická jednota Sokol a město Mělník, kteří tak navazovali na poslední slavnost vinobraní pořádanou v roce 1911.

Obr. XIII. Ilustrace jednoho z průvodů mělnických Sokolů – 20. léta 20. století; Mělník–Pšovka

⁴¹² *Mělnické listy: týdeník národní demokracie*. Mělník: Jan Anděl. Ročník IV. (č. 11).

⁴¹³ SOKA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 6, Zápisy ze schůzí správního výboru 1914–1927, Zápis ze schůze správního výboru 10. května 1922.

⁴¹⁴ *Tamtéž*, Zápis ze schůze správního výboru 25. června 1922.

⁴¹⁵ *Tamtéž*, Zápis ze schůze správního výboru 9. srpna 1922.

⁴¹⁶ *Tamtéž*, Zápis ze schůze správního výboru 9. srpna 1922.

⁴¹⁷ Viz.: *Mělnické listy: týdeník národní demokracie*. Mělník: Jan Anděl. Ročník IV. (č. 32).

Ústředním tématem slavnosti bylo „z dob Karla IV.“, což se promítlo do programu celé akce, kdy v čele alegorického průvodu kráčel kuň osedlaný právě Karlem IV.⁴¹⁸

Všemu přihlížel prezident Československé republiky Tomáš Garrigue Masaryk, který s povděkem přijal pozvání mělnických. Po prohlídce města se zastavil též v Tyršově domě, kde proběhlo malé občerstvení a pohovořil se starostou jednoty JUDr. Vendelínem Tadrrou. Zbytek odpoledne strávil prezident na prohlídce mělnických vinic. K večeru na náměstí promluvil k obecnstvu a poté se vydal automobilem zpět do Prahy.⁴¹⁹ Jednalo se o velkolepou událost, která zastínila všechny ostatní toho roku.

Málokdo tehdy mohl očekávat, že úspěšné uspořádání vinobraní spojené s návštěvou prezidenta Masaryka bude jedním z posledních šťastných momentů, které mělnický Sokol do konce roku zažije. Dne 9. října 1922 ve čtyři hodiny odpoledne zemřel neočekávaně starosta Sokola Mělník JUDr. Vendelín Tadra ve věku 49 let. Byl raněn mrtvicí ve své kanceláři.⁴²⁰

Jednotě tak odešla ústřední osobnost, která se zasloužila o rozvoj mělnického Sokola. Největším jeho snem bylo vybudování kulturního domu, k čemuž se mu nedostalo dostatečné podpory od vedení města. O to víc tak lpěl na rekonstrukci Tyršova domu a na jeho rozšíření. Zde však narazil na nedostatečné nadšení členstva spojené s tíživou finanční situací.⁴²¹

Mělnický Sokol vypravil svému starostovi pohřeb nanejvýš důstojný a přiměřený jeho důležitosti pro Sokol i celý Mělník. V sále Tyršova domu byl zřízen katafalk s rakví zemřelého a kolem drželo čestnou stráž vždy osm členů jednoty.⁴²² Následně zesnulý absolvoval cestu do pražského krematoria na zpopelnění. Jednalo se o velmi moderní způsob pohřbívání, který nebyl za Rakousko–Uherska z náboženských důvodů možný. Do Prahy doprovodilo starostu na jeho poslední cestě deset členů jednoty.⁴²³ Celkem 581 členů jednoty⁴²⁴ tak přišlo o svého starostu a v rámci povinného týdenního smutnu došlo též k přerušení cvičení.

Další ránu zasadil mělnickým článkem z místních listů „Mělnické rozhledy“ publikovaný Českou stranou národně sociální. Byl uveden nadpisem „Černá mračna táhnou na Mělník“ a jeho obsahem bylo oznámení o založení klerikální tělovýchovné organizace Orel i na Mělníku.⁴²⁵ Jako by klerikálové čekali na nejtěžší chvíli Sokola na Mělníce a snažili se ji využít

---

⁴¹⁸ *Mělnické rozhledy: týdeník národních socialistů*. Mělník: Mělnické rozhledy. Ročník IV. (č. 35).

⁴¹⁹ *Tamtéž*, Ročník IV. (č. 40).

⁴²⁰ SOKA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 6, Zápisy ze schůzí správního výboru 1914–1927, Zápis ze schůze správního výboru 9. října 1922.

⁴²¹ ČVANČAR, Jaroslav: Památník k oslavě šedesátiletí tělocvičné jednoty sokol Mělník 1868–1928. s. 95.

⁴²² SOKA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 6, Zápisy ze schůzí správního výboru 1914–1927, Zápis ze schůze správního výboru 9. října 1922.

⁴²³ ČVANČAR, Jaroslav: Památník k oslavě šedesátiletí tělocvičné jednoty sokol Mělník 1868–1928. s. 95.

⁴²⁴ *Mělnické listy: týdeník národní demokracie*. Mělník: Jan Anděl. Ročník IV. (č. 11).

⁴²⁵ *Mělnické rozhledy: týdeník národních socialistů*. Mělník: Mělnické rozhledy. Ročník IV. (č. 46).

ve svůj prospěch. Pro Sokola se tak jednalo o jedno z nejtragičtějších zakončení roku, které si vůbec mohli představit.

Rok 1922 znamenal pro jednotu ztrátu dvou z tří nejdůležitějších osobností posledních let. Náhlé úmrtí starosty jednoty JUDr. Vendelína Tadry znamenalo velký šok pro celé město. Dlouholetý náčelník Antonín Kautský zase odešel, pro svůj již pokročilý věk z pozice prvního mezi cvičenci. A byť zůstal stále alespoň členem správního výboru, jeho pozice v jednotě již nebyla tak nezastupitelná. Odměnou se mu stalo udělení čestného členství, které získal za své dlouholeté služby Sokolu. Posledním z trojice byl místostarosta Sokola Mělník Antonín Šolc, který v jednotě proslul zejména svou neutuchající činností pro biograf. Ten se po nečekané smrti JUDr. Vendelína Tadry stal prozatímním starostou mělnické jednoty.

První roky nové republiky prokázaly důležitost sokolského hnutí pro český národ. Z národotvorné organizace se Sokol prakticky ihned po vzniku státu přetransformoval ve státotvorné uskupení. Začali tedy daleko více reflektovat státní rozhodnutí, která je taktéž více ovlivňovala. Hned v prvních dnech se Sokolové prostřednictvím Národní stráže stali představiteli nové státní autority a jejím jakýmsi výkonným orgánem i strážcem. Tomu se dělo nejen v Praze, ale i na vzdálenějších místech, jako třeba na Mělníku. Ten byl dále specifický svou národnostní hraniční polohou. Se všemi těmito nástrahami si mělničtí Sokolové dokázali poradit.

Poválečné období se neslo ve znamení velkého rozmachu sokolství ve svobodném demokratickém státě. Mělnická jednota se díky svému významu a bohaté historii stávala jakýmsi ochranitelem nově vzniklých jednot z okolí. To však znamenalo přeplnění jejich časových možností. Nestíhali tak plně myslet ani sami na sebe či na svou pravou chráněnkou z Ústí nad Labem dlící v „ohroženém“ území.

Z praktických důvodů tak nebylo možno do kapitoly zahrnout více akcí mělnické jednoty, snažil jsem se tak zaměřit alespoň na ty nejdůležitější, které měly v celkovém měřítku určitý dosah. Zcela vynechány jsou například z předchozích kapitol známé šibřinky či pravidelné dětské dny. Na jejich pořádání se nic nezměnilo a stále figurovaly v každoročním programu jednoty.

Velkým tématem poválečné éry byla pozice žen, která se v Sokole podařila poměrně rychle vyřešit jejich plným zrovnoprávněním s muži. Jiné ústřední otázky doby se dostalo taktéž velkého prostoru, šlo o jistou selektivnost při výběru nových členů. Díky velkému zájmu již nebylo tak snadné stát se členem sokolské jednoty. Ať už se jednalo o šestiměsíční čekací lhůtu, povinnost absolvování ideové školy či později zařazené cvičební povinnosti pro členy mezi 18

a 26 rokem. I přes tato omezení však jednota zdvojnásobila počet svých členů v porovnání s předválečným obdobím.

Vše vedlo k nutnosti rozšíření Tyršova domu, kterou značně podporoval tehdejší starosta jednoty JUDr. Vendelín Tadra. Zejména kvůli špatnému finančnímu stavu se však přestavba nekonala, došlo tedy alespoň k vybudování nového prostornějšího letního cvičiště. Vztah Sokola a dalších organizací podobného zaměření se nejvíce projevil ve vztahu ke Skautu a místnímu sportovnímu klubu. Na konci roku 1922 vzniká též katolická tělovýchovná jednota Orel, která ovlivnila následný vývoj jednoty, který bude přiblížen v následující kapitole.

V ní taktéž dostane velký prostor problematika vztahu Sokola a německé menšiny. To se v poválečném období omezilo na sousední Liběchov anebo vývoj ve svěřených jednotách. Tedy prvně v Ústí nad Labem a posléze v Chřibské u Varnsdorfu.

Následující kapitola poskytne náhled do konce krizových 30. let 20. století. Kde se německá otázka opět vynoří jako spící obr a provede tímto kritickým obdobím českých dějin též mělnickou jednotu.

vpředu zleva: Boháčová, Kvasnička, Kušta, Kamarád, Zahradka, Bauma, Krátký,
vzadu zleva : Čvančarová, Černická, Dremlová, Šebesta, Postránecká, Kautský

Pořadatelský odbor jednoty v jubilejním roce 1928

Obr. XIV. Pořadatelský odbor jednoty Sokol Mělník v roce 1928 s popisem vyobrazených osob

7. Sokol Mělník v *krizovém* období druhé poloviny 30. let

Poslední kapitola se věnuje krizovému období konce třicátých let. Mezi lety 1923–1934 mělnický Sokol jen potvrdil svou místně velmi důležitou pozici. Počet členů této tělovýchovné národní organizace na Mělníku se nicméně prakticky nezměnil oproti velkému nárůstu z počátku 20. let. Velký rozmach sokolství se však plně projevil v počtu Sokolů na území celého Československa, potažmo přímo v mělnickém okrese.

Obr. XV. Ilustrace části členstva jednoty Sokol Mělník v roce 1928

Celé Mělnicko zaznamenávalo na konci roku 1935 celkem 6 794 Sokolů. Úhrnem bylo v okrese 35 sokolských jednot, které si postupně vybudovaly celkem 9 sokoloven, 14 letních hřišť a dokonce i 10 biografů. Samotný Mělník sdružoval k 31. prosinci 1935 na 564 členů (346 mužů a 218 žen), dále 30 dorostenců, 35 dorostenek, 106 žáků a 157 žákyň.⁴²⁶

Abych tato čísla zasadil do širšího kontextu prostředí, je důležité zmínit, že mělnický okres v roce 1935 obsahoval 67 obcí, což znamená, že přes polovinu z nich mělo vlastní sokolskou jednotu. Samotný Mělník sdružoval přibližně 12 000 obyvatel.⁴²⁷ Téměř 900 z nich pravidelně navštěvovalo mělnickou jednotu.

Kapitola sice začíná 12 let od té předcházející, ale v administrativě jednoty nedošlo v mezidobí k výraznějším změnám. I když bezpochyby došlo k určité členské obměně, tak některá jména budou stále působit povědomě. Zásadní změnu přinesl rok 1933, kdy došlo

⁴²⁶ STÁHLÍK, Josef, ed. *Mělnicko: z jeho života a práce: sborník vydaný k otevření Masarykova kulturního domu na Mělníce*. Na Mělníce: Spolek MKD, 1936. s. 170-172.

⁴²⁷ *Tamtéž*, s. 3.

k vybudování biografické budovy v těsné blízkosti sokolovny. Tato událost tvoří první podtéma této kapitoly a poslouží k lepšímu vplynutí do ústředního motivu kapitoly, čímž jsou poslední roky první republiky před vznikem protektorátu Čechy a Morava.

Jak se vlastně projevil vzestup nacistů v sousedním Německu do fungování mělnické sokolské jednoty na konci 30. let? Jak se zrcadlil strach z vypuknutí dalšího velkého válečného konfliktu? Jak probíhaly přípravy na tento případný katastrofický scénář uvnitř Sokola Mělník a jak se do nich zapojily ústřední představitelé jednoty?

7.1. Exkurz do roku 1933

Dříve než se plně dostaneme do roku 1935 a dál, je nutné přiblížit zásadní událost první poloviny třicátých let pro mělnickou jednotu. Sokolové sice zprovoznili svůj biograf již v předválečném období, v roce 1913. Avšak dlouhou dobu fungoval v rámci stejné budovy jako probíhající sokolská cvičení. Problémem to začalo být po vzniku Československa, kdy se v jednotě značně zvýšil počet členů. Nadále již nebylo možné, aby Tyršův dům plnil úlohu tělocvičny i biografu. Nicméně nedostatek financí byl nepřekonatelnou překážkou jak z tohoto problému ven.

S technickým pokrokem, který přineslo období „zlatých“ dvacátých let, došlo ke zlepšení prožitku z kinematografického představení. V tomto období byl pomalu zaváděn do filmové produkce též zvuk. Mělničtí se dočkali zvukových filmů v roce 1932, kdy sokolský biograf zakoupil zvukovou aparaturu.⁴²⁸ Pořádání kinematografických představení v tělocvičně se tak stalo nadále neudržitelným. Bylo nutné vybudovat mělnickým obyvatelům vhodné prostory pro tento druh zábavy.

I přes hospodářskou krizi vypuknuvší na Newyorské burze v říjnu 1929 byli mělničtí Sokolové odhodláni dovést svůj projekt do konce. Na počátku roku 1933 byl na mimořádné valné hromadě schválen návrh na přístavbu budovy biografu k sokolovně.⁴²⁹ Na to následovalo velké množství schůzí biografického výboru, na kterých se jednalo o samotné realizaci projektu. Vše vykryštovalo v ustanovení stavební komise, v které byl kromě starosty jednoty Bohumila Krátkého také dalších deset lidí, včetně velmi dobře známého bývalého náčelníka jednoty Antonína Kautského.⁴³⁰

Do samotného projektu stavby biografu bylo zapojeno pouze členstvo jednoty. Mezi nimi se totiž nacházeli stavitelé, řemeslníci a další profese nutné pro zdárný výsledek projektu.

---

⁴²⁸ *Tamtéž*, s. 114.

⁴²⁹ *List Tělocvičné jednoty Sokol Mělník*. Mělník: Tělocvičná jednota Sokol. Ročník X. (č. 1-2). s. 2.

⁴³⁰ *Tamtéž*, Ročník X. (č. 1-2). s. 7.

Nakonec vyhrál návrh Sokolů Ing. Josefa Širce a Ing. Bedřicha Zemana v plánované hodnotě 495 000Kč.⁴³¹ I přes takto vysoký rozpočet se podařilo návrh prosadit, a to hlavně díky následujícím okolnostem – biograf měl určitý startovní kapitál; mělnická spořitelna poskytla v době hospodářské krize půjčku 450 000Kč; řada členů jednoty poskytla bezúročnou 40 000 půjčku; prosperita biografu byla vypočítána tak, že snesla úročení i amortizaci dluhu.⁴³² Sokol byl důvěryhodnou organizací, a tak nikomu nečinilo větších obtíží mu peníze půjčit.

Počátek stavebních prací proběhl 3. června 1933. Dělníci se ihned pustili do práce. O klempířskou, elektrotechnickou, instalátorskou, truhlářskou, zámečnickou, sklenářskou, natěračskou, malířskou a kamnářskou práci se postaralo samo členstvo jednoty. Pramenná základna sice nikde explicitně neuvádí záměr zapojování dělníků z mělnického Sokola anebo aspoň v rámci města. Lze však předpokládat, že se jednalo o určitý druh podpory v nezaměstnanosti ze strany jednoty. Přeci jen se jednalo o jedno z nejhorších období hospodářské krize a stavební ruch na Mělníku a v jeho okolí zcela utichl. Stavba biografu byla jediným větším projektem toho roku a zaměstnávala až na padesát dělníků z města a jeho okolí.⁴³³

Podařilo se jim něco neuvěřitelného. Termín odevzdání nové budovy biografu byl stanoven na 15. října 1933, ale stavitel odevzdal budovu již o den dříve a 15. října již proběhla úvodní akademie v prostorách nového biografu. Té se zúčastnilo velké množství obecnstva, ale i zástupci různých spolků či politických stran. Vůbec prvním filmem promítnutým

Obr. XVI. Biograf Sokol postavený roku 1933

v novém biografu se pak stal snímek v hlavní roli s Vlastou Burianem „Dvanáct křesel“.⁴³⁴

I když se jednota tímto podnikem značně zadlužila i do dalších let svého fungování, tak dala v nejtěžších chvílích práci místním dělníkům, stavařům a dalším profesím. Ti se jí zhostili s úsilím sobě vlastním, a tak předali funkcionalistickou budovu biografu do rukou majitelů

⁴³¹ SEDLÁK, Miroslav. Památník vydaný ke 130. výročí založení tělocvičné jednoty Sokol na Mělníce 1868–1998. s. 3.

⁴³² List *Tělocvičné jednoty Sokol Mělník*. Mělník: Tělocvičná jednota Sokol. Ročník X. (č. 1-2). s. 8.

⁴³³ SEDLÁK, Miroslav. Památník vydaný ke 130. výročí založení tělocvičné jednoty Sokol na Mělníce 1868–1998. s. 3.

⁴³⁴ List *Tělocvičné jednoty Sokol Mělník*. Mělník: Tělocvičná jednota Sokol. Ročník X. (č. 1-2). s. 8.

s denním předstihem. Tyto nové prostory umožnily sokolské jednotě další stoupání po pomyslném kulturním žebříčku v rámci mělnického okresu.

7.2. Vzestup německého nacionalismu

Po vybudování biografu se Sokol Mělník stal definitivně kulturní baštou Mělníka, potažmo celého jeho okresu. Žádosti o propůjčení biografického sálu se na vedení jednoty hrnuly ze všech stran. Místní organizace chtěli využít těchto moderních společenských prostor, ale nebylo možno vyhovět všem. V první řadě to bylo zázemí pro sokolský biograf, a tak během roku 1935 byl biografický sál propůjčen jen na 15 večerů různým organizacím.⁴³⁵

Navíc v březnu roku 1935 proběhlo položení základního kamene pro stavbu Masarykova kulturního domu na Mělníce, tedy přesněji v týdnu 85. narozenin prezidenta republiky.⁴³⁶ Dávný sen bývalého starosty Sokola Mělník JUDr. Vendelína Tadrý o vybudování kulturního centra mimo sokolskou jednotu pro obyvatele města tak nabýval pevnějších základů. Sokolové byli rádi, že město dostane vyhovující prostory pro zvýšenou kulturní a spolkovou činnost, kterou od roku 1904 zastával Tyršův dům a později, od roku 1933 se přidal též sokolský biograf. Nechtěli však plně přijít o svou důležitou pozici pro kulturu ve městě.⁴³⁷

Polovina třicátých let nicméně znamenala i stoupající strach z dění v nacistickém Německu. V novinách se začaly objevovat články o postupující militarizaci v zemi západního souseda Československa.⁴³⁸ Na tyto zprávy reagoval i samotný Sokol. Všechny jednoty byly shodně vyzývány k práci v otázce brannosti. Ta spočívala jednak v přednáškové činnosti, ale také ve fyzickém výcviku.

O průběžná cvičení se na Mělníku staral místní výbor pro obranu obyvatelstva. Ten pořádal pravidelná školení v zacházení s plynovými maskami. Na ně bylo vysíláno sokolské členstvo, aby se proškolilo v této činnosti a mohlo dále předávat své získané znalosti v sokolovně ostatním členům jednoty. Jeden z prvních výcviků s plynovou maskou proběhl o dvou květnových nedělích roku 1935. Za mělnického Sokola se zúčastnilo 5 mužů a 5 žen.⁴³⁹ Příprava na potencionální tragické události se tak již dávno netýkala jen mužů. První světová válka přinesla zásadní změnu boje, který neméně postihoval i zázemí a bylo tak třeba vycvičit všechny vrstvy obyvatelstva.

---

⁴³⁵ *Tamtéž*, Ročník XII. (č. 1-2). s. 3.

⁴³⁶ *Mělnické listy: týdeník národní demokracie*. Mělník: Jan Anděl. Ročník XVII. (č. 11).

⁴³⁷ *List Tělocvičné jednoty Sokol Mělník*. Mělník: Tělocvičná jednota Sokol. Ročník XII. (č. 1-2). s. 4.

⁴³⁸ *Mělnické listy: týdeník národní demokracie*. Mělník: Jan Anděl. Ročník XVII. (č. 14).

⁴³⁹ SOkA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 8, Zápisy ze schůzí správního výboru 1933–1938, Zápis ze schůze správního výboru 8. května 1935.

Situace Mělníka byla o to složitější, že se město nacházelo na česko-německé jazykové hranici. Nejbližší obec Liběchov byla již tradičně převážně německy smýšlející. Zásadní změny v tomto ohledu přinesl květen 1935. Liběchov se přeměnil z obce na město a poprvé ve své historii získal starostu české národnosti.⁴⁴⁰ Bylo to též z důvodu, že na počátku 30. let se prakticky vyrovnal poměr českých a německých obyvatel tohoto nově schváleného města.⁴⁴¹

O zmrazení úsměvu z tohoto národního úspěchu se však ještě ve stejném měsíci postaraly volby do národního shromáždění. V nich totiž uspěla Sudentendeutsche Partei v čele s Konrádem Henleinem. Ten si získával své voličstvo i v okolí Mělníka. Jeho štvavé projevy vyhrocovaly i v dalším průběhu 30. let situaci v českém pohraničí. K tomu se občas přidal i hlas Adolfa Hitlera, což posléze vedlo k částečnému propadnutí jejich propagandě ze strany liběchovských občanů.⁴⁴² Jejich hlasy mu totiž pomohly k tomu, že se s 44 mandáty stal druhou nejsilnější stranou Československa, hned po Agrárnícih.⁴⁴³ Volby, tedy spíše jejich výsledky, byly velkým tématem ve městě a jeho přilehlém okolí.

Zájem může vzbuzovat též článek v místním tisku, který nabádal členstvo mělnického Sokola, aby nevolilo lidovou a komunistickou stranu. Jejich program je údajně „zásadně nepřijatelný a přičící se sokolským zásadám“⁴⁴⁴. I apolitický Sokol tak působil na své členstvo a snažil se ovlivňovat jejich rozhodnutí u volební komise. Tyršovo heslo „naše věc není pro strany, nýbrž pro národ veškerý“⁴⁴⁵ tak zde nenalezlo své plné uplatnění. Sokol se tedy nejspíš snažil opatrně našlapovat do stranické politiky v duchu národní myšlenky, která ho od počátku provázela.

Mělničtí Sokolové se navzdory okolnostem, spojeným se svou polohou na česko-německé jazykové hranici, rozhodli ucházet o pořádání župního sletu žactva. Tím tak chtěli demonstrovat své silné postavení v župě a nejspíš i povzbudit místní sokolstvo a české obyvatelstvo ke zvýšení činnosti. Slet žactva župy Barákovy proběhl 2. června 1935 a na jeho pořádání se podílely všechny sokolské jednoty Velkého Mělníka – Mělník, Mělník–Pšovka, Mělník–Rousovice.⁴⁴⁶

Žákovský župní slet proběhl na hřišti S.K. Mělník, lze tak předpokládat, že vztahy mezi Sokolem a sportovním klubem doznaly v mezičase zlepšení. Kromě různých běžných cvičení

---

⁴⁴⁰ *Mělnické listy: týdeník národní demokracie*. Mělník: Jan Anděl. Ročník XVII. (č. 18).

⁴⁴¹ KILIÁN, Jan. *Dějiny Liběchova*. Vydání druhé, opravené a doplněné. Liběchov: město Liběchov, 2016. s. 157-158.

⁴⁴² *Tamtéž*, s. 170.

⁴⁴³ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938). Díl druhý, Československo a české země v krizi a v ohrožení (1930-1935)*. 1. vyd. Praha: Libri, 2002. s. 496.

⁴⁴⁴ *Mělnické rozhledy: týdeník národních socialistů*. Mělník: Mělnické rozhledy. Ročník XVII. (č. 17.-18).

⁴⁴⁵ *Sokol: časopis zájmům tělocvičným věnovaný*. Praha: Miroslav Tyrš, 1871, 1(11), s. 86.

⁴⁴⁶ *Mělnické listy: týdeník národní demokracie*. Mělník: Jan Anděl. Ročník XVII. (č. 16).

bylo zařazeno na program též zvláštní cvičení mělnických žáků s puškami. I do sletového programu nejmenších sokolů se tak projevila zvýšená idea brannosti. Je nutno podotknout, že do žakovských skupin se řadili chlapci od 6 do 14 let a dívčí skupiny tvořila děvčata od 6 do 16 let věku.⁴⁴⁷ Kvůli přicházejícímu dešti nicméně odpadlo závěrečné cvičení žaček s obručemi. Vysoká účast žactva na sletu jen dokazuje velikost sokolského hnutí během let první republiky – 1175 žáků a 1644 žákyň.⁴⁴⁸ Určitým zklamáním pak byla neúčast jednot z blízkého okolí Mělníka, včetně jednoty liběchovské, která prožívala těžké chvíle národnostního soupeření.

V prostředí vzestupného německého separatismu byla o to důležitější podpora chráněné jednoty z Chřibské, kterou mělničtí dostali pod patronát na konci roku 1921. Tou dobou jednota plnila úlohu odbočky jednoty z Varnsdorfu a měla pouze 32 členů.⁴⁴⁹ V polovině února 1927 však došlo k zásadní změně. Jednota se definitivně osamostatnila a přesunula své působíště z Chřibské do vedlejší obce Rybniště.⁴⁵⁰ Pro mělnické se jednalo o změnu k lepšímu, protože Rybniště je na rozdíl od Chřibské vybaveno železniční tratí, a tak je doprava příjemnější.

Od roku 1927 tedy mělničtí podporovali svěřenou jednotu Sokol Rybniště, byť se jednalo o stále stejné členy. Jejich počet se v roce 1935 rozrostl již na 70.⁴⁵¹ V polovině září 1935 pořádali Sokolové z Rybniště veřejné cvičení župy Fügnerovy, do níž územně náleželi. Mělničtí byli vyzváni, aby se také v co největším počtu zúčastnili jejich cvičení.⁴⁵² Měli tak podpořit české obyvatelstvo žijící v „ohroženém území“ v dobách vzestupného německého nacionalismu.

Zbytek roku 1935 se nesl ve znamení zvýšené brannosti, například biograf ji měl propagovat vysíláním předem určených agitačních filmů.⁴⁵³ Oslav se příliš nekonalo a o státním svátku 28. října se prameny zmiňují jen velmi chabě. Paradoxně se objevuje daleko více informací o oslavě šedesátin MVGr. Václava Kamaráda – 1. místostarosty Sokola Mělník a městského veterinárního rady pro Mělník.⁴⁵⁴ S největší pravděpodobností mohly za špatnou náladu výsledky voleb a stále se opakující otázka zvýšené brannosti.

Mělnická jednota mohla mít ke konci roku radost ze stoupajícího počtu cvičenců v mládežnických kategoriích (žactvo a dorost). Zvláště výsledky dorostenců, tedy chlapců od

---

⁴⁴⁷ Masarykova akademie práce. *Československá vlastivěda*. Praha: Sfinx, 1931. sv. X. Osvěta, s. 593.

⁴⁴⁸ *Mělnické listy: týdeník národní demokracie*. Mělník: Jan Anděl. Ročník XVII. (č. 23).

⁴⁴⁹ *Tamtéž*, Ročník III. (č. 41).

⁴⁵⁰ *List Tělocvičné jednoty Sokol Mělník*. Mělník: Tělocvičná jednota Sokol. Ročník III. (č. 2). s. 20.

⁴⁵¹ *Tamtéž*, Ročník XII. (č. 1-2). s. 11.

⁴⁵² SOKA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 8, Zápisy ze schůzí správního výboru 1933–1938, Zápis ze schůze správního výboru 28. srpna 1935.

⁴⁵³ *Tamtéž*, Zápis ze schůze správního výboru 11. září 1935.

⁴⁵⁴ Viz. *Mělnické listy: týdeník národní demokracie*. Mělník: Jan Anděl. Ročník XVII. (č. 43). NEBO *Mělnické rozhledy: týdeník národních socialistů*. Mělník: Mělnické rozhledy. Ročník XVII. (č. 43).

14 do 18 let⁴⁵⁵, poutaly pozornost. V listopadovém župním trojboji obsadili první místo.⁴⁵⁶ Důležité bylo pro Sokol též porovnání s ostatními spolky na poli mládeže. Tak třeba v žákovských kategoriích z celkového počtu žáků mělnické obchodní školy cvičilo v Sokolu 48 žáků (tj. 34%), v DTJ 4 žáci (tj. 2%) a v Orlu nikdo (tj. 0%).⁴⁵⁷ Je jasně patrné, že Sokol vévodil tělovýchovnému životu Mělníka na poli mládeže. Orel, byť byl druhou nejsilnější tělovýchovnou organizací ve městě, mezi žactvem neexceloval a silnější pozici se mohlo prokázat i DTJ.

Nicméně mělnický Sokol dbal i na své starší členstvo. Na sklonku roku začali jednat o zřízení odboru staré gardy. Do jejíž činnosti se mohl zapojit každý člen jednoty splňující následující podmínky – nutnost dovršení alespoň 40 let věku a zároveň minimálně 10leté členství v Sokole.⁴⁵⁸ K jejímu ustanovení mělo dojít během valné hromady roku 1936, ale kvůli odchodu br. Boháčka, jakožto strůjce myšlenky staré gardy, do Prahy bylo její ustanovení odloženo na pozdější dobu. Již zde je však jasně patrná snaha jednoty řešit otázky veškerého členstva.

7.3. Důležitost národní soudržnosti

Další ranou pro politickou a potažmo společenskou situaci Československa byla abdikace prezidenta Tomáše Garrigua Masaryka na post prezidenta republiky ze zdravotních důvodů. Byl posledním vrcholným představitelem státu zajišťujícím pojitko mezi všemi vrstvami či skupinami obyvatel na území první republiky. Byť ani jeho pozice nebyla vždy chápána zcela kladně. Oficiální abdikaci podepsal prezident Masaryk 14. prosince 1935 v Lánech. O čtyři dny později byl ve Vladislavském sále Pražského hradu zvolen 77,27% hlasů novým prezidentem Československa Edvard Beneš.⁴⁵⁹ Na Masaryka se nicméně nezapomnělo. Dne 7. března 1936 se na Mělníku konala velká oslava jeho 86. narozenin. Tu sice pořádal mělnický městský osvětový sbor, ale zázemí bylo tradičně zajištěno v Tyršově domě.⁴⁶⁰

Jen o týden dříve se konala valná hromada Sokola Mělník. Ta potvrdila aklamační volbou pozici starosty jednoty, kterým byl již od roku 1930 Bohumil Krátký. V této pozici setrval až

---

⁴⁵⁵ Masarykova akademie práce. *Československá vlastivěda*. Praha: Sfinx, 1931. sv. X. Osvěta, s. 593.

⁴⁵⁶ SOKA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 8, Zápisy ze schůzí správního výboru 1933–1938, Zápis ze schůze správního výboru 13. listopadu 1935.

⁴⁵⁷ *Tamtéž*, Zápis ze schůze správního výboru 27. listopadu 1935.

⁴⁵⁸ *Tamtéž*, Zápis ze schůze správního výboru 27. listopadu 1935.

⁴⁵⁹ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938). Díl druhý, Československo a české země v krizi a v ohrožení (1930-1935)*. 1. vyd. Praha: Libri, 2002. s. 572-574.

⁴⁶⁰ SOKA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 8, Zápisy ze schůzí správního výboru 1933–1938, Zápis ze schůze správního výboru 12. února 1936.

do roku 1939.⁴⁶¹ Ústředním tématem byla špatná finanční situace jednoty zapříčiněná stavbou biografické budovy. Jinak valná hromada členstvu ještě připomínala velký sokolský výlet na Slovensko a Podkarpatskou Rus, který měl proběhnout v létě.⁴⁶² Jednalo se o klíčovou akci pro sokolstvo roku 1936.

Branná průprava a zájezd na Slovensko a Podkarpatskou Rus tvořili ústřední náplň správního výboru. Výjimkou potvrzující pravidlo byly dva projekty mělnických Sokolů. Jednalo se o letní olympijské hry v Berlíně a představení světoznámého pěvce Pavla Ludikara. Na olympijských hrách měli totiž původně Sokolové předvést hromadné cvičení. Tedy vrcholnou disciplínu sokolstva. Mělničtí zástupci se taktéž zúčastnili rozřazovacích závodů pro tento podnik, ale neuspěli.⁴⁶³ Nemuselo je to však příliš tížit. Na olympijské hry nakonec odjela jen hrstka Sokolů, protože nechtěli podporovat Hitlerovu nacistickou propagandu.⁴⁶⁴ Úspěšnější akcí bylo vystoupení pěvce Pavla Ludikara. Ten přijel na pozvání mělnického Sokola 17. dubna 1936 a svým předvedeným výkonem v biografickém sále Sokola potěšil všechny přítomné mělnické obyvatele.⁴⁶⁵

O týden později pořádal Sokol přednášku o Slovensku a odbočka svazu československého důstojnictva si zase propůjčila biografický sál k přednášce na téma „protiletadlová obrana obyvatelstva“.⁴⁶⁶ Vše se tak vrátilo do zaběhnutých kolejí. Navíc župa Barákova zaslala pokyny ke dni brannosti, který se uskutečnil 10. května 1936 v Milovicích. Sokolové se tak v této složité situaci snažili plně dostat slovům Miroslava Tyrše „Jen národ zdravý též branný jest. Zbroj v každé pěsti! Zřízení válečné!“.⁴⁶⁷

Za Mělník vyrazilo na branný den celkem 52 mužů a 31 žen, kteří měli sraz před Tyršovým domem v 6:15 ráno. Muži vystoupili v Otradovicích, odkud absolvovali připravený, přibližně 15km pochod do Milovic. Ženy jely vlakem až do Milovic. Od 11 do 13 hodin se konala prohlídka tábora, tedy – obrněného vlaku, tanků, modelů pušek a kulometů, upoutaného balónu a kasárenského pořádku. Ženy obstaraly pro všechny přítomné oběd z polní kuchyně.⁴⁶⁸ V mezičase se konaly bojové závody čtyřčlenných hlídek, ty byly složeny z 7½km dlouhého pochodu s 15kg zátěží, z překonání 3m překážky a ostré střelby. Mělničtí se umístili na prvním

---

⁴⁶¹ SEDLÁK, Miroslav. Památník vydaný ke 130. výročí založení tělocvičné jednoty Sokol na Mělníce 1868–1998. s. 3.

⁴⁶² SOKA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 8, Zápisy ze schůzí správního výboru 1933–1938, Zápis z valné hromady 28. února 1936.

⁴⁶³ *Tamtéž*, Zápis ze schůze správního výboru 12. února 1936.

⁴⁶⁴ WAIC, Marek. Sokol v české společnosti 1862-1938. Praha: Fakulta tělesné výchovy a sportu Univerzity Karlovy, 1996. s. 172.

⁴⁶⁵ SOKA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 8, Zápisy ze schůzí správního výboru 1933–1938, Zápis ze schůze správního výboru 22. dubna 1936.

⁴⁶⁶ *Tamtéž*, Zápis ze schůze správního výboru 26. března 1936.

⁴⁶⁷ TYRŠ, Miroslav. *Náš úkol, směr a cíl*. 2. vyd. V Praze: Česká obec sokolská, 1910. s. 15-16.

⁴⁶⁸ *Mělnické listy: týdeník národní demokracie*. Mělník: Jan Anděl. Ročník XVIII. (č. 19).

místě z 24 hlídek, jež se klání účastnilo. Ženy mezitím absolvovaly kurz protiplynové obrany.⁴⁶⁹ Jejich pozice tak už zdaleka nespočívala jen v zajištění občerstvení. Na Mělník se výprava vrátila o půl sedmé večer.

Konec června 1936 se nesl ve znamení velkých událostí. Zaprvé se Mělník dočkal otevření Masarykova kulturního domu, který měl značně odlehčit přetíženosti Tyršova domu a sokolskému biografu. Druhou velkou událostí byl dlouho očekávaný výlet Sokolů na Slovensko a Podkarpatskou Rus. Ten měl hlavně demonstrovat neutuchající státní a národní jednotu Československa.⁴⁷⁰

Obr. XVII. Masarykův kulturní dům k roku 2024

Na výlet na Slovensko se sokolstvo svědomitě připravovalo přednáškami. Je tedy zřejmé, že ani v roce 1936 nelze mluvit o jednotném československém národu, když bylo nutné pořádat přednášky připravující české sokolstvo na poměry na Slovensku, potažmo Podkarpatské Rusi.

Z mělnické jednoty se výletu zúčastnilo 8 mužů, 19 žen a dva dorostenci. Z mužů odjelo na Slovensko 6 v kroji a taktéž 6 se aktivně zapojilo do cvičení, ženy se zapojily do cvičení všechny a stejně jako dorostenci.⁴⁷¹ Z Mělníka vyrazila výprava 26. června 1936 v ranních hodinách do Prahy, odkud posléze vyrazili spolu s dalšími výletníky z župy Barákovy vlakem do Banské Bystrice. V neděli 28. června byl proveden průvod zástupců všech 6 českých žup nacházejících se v Banské Bystrici, na což navazovalo cvičení. Pondělí byl poslední den zájezdu. Sokolové navštívili ještě Brezno nad Hronom, odkud se vydali zpět do Prahy a na Mělník.⁴⁷² Zájezd přispěl ke zvýšení československé vzájemnosti.

Mezitím v neděli 28. června 1936 proběhlo slavnostní otevření Masarykova kulturního domu.⁴⁷³ Sokolu tak vznikl vítaný konkurent na poli společenské a kulturní zábavy ve městě. Členstvo místních organizací se zúčastnilo tohoto slavnostního dne. Nechyběli tak zástupci

⁴⁶⁹ *Tamtéž*, Ročník XVIII. (č. 20).

⁴⁷⁰ WALDAUF, Jan. Sokol: malé dějiny velké myšlenky. Luhačovice: Atelier IM, 2007. sv. 1. s. 57.

⁴⁷¹ SOKA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 8, Zápisy ze schůzí správního výboru 1933–1938, Zápis ze schůze správního výboru 8. července 1936.

⁴⁷² *List Tělocvičné jednoty Sokol Mělník*. Mělník: Tělocvičná jednota Sokol. Ročník XIII. (č. 1-2). s. 4-5.

⁴⁷³ *Mělnické listy: týdeník národní demokracie*. Mělník: Jan Anděl. Ročník XVIII. (č. 27).

Sokola, ale ani Orla či DTJ. Vše na místě proběhlo zcela v pořádku. Potíže spojené s touto oslavou přinesla až stížnost spolku Masarykova kulturního domu na nedostatečné zastoupení Sokolů na oslavě, které údajně předčil i místní Orel.

Sokol se tomuto nařčení pochopitelně bránil. Dle všech informací se slavnostního průvodu zúčastnilo celkem 54 mužů v krojích – 15 Sokolů z mělnické jednoty, 29 Sokolů z okolních jednot a 10 členů Orla. Vizuální početní převahu získal Orel účastí i mládežnických kategorií, jejíž účast z řad sokolských byla z bezpečnostních důvodů odmítnuta.⁴⁷⁴ Nelze opomenout ani skutečnost, že část nejvěrnějších Sokolů se ve stejné době zároveň účastnila zájezdu na Slovensko.

O letní měsíce červenec a srpen již tradičně neprobíhala žádná cvičební činnost v Sokole. Toho využil místní odbor Skautů, který svou vytrvalou činností zajistil mělnickým dětem program i přes letní měsíce. Drtivá většina skautů byla tvořena právě ze žáků a dorostenců místní sokolské jednoty. S blížícím se koncem prázdnin bylo požádáno skautské vedení na Mělníku, aby své schůze konalo v jiné termíny, než probíhají sokolská cvičení.⁴⁷⁵ Sokolu tedy nevadilo členství mládeže v obou organizacích, ale nepřáli si, aby na úkor Skauta trpěla kvalita a návštěvnost sokolských cvičení. Jelikož většina vedoucích činitelů Skauta byla taktéž aktivními cvičenci v Sokole, nebylo větších potíží najít shodu v termínech.

Povzbuzující zpráva přišla během prázdninových měsíců z Liběchova. Tamější jednota se znovu probudila do zvýšené činnosti a vytýčila si velký cíl: vystavět vlastní sokolovnu. V polovině července 1936 byl za přítomnosti delegace sokolských jednot, hasičských sborů, legionářů, obranných jednot a dalších položen základní kámen k její stavbě. Mělničtí sami darovali liběchovské jednotě 700Kč, což byl výtěžek z jednoho biografického představení. V kontextu celé stavby se nejednalo o příliš vysokou částku, sami se totiž ještě zotavovali z dluhu vzniklého stavbou budovy biografu. I další jednoty ze župy Barákovy přispěly cennými finančními dary.⁴⁷⁶ Sokolovna byla prozatímně připravena k využití od 21. listopadu 1936. Na definitivní dokončení projektu museli tamější Sokolové vyčkat až do září následujícího roku, kdy proběhlo velkolepé slavnostní otevření nové sokolovny v Liběchově.⁴⁷⁷

Dalším podpůrným programem organizovaným Č.O.S., do kterých byly zapojeny všechny jednoty, byla finanční subvence v nezaměstnanosti. Nezaměstnané členstvo mělnické

---

⁴⁷⁴ SOKA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 8, Zápisy ze schůzí správního výboru 1933–1938, Zápis ze schůze správního výboru 22. července 1936.

⁴⁷⁵ *Tamtéž*, Zápis ze schůze správního výboru 26. srpna 1936.

⁴⁷⁶ *Mělnické listy: týdeník národní demokracie*. Mělník: Jan Anděl. Ročník XVIII. (č. 30).

⁴⁷⁷ *Tamtéž*, Ročník XIX. (č. 35).

jednoty bylo vyzváno, aby se přihlásilo v místní jednotě do konce října 1936.⁴⁷⁸ Jejich seznam byl následně zaslán župě, která pomohla s jejich finanční podporou, a navíc hledali vhodné pracovní pozice. Jednou z nich mohla být případná participace na stavbě liběchovské sokolovny.

Na přelomu října a listopadu došlo k ustanovení nové sokolské jednoty. Stal se jí Chloumek, tedy tradiční místo nedaleko Mělníka, jež využívala mělnická jednota k pořádání dětských dnů a další výletní a pořadatelské činnosti. Jednota byla založena prozatím jakožto odbočka mělnického Sokola, který tak měl nad ní patronát do té doby, než bude připravena se plně osamostatnit. Jednalo se nicméně o poměrně silnou odbočku, která sdružovala 36 mužů, 23 žen, 14 dorostenců, 10 dorostenek, 27 žáků a 19 žaček.⁴⁷⁹ Ačkoli se původně myšlenice na založení Sokola na Chloumku příliš nevěřilo, tak už úvodní zájem jasně předznamenal jeho vyspělé české národní cítění. K jeho osamostatnění se od mělnické jednoty došlo ke spokojenosti všech hned v květnu následujícího roku.⁴⁸⁰

Zvýšené pronárodní cítění bylo ostatně na Mělníku podporováno i v rámci sokolského biografu, který se snažil promítat co největší množství českých filmů.⁴⁸¹ Jeden z těchto filmů byl odehrán i pro svěřenou jednotu z Rybníště. Jeho výtěžek v hodnotě 600Kč byl zaslán svěřené jednotě o Vánocích.⁴⁸² Proti zvýšenému německému nacionalismu bojovali i v Litoměřicích, kde v polovině listopadu 1936 dokončili stavbu vlastní sokolovny, jejíž slavnostního otevření se zúčastnily i jednoty z okolí, a to včetně té mělnické.⁴⁸³ Všemi výše zmíněnými akcemi, zejména konce roku 1936, se Sokolové z Mělníka snažili podpořit českou národní soudržnost v této těžké době.

7.4. Branné cvičení jako symbol doby

Rok 1937 započali mělničtí Sokolové první sobotu v únoru uspořádáním šibřinek, tedy sokolského plesu. Jejich ústředním tématem bylo přístavní město Šanghaj, tomu odpovídaly i masky účastníků.⁴⁸⁴ Bezpochyby se událost vydařila, bohužel se jí v prvorepublikových kapitolách nedostává takového prostoru z důvodů jiných, často důležitějších akcí. Podobně tomu je i s prosincovými mikulášskými zábavami, které i nadále Sokol organizoval. Valná

---

⁴⁷⁸ SOKA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 8, Zápisy ze schůzí správního výboru 1933–1938, Zápis ze schůze správního výboru 23. září 1936.

⁴⁷⁹ *List Tělocvičné jednoty Sokol Mělník*. Mělník: Tělocvičná jednota Sokol. Ročník XIII. (č. 1-2). s. 4.

⁴⁸⁰ SOKA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 8, Zápisy ze schůzí správního výboru 1933–1938, Zápis ze schůze správního výboru 12. května 1937.

⁴⁸¹ *Tamtéž*, Zápis ze schůze správního výboru 29. října 1936.

⁴⁸² *Tamtéž*, Zápis ze schůze správního výboru 23. prosince 1936.

⁴⁸³ *Tamtéž*, Zápis ze schůze správního výboru 11. listopadu 1936.

⁴⁸⁴ *Mělnické listy: týdeník národní demokracie*. Mělník: Jan Anděl. Ročník XIX. (č. 5).

hromada toho roku proběhla bez výraznějších komplikací, bylo jen připomenuto úmrtí Renáty Tyršové (roz. Fügnerové), která zemřela 22. února 1937 ve věku 82 let.⁴⁸⁵

Členstvo jednoty nadále poctivě pokračovalo v úkolu věčné připravenosti spočívající ve zvýšené brannosti. Od počátku března navíc pořádal cvičitelský sbor každou neděli na galerii tělocvičny Tyršova domu nácvič střelby z pušky.⁴⁸⁶ Motivace ke zvýšení činnosti v tomto ohledu byla nasnadě. Nacistické Německo v čele s Adolfem Hitlerem se totiž již nějakou dobu připravovalo na potencionální válečný konflikt.

Na konci března se navíc konala župní schůze menšinářů, tedy osob zodpovědných za svěřené jednoty v župě. Celkem 11 jednot z župy mělo v roce 1937 v opatrovnictví jednotu z „ohroženého území“. Ústředním tématem bylo přerozdělení financí na jejich fungování. Největší finanční obnos 1000Kč obdržely jednoty z Berlína a Liběchova. První jmenovaná byla svěřenou jednotou celé župy a nacházela se v samotném srdci nacisty ovládaného státu, podpora tak byla více než žádoucí. Liběchovští dostali vyšší sumu, aby mohli dovést stavbu sokolovny do zdárného konce. Mělníku svěřená jednota z Rybníště získala nejnižší možnou podporu ve výši 400Kč.⁴⁸⁷

V dubnu 1937 došlo k vytouženému ustanovení odboru staré gardy v rámci mělnického Sokola. Hlavním jejím úkolem bylo pracovat na prohloubení národního uvědomění a v dané situaci na branném poslání Sokola.⁴⁸⁸ Zároveň se stará garda měla přičinit o udržení a nadále rozšiřování sokolské myšlenky na Mělníce.

V roce 1937 totiž slavil místní odbor katolické jednoty Orel své 15leté výročí.⁴⁸⁹ Na tuto slavnost pozval ze slušnosti i sokolské činitele, protože cítili svoji sílu ve městě a v rámci orelské organizace. Vždyť mělnický Orel byl s 213 členy 9. největší jednotou ve Středočeské župě Pospíšilově, kam se řadily i ty největší jednoty z Prahy. Zároveň získal vedoucí postavení v X. okresu župy, ve které se sdružovaly jednoty z Mělníka, Tuhaně, Černouška a Roudnice nad Labem.⁴⁹⁰ Velkým tématem pravidelně vydávaného orelského věstníku byla brannost a příprava na potencionální mobilizaci, v tomto ohledu se tak plně ztotožňovali se Sokoly.

Ti totiž na rozkaz Č.O.S. uspořádali v neděli 18. dubna 1937 povinný branný sraz. Určen byl pro veškeré členstvo, tj. muže, ženy, dorostence, dorostenky i žactvo. Jeho ústředním

---

⁴⁸⁵ SOKA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 8, Zápisy ze schůzí správního výboru 1933–1938, Zápis z valné hromady 24. února 1937.

⁴⁸⁶ *Mělnické listy: týdeník národní demokracie*. Mělník: Jan Anděl. Ročník XIX. (č. 9).

⁴⁸⁷ SOKA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 8, Zápisy ze schůzí správního výboru 1933–1938, Zápis z valné hromady 24. března 1937.

⁴⁸⁸ *List Tělocvičné jednoty Sokol Mělník*. Mělník: Tělocvičná jednota Sokol. Ročník XIII. (č. 3-4). s. 5.

⁴⁸⁹ SOKA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 8, Zápisy ze schůzí správního výboru 1933–1938, Zápis z valné hromady 28. dubna 1937.

⁴⁹⁰ *Orelský věstník: list středočeské orelské župy Pospíšilovy*. Praha: Středočeská orelská župa Bedřicha Pospíšila. Ročník VII. (č. 3). s. 3.

heslem bylo „muži v poli – ženy doma“.⁴⁹¹ Výsledek akce byl impozantní, na letní cvičiště mělnického Sokola se dostavilo dohromady na 510 členů ze všech kategorií této jednoty. Z rozhlasu si vyslechli poselství náčelníka a náčelnice Č.O.S. a poté se celý zástup vydal na kilometrový pochod městem. Pro většinu účastníků tím sraz skončil, jen muži a dorostenci pokračovali na nedaleký Chloumek, kde provedli velké pořadové cvičení vojenské i sokolské trvající dvě hodiny. Jednalo se o akci, která v jeden den shromáždila po celé republice na 750 000 Sokolů.⁴⁹² Branný sraz jasně ukázal, že se národ, respektive sokolstvo dokáže v těžkých chvílích semknout a odhodlaně se postavit na stráž.

Květnový měsíc se v mělnickém Sokole nesl ve znamení sbírky o letnicích pro jednoty z ohroženého území a přípravy na zájezd do chráněnky z Rybníště. Tu navštívil větší počet mělnických zástupců naposledy v roce 1935. Na den 27. června 1937 tak zajistili Sokolové z Mělníka, v součinnosti s Ligou motoristů, výlet autokarem (tj. autobusem) do Rybníště. Finanční podporu projektu poskytla nejen sama jednota, ale i nově ustanovená stará garda.⁴⁹³

Z Mělníka vyrazilo 76 Sokolů o 7 hodině ranní, do Rybníště dorazili kolem 10 hodiny dopolední. Vyrazil nejen již výše zmíněný autokar, ale taktéž 7 členů jednoty poskytlo své automobily pro tuto výpravu. V půl 12 byl konán průvod obcí v čele s krojovanými Sokoly. Na to následovalo veřejné cvičení na nově zbudovaném letním cvičišti. O 6 hodině večerní se mělničtí vydali na zpáteční cestu.⁴⁹⁴

Kromě starostí spojených s branností a podporou českých obyvatel v převážně Němci obývaném prostředí byl rok 1937 důležitý též tím, že se jednalo o rok před sletový. Konaly se tak první přednášky upozorňující na tento fakt a vyzývající ke zvýšené fyzické přípravě, aby bylo možno hřmotně manifestovat sokolskou, a hlavně národní soudržnost v těchto složitých chvílích pro československý národ.

Paradoxně jednou z událostí připomínající blížící se X. všesokolský slet roku 1938 měl být štafetový běh s poselstvím napříč Československem. Ten až podezřele připomínal štafetu olympijské pochodně, kterou jen rok předtím vymysleli v nacistickém Německu u příležitosti olympijských her konaných v hlavním městě říše v Berlíně. Na Mělník měl dorazit běžec ze sousední župy Podřipské na večer 17. září, úkolem mělnických pak mělo být poselství předat dále, aby nejpozději 19. září dorazilo do centra župy ve Vysoké Libni. Po celou dobu akce měl

---

⁴⁹¹ *Mělnické rozhledy: týdeník národních socialistů*. Mělník: Mělnické rozhledy. Ročník XIX. (č. 16).

⁴⁹² *Mělnické listy: týdeník národní demokracie*. Mělník: Jan Anděl. Ročník XIX. (č. 30).

⁴⁹³ SOKA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 8, Zápisy ze schůzí správního výboru 1933–1938, Zápis z valné hromady 28. května 1937.

⁴⁹⁴ *List Tělocvičné jednoty Sokol Mělník*. Mělník: Tělocvičná jednota Sokol. Ročník XIII. (č. 5-6). s. 2.

plát na Mělníku řecký oheň a měla být vztyčená státní vlajka u které Sokolové měli držet stráž.⁴⁹⁵

Nic z toho se však neuskutečnilo. Všechny plány musely být zrušeny z důvodu státního smutku. Dne 14. září 1937 totiž zemřel v Lánech bývalý prezident *osvoboditel* Tomáš Garrigue Masaryk. Mělnický Sokol uctil jeho památku hned na další schůzi správní výboru dvěma minutami ticha.⁴⁹⁶ Do poloviny října byla mělnická jednota touto zprávou naprosto ochromena. Veškeré zprávy jsou omezeny pouze na účast Sokolů na tryzně za zesnulého bývalého prezidenta Masaryka a jeho následného pohřbu v Praze. Toho se ostatně 21. září účastnilo 22 krojovaných členů mělnické sokolské jednoty.⁴⁹⁷

Po uplynutí národního smutku a celkového smíření se s touto tragickou situací se vše vrátilo do zaběhnutých kolejí. Dne 21. října pořádal mělnický městský úřad kurz pro cvičitele branné výchovy. Za mělnického Sokola se zúčastnili čtyři bratři, kteří se tak dále posunuli ve znalosti branné výchovy.⁴⁹⁸ Své poznatky mohli dále zúročovat v rámci sokolské organizace v branných družinách sokolských jednot. Štafetový běh s poselstvím, dříve plánovaný na polovinu září nakonec proběhl na konci října a ozdobil tak státní svátek 28. října.⁴⁹⁹

Br. Husar, menšinář mělnické jednoty, se na státní svátek 28. října 1937 vydal do chráněné jednoty z Rybníště, aby podpořil členy tamější jednoty a poreferoval o úkolech sokolstva do místního rozhlasu.⁵⁰⁰ Jednalo se o úkol zcela pragmatický, který měl posílit československé pohraničí. Vyslaný menšinář br. Husar navrátivše se podal zprávu o povznášející náladě československého pohraničí.

Mělnická jednota navíc myslela na budoucnost. Po úspěšném pořádání žakovského župního sletu v roce 1935 se chtěla ve svém jubilejním roce 1938 posunout výš a uspořádat župní slet dospělého členstva. V pomyslném „souboji“ o pořádání sletu se mělničtí střetli s jednotou z Lysé nad Labem (*1868), která roku 1938 slavila taktéž 70leté výročí od vzniku. Díky odhodlanému vyjednávání o pořadatelsví nakonec museli mělničtí ustoupit Sokolům z Lysé nad Labem. Mělníku tak připadlo alespoň pořádání jarní župní akademie.⁵⁰¹

---

⁴⁹⁵ *Mělnické rozhledy: týdeník národních socialistů*. Mělník: Mělnické rozhledy. Ročník XIX. (č. 37).

⁴⁹⁶ SOKA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 8, Zápisy ze schůzí správního výboru 1933–1938, Zápis z valné hromady 22. září 1937.

⁴⁹⁷ *Tamtéž*, Zápis ze schůze správního výboru 13. října 1937.

⁴⁹⁸ *Tamtéž*, Zápis ze schůze správního výboru 13. října 1937.

⁴⁹⁹ *List Tělocvičné jednoty Sokol Mělník*. Mělník: Tělocvičná jednota Sokol. Ročník XIV. (č. 1-2). s. 6.

⁵⁰⁰ SOKA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 8, Zápisy ze schůzí správního výboru 1933–1938, Zápis ze schůze správního výboru 13. října 1937.

⁵⁰¹ *Tamtéž*, Zápis ze schůze správního výboru 10. listopadu 1937.

7.5. Krizový rok 1938 – první republika dává své poslední sbohem

Hlavním tématem sokolské organizace byl X. všesokolský slet. Přípravou na slet si všichni chtěli trochu odpočinout od branné výchovy, která se stala hlavním tématem posledních měsíců. Nicméně je nutné podotknout, že události první poloviny roku nedovolily příliš zapomenout na tuto skutečnost. Slet se tak stal nakonec demonstrací branné výchovy Sokola a jejich veřejnou přísahou československé republiky.⁵⁰²

Již leden 1938 se nesl ve znamení velkého nadšení pro jubilejní X. slet. Žáci mělnického Sokola si připravili odpolední besídku na téma „Vstříc X. všesokolskému sletu“.⁵⁰³ Program tvořily nacvičené tělocvičné kreaace, které následně provedly žáci i na sletových slavnostech v létě v Praze. Ostatně v jednotě byl čilý ruch, cvičili všichni.

Anonymní pisatel, dle iniciálu však lze odvodit, že šlo o bývalého náčelníka Sokola Mělník Antonína Kautského, si nicméně v listě tělovýchovné jednoty Sokol Mělník postěžoval na lítostný poměr cvičících mužů a žen. Mužů se průměrně v tělocvičně připravovalo okolo 30, za to žen skoro 70.⁵⁰⁴ Jednalo se tak o propastný rozdíl, který jen dokazuje, že založení ženských odborů v předválečném období a zrovnoprávnění obou pohlaví v prvních letech první republiky bylo více než vydařeným projektem. Muže tato konkurence nicméně nevzpružila a zmohli se jen na stěžování si.

Prostřednictvím mělnického Sokola tak lze sledovat poměrně zajímavý paradox. Ženy, které byly od počátku v Sokole spíše upozadřované, se pomalu dostávají do pozice tahounů. Ženský odbor na Mělníce byl založen až v roce 1907 a o pouhých třicet let později se ženy mohly vykázat prakticky dvojnásobnou účastí na cvičení. Jak později ukážou čísla účastníků X. všesokolského sletu, částečná genderová převaha dívek se promítala prakticky do všech kategorií současně.

Valnou hromadu konanou na konci února zahájil starosta jednoty Bohumil Krátký připomenutím dvou důležitých výročí roku 1938. Jednak 70 let fungování mělnického Sokola a taktéž prvních 20 let existence československé republiky.⁵⁰⁵ Vyzdvihl také X. všesokolský slet, který dle něj musí ukázat zdatnost, sílu, ukázněnost, jednotu sokolskou a lásku ke své vlasti.⁵⁰⁶ A to nejen československé veřejnosti, ale i cizině. Starosta, po těchto proslovech, opět obhájil svou pozici v mělnické jednotě.

---

⁵⁰² UHLÍŘ, Jan Boris a WAIC, Marek. Sokol proti totalitě 1938-1952. Praha: Univerzita Karlova. Fakulta tělesné výchovy a sportu, 2001. s. 6-8.

⁵⁰³ *Mělnické listy: týdeník národní demokracie*. Mělník: Jan Anděl. Ročník XX. (č. 2).

⁵⁰⁴ *List Tělocvičné jednoty Sokol Mělník*. Mělník: Tělocvičná jednota Sokol. Ročník XIV. (č. 1-2). s. 2-3.

⁵⁰⁵ *Tamtéž*, Ročník XIV. (č. 3). s. 22.

⁵⁰⁶ SOkA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 8, Zápisy ze schůzí správního výboru 1933–1938, Zápis z valné hromady 23. února 1938.

Valná hromada proběhla přesně 23. února 1938, tedy tři dny po projevu Adolfa Hitlera o „ochraně práv“ Němců v Rakousku a Československu.⁵⁰⁷ Je tedy nanejvýš pravděpodobné, že slova starosty jednoty reagovala právě na tuto skutečnost. Jen o pár dní později 12. března již německá vojska překročila Německo–Rakouské hranice a přičlenila Rakousko a jeho německy hovořící obyvatele ke své říši.⁵⁰⁸ Do téhož období spadá i jednání starosty jednoty Krátkého na okresním úřadě ohledně budoucnosti branné výchovy. Ta byla na schůzi plně svěřena do rukou tělovýchovným spolkům, které povedou výcvik samostatně. Zároveň byla vojenská výchova ustanovena jako povinná pro všechny od 17 do 20 let života.⁵⁰⁹ Jednalo se tak o přímou reakci na Anšlus Rakouska a na zvýšené nebezpečí obsazení ze strany Německa.

I přes zvyšující se strach a obavy z případného útoku Německa mysleli mělničtí Sokolové do budoucna. Všichni se těšili na slíbený a dojednaný příjezd prezidenta Edvarda Beneše v rámci oslav dvaceti let Československa a na dennodenně rozebíraný X. všesokolský slet.⁵¹⁰ Navíc počítali s důkladnou opravou Tyršova domu, která měla přijít na pořad za přibližně dva roky, tedy roku 1940.⁵¹¹ Lze tedy předpokládat, že i přes značně zvyšující se napětí, si mělničtí Sokolové nedovedli připustit změnu státoprávních poměrů či válečný konflikt.

Pokračovali tak i nadále v přípravách na slet. V dubnu uspořádali dvě přednášky právě na téma „Příprava ke sletu“. Na ně navazovala ideová škola, z které se stal spíše vzácný podnik, nebylo totiž koho zasvěcovat do sokolských myšlenek. Počet členů v jednotě zůstával dlouhé roky poměrně stabilním. A tak se dubnová ideová škola roku 1938 týkala pouze 9 mužů a 5 žen.⁵¹²

Župní slet plánovaný do Lysé nad Labem, která vyhrála „souboj“ s mělnickou jednotou, musel být odložen na neurčito. Mohla za to vypuknuvší epidemie slintavky a kulhavky.⁵¹³ Mělnický Sokol byl tak donucen přesunout svou sokolskou župní akademii, která měla být spojena s oslavami 70letého výročí od založení až na podzimní měsíce. Chráněné jednotě z Rybníště tak bylo nutné doručit tuto zprávu, aby zbytečně nevážili dlouhou cestu až na Mělník.⁵¹⁴

Květnová událost však jasně předznačila, že rok 1938 nebude vyhlížet příliš slavnostně, a to vlastně pro celou československou společnost. Jednalo se o období těsně po březnovém

---

⁵⁰⁷ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938). Díl třetí, O přežití a o život (1936-1938)*. 1. vyd. Praha: Libri, 2003. s. 502.

⁵⁰⁸ *Tamtéž*, s. 503.

⁵⁰⁹ SOKA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 8, Zápisy ze schůzí správního výboru 1933–1938, Zápis ze schůze správního výboru 23. března 1938.

⁵¹⁰ *Tamtéž*, Zápis ze schůze správního výboru 26. ledna 1938.

⁵¹¹ *Tamtéž*, Zápis ze schůze správního výboru 9. března 1938.

⁵¹² *Tamtéž*, Zápis ze schůze správního výboru 27. dubna 1938.

⁵¹³ *Tamtéž*, Zápis ze schůze správního výboru 25. května 1938.

⁵¹⁴ *Tamtéž*, Zápis ze schůze správního výboru 25. května 1938.

Anšlusu Rakouska a dubnových Karlovarských požadavcích SdP, které přesně odpovídaly hitlerovskému pojetí a přesahovaly možnosti Československa jako jednotného suverénního státu.⁵¹⁵

Zkrátka se jednalo o velmi proměnlivé období plné nejistoty. Československá armádní špionáž začala od počátku května dostávat až znepokojivé množství informací o pohybu německých vojenských jednotek, a to zejména poblíž československých hranic. Vedení armády se v dané situaci obávalo otevřeného útoku, a tak se 20. května rozhodlo povolát jeden odvodný ročník. Tato mobilizace proběhla s velkým úspěchem, neuvěřitelnou rychlostí a v duchu bojového nadšení českých i slovenských odvedenců.⁵¹⁶

Mobilizace se nevyhnula ani Mělníku, tedy ani řadám sokolským. Na 58 mělnických Sokolů se ochotně vystříдалo jako pochůzkáři na strážní službě na dráze. Tam hlídali ve dne v noci a za nepříznivého počasí od soboty 21. května do úterních poledních hodin 24. května.⁵¹⁷ Poté tlak polevil a mohlo se od strážní služby upustit. Biografický odbor se po událostech první poloviny roku rozhodl s okamžitou platností stornovat všechny německé filmy ve svém programu, aby nepodporoval rozmáhající se německví.⁵¹⁸

Přes veškeré tyto vážné události však bylo nutné stále myslet na X. všesokolský slet a zároveň na posílení sokolské a národní vzájemnosti. Hned dne 26. května uspořádala mělnická jednota na svém letním cvičišti veřejné vystoupení všech složek, a to i z důvodu zrušení župního sletu. Jednalo se tak o poslední přípravu na X. všesokolský slet. Cvičení předcházeli mohutný průvod městem s hudbou a následným projevem starosty jednoty Bohumila Krátkého. Celkem se cvičení zúčastnilo 47 mužů, 74 žen, 36 dorostenců, 42 dorostenek, 55 žáků, 40 žákyň a 12 členů staré gardy.⁵¹⁹ Tyto čísla zaprvé dokazují velikost celého podniku, ale znovu nám také ukazují sílu ženského hnutí v mělnickém Sokole.

V před sletových dnech přivítal Sokol Mělník vzácnou návštěvu. Městem totiž projížděl vlak se zástupci amerických Sokolů. Návštěvníků ze zámoří bylo kolem 80. Přivítali je zástupci města a taktéž místní jednoty. Následně se vlastenci ze zámoří vydali do Prahy na sletové slavnosti. X. všesokolský slet trval s přestávkami totiž několik týdnů, samotné vyvrcholení přišlo až posledního dne 6. července, kdy Prahou prošel mohutný průvod sokolstva.

---

⁵¹⁵ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938). Díl třetí, O přežití a o život (1936-1938)*. 1. vyd. Praha: Libri, 2003. s. 512-516.

⁵¹⁶ *Tamtéž*, s. 524-525.

⁵¹⁷ SOKA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 8, Zápisy ze schůzí správního výboru 1933–1938, Zápis ze schůze správního výboru 8. června 1938.

⁵¹⁸ *Tamtéž*, Zápis ze schůze správního výboru 25. května 1938.

⁵¹⁹ *Mělnické listy: týdeník národní demokracie*. Mělník: Jan Anděl. Ročník XX. (č. 22).

Nicméně žáci měli svá cvičení již mezi 18. a 20. červnem. Za Mělník se sletu zúčastnilo celkem 38 žáků a 36 žákyň.⁵²⁰ Po konci sletu se žáci vrátili na Mělník společně s dětmi z Podtatranské župy, jež byla chráněnkou župy Barákovy. Mělničtí jim poskytli pohoštění a prohlídku města, ještě 20. června se však všichni z Podtatranské župy vydali na dlouhou cestu domů.⁵²¹

V periodě od 25. června do 29. června probíhal dorostenecký slet. Toho se zúčastnilo 19 dorostenců a 31 dorostenek z mělnické jednoty.⁵²² Na dorostenecký slet navazovaly mezinárodní závody a po nich přišlo mezi 2.-6. červencem na řadu samotné vyvrcholení akcí X. všesokolského sletu – cvičení dospělého členstva zakončeno průvodem Prahou a veřejným vystoupením armády⁵²³, kterého se zúčastnila vojska všech zemí Malé Dohody⁵²⁴.

Mělník reprezentovalo na sletu celkem 48 mužů a 56 žen. Sletového průvodu se zúčastnilo v kroji 48 mužů a 36 žen z mělnického Sokola.⁵²⁵ Na sletu byla zacvičena prostná cvičení podle sokolského cvičitele Františka Pecháčka „Přísaha republiky“, byl taktéž vzdán hold republice a prezidentu Benešovi. Všesokolský slet tak znovu dokázal manifestovat národní soudržnost a důvěru obyvatelstva ve vlastní sílu, odvahu a lásku ke svobodě v této těžké době.⁵²⁶

Po sletových slavnostech následovaly pro Sokoly dvouměsíční prázdniny od tělocvičného shonu. Jedinou pracovní výjimkou byla srpnová návštěva svěřené jednoty v Rybništi u Varnsdorfu od menšináře mělnické jednoty br. Husara. Ten se vrátil s konstatováním, že i přes složité česko-německé vztahy poslední doby panuje v pohraničí poměrně klid a že místní necítí zvýšený tlak ze strany německého obyvatelstva.⁵²⁷ Je jen otázkou, do jaké míry tomu tak opravdu bylo. Nutno podotknout, že se jednalo o dobu necelých dvou měsíců před podepsáním mnichovské dohody, která změnila hranice Československého státu.

Dne 11. září 1938 uspořádala župa Baráková výlet do Liběchova, podpořit v kritických chvílích tamější české obyvatelstvo. Jednalo se o mohutný průvod mužů a žen, dorostenců a dorostenek, který byl doplněn legionáři z Neratovic a čítal na 4 000 osob. Takto velký průvod zapůsobil na tamější národnostně smíšené obyvatelstvo. Na den se Liběchov stal zcela českým

---

⁵²⁰ *List Tělocvičné jednoty Sokol Mělník*. Mělník: Tělocvičná jednota Sokol. Ročník XV. (č. 1-2). s. 11.

⁵²¹ SOKA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 8, Zápisy ze schůzí správního výboru 1933–1938, Zápis ze schůze správního výboru 22. června 1938.

⁵²² *List Tělocvičné jednoty Sokol Mělník*. Mělník: Tělocvičná jednota Sokol. Ročník XV. (č. 1-2). s. 12.

⁵²³ *Tamtéž*, Ročník XIV. (č. 3). s. 26.

⁵²⁴ *Petite Antante* = vojensko-politické spojení Československa, Rumunska a Jugoslávie mezi lety 1921–1939.

⁵²⁵ *List Tělocvičné jednoty Sokol Mělník*. Mělník: Tělocvičná jednota Sokol. Ročník XV. (č. 1-2). s. 7-10.

⁵²⁶ WALDAUF, Jan. Sokol: malé dějiny velké myšlenky. Luhačovice: Atelier IM, 2007. sv. 1. s. 59-60.

⁵²⁷ SOKA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 8, Zápisy ze schůzí správního výboru 1933–1938, Zápis ze schůze správního výboru 10. srpna 1938.

městem. V odpoledních hodinách proběhlo veřejné cvičení všech tělocvičných složek a sklidilo velký úspěch.⁵²⁸ Takto velká účast posílila sokolstvo a český živel na národnostně smíšené hranici. Vše vypadalo zase o něco veseleji, ale konec září vzal veškeré naděje.

Ještě v průběhu září se všichni připravovali na oslavy 20. výročí od vzniku republiky. Sokolové navíc měli v plánu uspořádat župní akademii a oslavu 70 let od založení vlastní jednoty. Události vysoké politiky však znemožnily všechny tyto plány uskutečnit. Ať už se jednalo o ukončení mise Waltera Runcimana, britsko-francouzského ultimáta tzv. noční demarše či schůzky Hitlera a Chamberlaina v Bad Godesbergu. Všechny tyto události nakonec dovedly československou vládu 23. září 1938 k vyhlášení všeobecné mobilizace.

Ta postihla i členy mělnické sokolské jednoty, kteří se jí ujali plni nadšení. Přeci jen to byla událost, na níž se již několik let připravovali. Jejich hlavním úkolem bylo hlídat mělnický most přes Labe. Služba započala 24. září. Ve dne bylo potřeba k obsazení mostu 6 a v noci 8 mužů střídajících se po 3 hodinách.⁵²⁹ Ukončena byla 2. října, tedy dva dny po podepsání mnichovské dohody. Všichni mobilizovaní se zklamání a v rozpacích museli bez boje vrátit zpět domů. Navíc se 10. října 1938 definitivně ocitl Mělník na nové hranici druhé republiky s Německou říší. To byl totiž do říšských rukou definitivně odevzdán sousední Liběchov, kde se hned toho dne rozevlály prapory s hákovým křížem.⁵³⁰

7.6. Epilog v prostředí druhé republiky

Ztráta pohraničních oblastí a špatná nálada ve společnosti však nemohla a ani neznamenala konec činnosti sokolstva. Ba naopak, práce pro mělnickou jednotu přibýlo. Mohla za to migrace členů různých sokolských jednot ze zabraných území. Mělničtí Sokolové se tak snažili zajistit jim ubytování, a to i přes skutečnost, že samotný Mělník se po mnichovském diktátu stal pohraničním městem. V Tyršově domě bylo postupně ubytováno až 1000 osob, kteří byli nuceni opustit své domovy nacházející se na odstoupeném území.⁵³¹

Velkou pozornost Sokolů z města na soutoku Labe a Vltavy poutaly hlavně události z chráněné jednoty z Rybniště u Varnsdorfu. Tamější bratři také prošli mobilizací a jejich činností bylo bránit místní nádraží. Dle mnohých výpovědí byla část mobilizovaných členů odvečena za hranice do Německa.⁵³² Sám starosta jednoty z Rybniště vzpomínal, že část členů,

---

⁵²⁸ *Mělnické listy: týdeník národní demokracie*. Mělník: Jan Anděl. Ročník XX. (č. 37).

⁵²⁹ *List Tělocvičné jednoty Sokol Mělník*. Mělník: Tělocvičná jednota Sokol. Ročník XV. (č. 1-2). s. 10.

⁵³⁰ KILIÁN, Jan. *Dějiny Liběchova*. Vydání druhé, opravené a doplněné. Liběchov: město Liběchov, 2016. s. 173.

⁵³¹ *Mělnický hraničář: nezávislý týdeník*. Mělník: Klub přátel Mělníka. Ročník I. (č. 9).

⁵³² SOKA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 9, Zápisy ze schůzí správního výboru 1938–1941, Zápisy ze schůze správního výboru 5. října 1938.

včetně jeho samotného, byla prvně odvečena do Budyšina a poté do Magdeburku. Po necelém měsíci byli však propuštěni a mohli se vrátit zpět na okleštěné území Česko-Slovenské republiky.⁵³³ Z jednoty v Rybníšti nicméně zbylo pouze několik málo věcí – sokolský prapor, puška, ruční lékárníčka, žakovská vlajka a vkladní knížka.⁵³⁴ Zbytek byl nenávratně ztracen v útrokách Německé říše.

Mělnickým však bylo zamezeno plně podporovat uprchlíky, protože museli sami řešit potíže se zázemím. Velitel četnického oddílu totiž zabral pro své muže v těchto těžkých chvílích mělnický Tyršův dům. Jelikož četnictvo spadalo pod armádu, museli Sokolové vyhovět tomuto záboru. Veškerá tělocvičná činnost jednoty tak byla na konci října zastavena. Cvičení bylo obnoveno na konci listopadu, kdy si Sokolové zajistili pronájem gymnazijní tělocvičny.⁵³⁵

Na přelomu roku nicméně dorazili do vedení jednoty potěšující informace – sokolovna bude četníky vyklizena, našli si totiž nové místo v Bělé pod Bezdězem.⁵³⁶ Jako náhradu za využití služeb Tyršova domu četníci poskytli Sokolům 580Kč. Ty mělnická jednota později využila na dobročinné účely.⁵³⁷

S novými pořádky nového státu přišly také nové otázky. Tou vůbec nejpálčivější byla židovská problematika. Židovské členstvo sokolských struktur vlastně z počátku nevědělo, jak se zachovat a co je případně čeká. Ve slovenské části republiky byla situace prostá. Sokol byl zcela zakázán a sokolovny byly zabírány ve prospěch Hlinkových gard.⁵³⁸ Vztahy Čechů a Slováků tak znovu utrpěly. Pro Čechy takové řešení nepřipadalo v úvahu, bylo nutné najít jiné cesty řešení židovské otázky v rámci Sokola.

Směrnice Č.O.S. poskytly jasný návod, jak v takové situaci postupovat. Sokol ve svém středu nesměl sdružovat cizince. Postupovalo se tedy podle posledního sčítání lidu v Československu proběhnuvšího v roce 1930. Pokud se občan Československa židovského vyznání přihlásil k československé národnosti, nebylo žádných potíží. Pokud se však při sčítání zapsal k národnosti židovské, musel být ze sokolských struktur vyloučen.⁵³⁹ U žactva byla rozhodující národnost jejich rodičů. Politické dění se tak začalo stále více propisovat do fungování sokolských jednot.

---

⁵³³ *List Tělocvičné jednoty Sokol Mělník*. Mělník: Tělocvičná jednota Sokol. Ročník XV. (č. 1-2). s. 15-16.

⁵³⁴ SOKA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 9, Zápisy ze schůzí správního výboru 1938–1941, Zápis ze schůze správního výboru 9. listopadu 1938.

⁵³⁵ *Tamtéž*, Zápis ze schůze správního výboru 23. listopadu 1938.

⁵³⁶ *List Tělocvičné jednoty Sokol Mělník*. Mělník: Tělocvičná jednota Sokol. Ročník XV. (č. 1-2). s. 14.

⁵³⁷ SOKA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 9, Zápisy ze schůzí správního výboru 1938–1941, Zápis ze schůze správního výboru 12. prosince 1938.

⁵³⁸ WALDAUF, Jan. Sokol: malé dějiny velké myšlenky. Luhačovice: Atelier IM, 2007. sv. 1. s. 60.

⁵³⁹ *Mělnické listy: týdeník národní demokracie*. Mělník: Jan Anděl. Ročník XX. (č. 39-40).

Další otázkou nové republiky byla transformace tělovýchovy a sportu. Mělo dojít ke slučování spolků, klubů a dalších organizací. Cílem Sokola bylo neztratit, na úkor jiných konkurenčních organizací, své výsadní postavení v tomto odvětví. Na Mělníku se však znovu, i v této napjaté chvíli objevily konkurenční spory. Mělnický Orel hned 26. října prohlásil, že za všech okolností trvá na zachování úplné nezávislosti Orla a odmítá jakékoli jednání, které by mohlo vést ke zrušení či splynutí s jinou tělovýchovnou organizací.⁵⁴⁰

Nesnesli tak myšlenku, že by se případně mohli podřídít Sokolům, kteří by jsou velikostí s největší pravděpodobností sloučenou tělovýchovu zastřešovali. Neschopnost českých tělovýchovných spolků najít konsensus včas je dovedla až k přímému podřízení tělovýchovy a sportu říšským úředníkům.⁵⁴¹ To je nicméně až otázka protektorátního zřízení, které není tématem této práce.

Chmurné zážitky posledních měsíců roku 1938 chtěli mělničtí Sokolové nechat za hlavou a pořádáním tradičních šibřinek pozvednout náladu svého členstva i celého města. Dalším důvodem k oslavě bylo též uvolnění Tyršova domu četníky. Tématem šibřinek bylo více než výstižné „V nový život“.⁵⁴² Bylo zkrátka potřeba sžít se s novým státním uspořádáním zmenšené republiky.

Jasným dokladem národní soudržnosti pak byla valná hromada Sokola Mělník z 28. února 1939. Dostavilo se na ni 104 mužů, 46 žen, 2 delegáti župy Barákovy, a dokonce 5 delegátů místní odbočky Československé obce legionářské. Mělnický Sokol se nově ocitl na státních hranicích nové Česko–Slovenské republiky a Německé říše. Bylo tedy o to víc žádoucí podporovat mezi členstvem sokolské a pronárodní smýšlení. Poprvé se také valná hromada konala v biografickém sále, jíž ji dodal slavnostnější atmosféru. Celá schůze byla zakončena písní „Hej vzhůru pestrý Sokole“.⁵⁴³ Nikdo však nemohl vědět, že události následujících týdnů, měsíců a vlastně i let paradoxně nedopřejí Sokolům klidný a pohodový let.

Dne 15. března 1939 vznikl protektorát Čechy a Morava, kdy se český národ dostal do područí Německé říše. Čeští vlastenci si jen mohli přát vypuknutí válečného konfliktu, který by jako jediný mohl změnit nastalou značně nepříznivou situaci českého národa plného oddaných Sokolů. Vývoj mělnického Sokola pod kuratelou Německé říše již není obsahem této práce.

---

⁵⁴⁰ *Orelský věstník: list středočeské orelské župy Pospíšilovy*. Praha: Středočeská orelská župa Bedřicha Pospíšila. Ročník IX. (č. 2). s. 4.

⁵⁴¹ UHLÍŘ, Jan Boris a WAIC, Marek. *Sokol proti totalitě 1938-1952*. Praha: Univerzita Karlova. Fakulta tělesné výchovy a sportu, 2001. s. 23.

⁵⁴² SOKA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník, inv. Č. 9, Zápisy ze schůzí správního výboru 1938–1941, Zápis ze schůze správního výboru 11. ledna 1939.

⁵⁴³ *Tamtéž*, Zápis z valné hromady 28. února 1939.

Zakoupení biografického zařízení ještě před první světovou válkou přineslo do mělnické jednoty velké množství financí a zvýšený zájem o Tyršův dům. Ten však již delší dobu nestačil ani svému původnímu účelu. Nutnost přestavby sokolovny či výstavby nové budovy pro biograf tak byla nanejvýš žádoucí. Přes různé peripetie a strasti nakonec jednota vybudovala v roce 1933 biografickou budovu ve funkcionalistickém stylu. Biograf Sokol se tak stal kulturním středobodem celého okresu. Až do vybudování Masarykova kulturního domu Sokolové zajišťovali jediné společenské zázemí města. Kino Sokol promítalo filmy nepřetržitě až do roku 2012, kdy nuceně zaniklo. Důvodem byl plný přechod k digitálním snímkům, na což jednota nebyla materiálně vybavena a město jejich digitalizaci, kvůli klesající návštěvnosti v posledních letech, finančně nepodpořilo.⁵⁴⁴

Poslední roky československé republiky se nesly ve znamení zvýšené brannosti a příprav na potencionální válečný konflikt přicházející z Německa. V této situaci tak bylo nanejvýš potřebné podporovat jednoty z „ohroženého území“. V případě Sokola Mělník šlo zejména o jednotu v Rybništi u Varnsdorfu, která byla její chráněnkou a také o liběchovského Sokola. V případě Liběchova šlo zejména o blízkost měst a zároveň museli mělničtí neustále zamezovat pronikání německého živlu do českých center republiky.

Dalším důležitým aspektem posledních předválečných let byla národní vzájemnost československého národa, a to ať už se jednalo o výlety, společná branná cvičení anebo všesokolský slet. Všechny tyto akce měly a do jisté míry i bezpochyby spojovaly nejen samotné Čechy, ale i Čechy se Slováky. Sokolská branná připravenost spolu s podpořením národnostní myšlenky poté vedla k úspěšným mobilizacím roku 1938. I přes to, že mobilizovaní muži vlastně nikdy aktivně nezasáhli, jejich odvaha a zápal se dodnes hodnotí velmi kladně.

I po vzniku druhé republiky panovalo všeobecné přesvědčení, že stát vydrží a československý národ se bude vyvíjet i nadále, jen ve zmenšeném státě. 15. březen 1939 zasadil všem vlastencům tvrdý úder. Sokolové, jakožto český, národní, vlastenecký a slovanský spolek byl trnem v oku německého obyvatelstva bývalého Československa, stejně jako říšských obyvatel. Bylo tak jasné, že v protektorátním zřízení je jen otázkou času, než se restriktce dotknou i Sokolů.

---

⁵⁴⁴ ŠPITÁLSKÁ, Petra. Kino Sokol nebude mít na jaře co promítat. *Mělnický deník* [online]. 2012, 1.1.2012, 1 [cit. 2024-04-02]. Dostupné z: https://melnicky.denik.cz/zpravy_region/kino-sokol-nebude-mit-na-jare-co-promitat20120101.html

Závěr

Po zániku druhé republiky a vzniku protektorátního zřízení se mělnický Sokol dostal do zcela jiné situace, než kterou zažíval v průběhu první republiky. Po vypuknutí druhé světové války se perzekuce a pronásledování od říšských úřadů jen stupňovaly. Nebylo to však poprvé. Zajisté se ve městě a v jednotě nacházeli ještě pamětníci útisku ze strany úřadů a ústřední moci, který probíhal během let první světové války.

Pokud práce chtěla sledovat vstup, potažmo propisování velkých dějin a politiky do místního (sokolského) prostředí, pak je třeba připomenout hned otázku postavení žen v jednotě. Ještě před vypuknutím bojů Velké války totiž mělnického Sokola a vlastně celou čerstvě národně obrozenou společnost zasáhla palčivá otázka ženského postavení v moderním světě. Mělnickou jednotu tato problematika provázela po celou dobu námi sledovaného období. Už během roku 1907 došlo k založení ženského odboru v rámci Sokola Mělník, ženy se tak staly součástí sokolského uskupení. Již tak neplnily jen úlohu těch, které stály po boku svých mužů tužících svá těla. Nicméně je nutné podotknout, že hlavní změny v jejich postavení přineslo až období bojů Velké války, respektive jejich důsledky a vznik Československa.

V průběhu válečných let se totiž dámy dostaly do zcela jiné pozice. Muži byli ve válce a zázemí tak neměl kdo řídit. Ženy dokázaly využít této situace ve svůj prospěch a přebíraly i cvičitelské pozice u některých mládežnických kategorií. Dokonce i pořádání různých akcí bylo v jejich režii, byť je nutné podotknout, že válečná doba na ně byla velmi chudá. Jejich hlavní práce tak už nespočívala jen ve vaření a vedení bufetu v průběhu sokolských podniků, které pořádalo mužské členstvo jednoty.

Zásadní zlom přinesl vznik Československa. Ženy se totiž dočkaly v průběhu roku 1919 svého vytouženého zrovnoprávnění s muži. O tom se sice již jednalo už od předválečného roku 1911, ale nikdy k němu nedošlo. Válečné úsilí žen jen povzbudilo tento požadavek. Valné hromady roku 1920 se tudíž konečně zúčastnili všichni v rovnocenném postavení. Během první republiky pozice žen dospěla do takové fáze, že při cvičební přípravě na X. všesokolský slet roku 1938 jasně předčily mužské cvičence mělnického Sokola, a to dokonce v poměru 2:1. Během několika desítek let 20. století tak ženy plně prokázaly svou sílu, soudržnost a nadšení pro sokolskou myšlenku.

Jak je na příkladu mělnického Sokola patrné, samotná idea sokolství také prodělala v bouřlivém období první poloviny 20. století velkou proměnu. V předválečném období lze činnost Sokola označit jako vlasteneckou a pronárodní. Nelze opomenout ani myšlenku všeslovanské vzájemnosti, která rámovala poslední všesokolský slet v rámci Rakousko-

Uherska. Státní zájmy však tvořily jen naprosto marginální část každodenní činnosti mělnického Sokola.

Pozice mělnické jednoty byla navíc specifická v jisté kulturní vyspělosti. Ta byla zapříčiněna převážně dlouhou tradicí Sokola ve městě a dále podpořena vybudováním Tyršova domu v roce 1904, díky němuž se tělovýchovná jednota Sokol stala kulturním centrem Mělníka a jeho blízkého okolí. Založení biografu v roce 1913 věci jen přispělo, a to i přes skutečnost, že k tomuto kroku byla jednota donucena okolnostmi velkého zadlužení ze stavby sokolovny. Největší slavností předválečného období bylo pak bezpochyby vinobraní konané roku 1911, které se dočkalo svého opakování až v prostředí nové republiky roku 1922.

Během válečných let se Sokolové převážně soustředili na vlastní přežití a otázky vysoké politiky a kulturního vyžití nebyly na denním pořádku. Změna přišla ke konci roku 1918, kdy se začala šířit zvěst o potenciálním budoucím národnostním státě. Ihned po vzniku Československa 28. října 1918 se tak místní Sokolové vydali do ulic. V následujících týdnech poté plnili, pro stát tak důležitou, službu v Národní stráži. Jejich pozice v této době byla nezastupitelná, zastávali totiž roli bezpečnostních složek, které nový stát ještě neměl utvořené.

Jednalo se o jasný posun od národotvorné organizace k státotvornému spolku, který však samozřejmě rozhodně ze svých národních zásad v ničem neslevil. Přeci jen Československo bylo konečně národním státem Čechoslováků (či Čechů) a když Sokolové bojovali za zájmy státu, bojovali tak i za národ jako takový. V prvních letech republiky proto poptávka po členství v Sokole jen rostla. Bylo tedy nutné zavést regulační prvky, aby byly do jednoty přijímáni jen lidé dbající pravých sokolských zásad a myšlenek. Mezi překážky k získání členství se řadí šestiměsíční zkušební lhůta, nutnost projít ideovou školou a posléze se k tomu přidala i cvičební povinnost pro členstvo mezi 18 a 26 věkem.

Tím tak ostatně vedení navazovalo na zapálená prohlášení zakladatele a tvůrce sokolské myšlenky Miroslava Tyrše „Jen národ zdravý též branný jest. Zbroj v každé pěsti! Zřízení válečné!“⁵⁴⁵ a posléze i jeho následovníků. Bylo nutné, aby se ze sokolstva po vzniku republiky nestala jen skupina vlastenecky zaměřených lidí, kteří se pyšnili svým členstvím v této pro národ nesmírně významné organizaci. O to víc nabyl v této době na důležitosti další Tyršův výrok „věčný ruch“ a „věčná nespokojenost“⁵⁴⁶, jenž měl zajistit neustálý vývoj sokolského hnutí a českého národa.

Sokolové prokazovali návaznost na odkazy a tradice zakladatelů zejména v období *krizové* druhé poloviny 30. let. Kladli důraz na připravenost na potenciální válečný konflikt,

---

⁵⁴⁵ TYRŠ, Miroslav. *Náš úkol, směr a cíl*. 2. vyd. V Praze: Česká obec sokolská, 1910. s. 15-16.

⁵⁴⁶ *Tamtéž*, s. 5.

protože jen neustálá připravenost a dravost, kterou by měl správný Čech oplývat, by měla zajistit zachování českého národa. Ta se projevovala pořádáním branných dnů, cvičení a dalších podniků s tematikou obrany vlasti. Veškerá připravenost nicméně spočívala i ve fyzické aktivizaci národa vedoucí k jeho jednotě. Té se mělo docílit i zvýšenými styky v rámci republiky např. zájezd na Slovensko a Podkarpatskou Rus 1936.

Zvýšené projevy brannosti spojené s národní soudržností jen posilovaly národní a státotvorný charakter Sokola v rámci Československa. Byl to důležitý vývoj od fungování Sokola v předvečer první světové války. V monarchii totiž probíhala všeobecná vojenská cvičení jen po zvýšené urgenci ze strany úřednického aparátu a ani tak nedošlo k masové aktivizaci sokolstva. Poslední roky první republiky nicméně přinesly právě i na místní úrovni nový pohled na sokolskou přípravu bránit svou vlast. Nešlo jen o branná cvičení a další přednášky, ale třeba i o pravidelný nácvik střelby, který sami mělničtí Sokolové pořádali každé nedělní odpoledne. Tyršovo volání po zbroji v každé pěti tedy najednou získalo nový význam.

Veškerá příprava sokolstva a celého národa se pak měla projevit během událostí roku 1938. Zaprvé se jednalo o květnovou krizi, která vyvrcholila v první plošnou mobilizaci československých jednotek. Avšak k ozbrojeným střetům v květnu ještě nedošlo. Druhá mobilizace proběhla 23. září 1938. Ani tehdy však mobilizace netrvala příliš dlouho. V případě mělnických Sokolů se tato aktivizace omezila jen na strážní službu na mostě přes Labe. Již 2. října 1938 byla nicméně zrušena a spolu s ní zanikla i celá první republika.

Veškerá předválečná příprava sokolstva na blížící se válečný konflikt tedy zdánlivě vyšla nazmar. A opravdu Sokolové neměli reálnou příležitost zasáhnout do bojů během tragických podzimních měsíců roku 1938. Jejich příprava se však plně projevila během následujících měsíců a let, kdy bojovali v zahraničních armádách, ale i v domácím odboji. Kde tak znovu prokázali svou připravenost obětovat i to nejcennější, tedy svůj vlastní život pro národní myšlenku a demokratické principy, kterým tolik věřili.

Sokolská obětavost se plně prokázala i v průběhu druhé republiky, kdy mělničtí Sokolové pomáhali československým občanům, kteří se rozhodli opustit zabrané pohraniční území. Srdeční záležitostí byli Sokolové z chráněné jednoty v Rybníšti u Varnsdorfu, kterou mělničtí podporovali již od roku 1921 a která se nově ocitla na území Německé říše. Pomáhali, a to i přesto, že měli své vlastní potíže.

Tyršův dům byl ihned po vzniku druhé republiky přeměněn na četnickou stanicí. I v takto těžkých chvílích však dbali na národní soudržnost. Netrvalo však příliš dlouho a četníci sokolovnu opustili, během ledna 1939 se tak mělničtí Sokolové mohli vrátit zpět do svého chrámu národní tělovýchovy. Druhá republika však byla u konce svého krátkého působení a

vznik protektorátu Čechy a Morava 15. března 1939 dával tušit, že i nad Evropou se stahují mračna.

Z vývoje mělnického Sokola ve vybraných periodách první poloviny 20. století je nicméně zřejmý jeho posun z pronárodního charakteru na státotvorný. Lze to vysledovat i ze samotného propisování velkých dějin do regionálního prostředí mělnické jednoty. Velké dějiny Čechů na počátku 20. století totiž spočívaly zejména v nacionálním ukotvení a boji za státní nezávislost. Sokolstvo svým vývojem tak kopíruje snahy velké české politické vlastenecké scény.

Stejně tak tomu bylo i po vzniku Československa. Mělničtí Sokolové se ihned zapojili do služby v Národní stráž, aby společně bránili nově nabitou státní nezávislost. A nejen to, taktéž upsali 20 000Kč na půjčku republice a dále podporovali demokratické myšlenky nové republiky v rámci přednáškové činnosti. Dalším celospolečenským jevem bylo postavení žen. Naplnění genderové rovnoprávnosti v rámci mělnického Sokola jen kopíruje společenské posuny v rámci československého státu.

Problematika česko-německých vztahů rámuje prakticky celý vývoj českého národa. První republika nebyla výjimkou a vytvořila jen další kapitolu z těchto vztahů. Sokolstvo v ní však opět hrálo význačnou roli. Na příkladu mělnické jednoty je zřejmá podpora jednot nacházejících se na *ohroženém* území. Ať už se jednalo prvně o jednotu z Ústí nad Labem a později o jednotu z Chřibské/Rybniště. Příklad Mělníka je specifický právě polohou města na jazykové hranici. Pro mělnickou sokolskou jednotu tak byla důležitá i podpora české menšiny v sousedním Liběchově.

Konec 30. let se nesl ve znamení eskalujícího se napětí ve společnosti. Československo nutně potřebovalo najít oporu svých demokratických idejí. Jako již tradičně ji našli v sokolském hnutí. Na zvýšený tlak této doby sokolstvo, včetně mělnické jednoty, zareagovalo zvýšenou branností a celkovou aktivizací veškerého členstva. Znovu se potvrdila evoluce Sokola z národ podporujícího spolku na státotvornou organizaci, která měla výsadní postavení v *národnostním* státě Československém.

Seznam pramenů a literatury

Archivní prameny

SOkA Mělník, fond Tělocvičná jednota Sokol Mělník

- inv. Č. 3, Zápisy ze schůzí správního výboru 1885–1897.
- inv. Č. 5, Zápisy ze schůzí správního výboru 1904–1914.
- inv. Č. 6, Zápisy ze schůzí správního výboru 1914–1927.
- inv. Č. 8, Zápisy ze schůzí správního výboru 1933–1938.
- inv. Č. 9, Zápisy ze schůzí správního výboru 1938–1941.
- inv. Č. 10, Zápisy z okrskových schůzí cvičitelských 1913–1921.
- inv. Č. 14, Zápisy ženského odboru 1907–1913.
- inv. Č. 21, Zápisy ze šibřinkového výboru 1907–1928.

SOkA Mělník, fond Spolek České srdce Mělník.

Dobový tisk

- *List Tělocvičné jednoty Sokol Mělník*. Mělník: Tělocvičná jednota Sokol, 1925-1941.
- *Mělnický hraničář: nezávislý týdeník*. Mělník: Klub přátel Mělníka, 1939-1940.
- *Mělnické listy: týdeník národní demokracie*. Mělník: Jan Anděl, 1919-1945.
- *Mělnické rozhledy: týdeník národních socialistů*. Mělník: Mělnické rozhledy, 1919-1938.
- *Mladé Podřipsko: pokrokový týdeník podřipský*. Mělník, 1905-1916.
- *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 1861–1941.
- *Obzor: Lidový. Svobodomyslný. Pokrokový týdeník*. Mělník, 1907-1914.
- *Orelský věstník: list středočeské orelské župy Pospíšilovy*. Praha: Středočeská orelská župa Bedřicha Pospíšila, 1931-1941.
- *Pšovan: Agrární týdeník pro Mělnicko a okolí*. Mělník, 1911-1914.
- *Sokol: časopis zájmům tělocvičným věnovaný*. Praha: Miroslav Tyrš, 1871–nyní.
- *Stráž na Labi: Časopis ku obraně jazykového pomezí Podřipska*. Liběchov. 1910-1915.
- *Věstník sokolské župy Barákovy*. Praha: Sokolská župa Baráková, 1913-1936.
- *Věstník sokolský: list Svazu československého sokolstva*. Praha: Svaz československého sokolstva, 1897-1934.

Literatura

- *100 let Sokola Ústí nad Labem: 1894–1994*. Ústí nad Labem: Muzeum města Ústí nad Labem, 1994.
- BALCAR, Jan. Význam ČOS při vzniku Československé republiky. IN: HOGENOVÁ, Anna, ed. K problematice jinakosti: sport, olympismus, nacionalismus a sjednocení Evropy. Praha: Český olympijský výbor, 2001.
- BUČKA, Peter. Telovýchova a šport na Podkarpatskej Rusi v období prvej Československej republiky. IN: HUBENÝ, David (ed.). Čtvrt-století spolu: Československo a Podkarpatská Rus. Praha: Národní archiv, 2023.
- ČVANČAR, Jaroslav: Památník k oslavě šedesátiletí tělocvičné jednoty sokol Mělník 1868–1928.
- DOLANSKÝ, Julius. Sto deset let Sokola: 1862-1972. Praha: Olympia, 1973.
- DVOŘÁKOVÁ, Zora. T.G. Masaryk, Sokol a dnešek. Praha: J. Hříbal, 1991.
- HÁJKOVÁ, Dagmar; HORÁK, Pavel; KESSLER, Vojtěch a MICHELA, Miroslav (ed.). *Sláva republice!: oficiální svátky a oslavy v meziválečném Československu*. České moderní dějiny. Praha: Academia, 2018.
- HELLER, Servác. Z minulé doby našeho života národního, kulturního a politického: vzpomínky a zápisky. Praha: Český čtenář, 1923.
- HLAVAČKA, Milan. *Zlatý věk české samosprávy: samospráva a její vliv na hospodářský, sociální a intelektuální rozvoj Čech 1862-1913*. Praha: Libri, 2006.
- KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938). Díl druhý, Československo a české země v krizi a v ohrožení (1930-1935)*. 1. vyd. Praha: Libri, 2002.
- KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938). Díl třetí, O přežití a o život (1936-1938)*. 1. vyd. Praha: Libri, 2003.
- KILIÁN, Jan. *Dějiny Liběchova*. Vydání druhé, opravené a doplněné. Liběchov: město Liběchov, 2016.
- KILIÁN, Jan a kol. *Mělník*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2010.
- KLEMENT, Martin. Tělocvična: Symbol utváření mnohovrstevnatého jedince a sebepojetí. IN: HLAVAČKA, Milan a Jakub RAŠKA. *Symboly doby: historické eseje*. Praha: Historický ústav, 2019.
- KÖSSL, Jiří. *Dějiny československého olympijského hnutí*. Praha: Olympia, 1977.
- Masarykova akademie práce. *Československá vlastivěda*. Praha: Sfinx, 1929-1936.

- MICHŇOVÁ, Nikola a KAREISOVÁ, Radka. Masarykův kulturní dům 1936–2016. Mělník: Mělnické kulturní centrum, 2016.
- NOLTE, Claire Elaine. *The Sokol in the Czech lands to 1914: training for the nation*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2002.
- NOVOTNÝ, Jan. Sokol v životě národa. Praha: Melantrich, 1990.
- PETRASOVÁ, Taťána a Pavla MACHALÍKOVÁ, ed. *Tělo a tělesnost v české kultuře 19. století: sborník příspěvků z 29. ročníku symposia k problematice 19. století: Plzeň, 26.-28. února 2009*. Praha: Academia, 2010.
- PRAGER, Petr. *Historie sportu na Mělníku*. Mělník: TJ EMĚ Mělník, 2013.
- Pravidla Tělocvičné jednoty pražské. Praha: t. Jeřábkovská knihtiskárna, 1862.
- *Průvodce po Mělníku a okolí*. Na Mělníce: Odbor Klubu československých turistů, 1936.
- PURŠ, František. *Náš Mělník: listování jeho historií*. Mělník: město Mělník, 2013.
- RANDÁK, Jan et al. *Putování za obzor: tramping v české společnosti 1918-1989*. Vydání první. Praha: NLN, 2020.
- ROUBAL, Petr. Československé spartakiády. Šťastné zítřky (Academia). Praha: Academia, 2016.
- RYCHLÍK, Jan. *1918: rozpad Rakouska-Uherska a vznik Československa*. V Praze: Vyšehrad, 2018.
- SEDLÁK, Miroslav. Památník vydaný ke 130. výročí založení tělocvičné jednoty Sokol na Mělníce 1868–1998.
- STÁHLÍK, Josef, ed. *Mělnicko: z jeho života a práce: sborník vydaný k otevření Masarykova kulturního domu na Mělníce*. Na Mělníce: Spolek MKD, 1936.
- TYRŠ, Miroslav a Tomáš ČERNÝ. Statisticko-historický přehled jednot Sokolských: pro rok 1865. 1866.
- TYRŠ, Miroslav. *Náš úkol, směr a cíl*. 2. vyd. V Praze: Česká obec sokolská, 1910.
- UHLÍŘ, Jan Boris a WAIC, Marek. Sokol proti totalitě 1938-1952. Praha: Univerzita Karlova. Fakulta tělesné výchovy a sportu, 2001.
- WAIC, Marek. Sokol v české společnosti 1862-1938. Praha: Fakulta tělesné výchovy a sportu Univerzity Karlovy, 1996.
- WAIC, Marek. Rej těl v rytmu vlastenectví. Sokolské slety 1882-1938. IN: PETRASOVÁ, Taťána a Pavla MACHALÍKOVÁ, ed. *Tělo a tělesnost v české kultuře 19. století: sborník příspěvků z 29. ročníku symposia k problematice 19. století: Plzeň, 26.-28. února 2009*. Praha: Academia, 2010.

- WAIC, Marek. Tělovýchova a sport ve službách české národní emancipace. Praha: Karolinum, 2013.
- WAIC, Marek. Tělesná výchova a sport v politickém životě meziválečného Československa. Praha: Karolinum, 2018.
- WALDAUF, Jan. Sokol: malé dějiny velké myšlenky. Luhačovice: Atelier IM, 2007. sv. 1.
- ZMEK, Vojtěch. *Formování a první léta Tělocvičné jednoty Sokol Mělník*. Bakalářská práce, vedoucí Randák, Jan. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav českých dějin, 2022.

Internetové zdroje

- Britannica. [online]. [cit. 2024-01-17]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/Turnfest>
- Skaut. [online]. [cit. 2024-01-17]. Dostupné z: <https://www.skaut.cz/skauting/historie/>
- Legie 100 - vyhledávač československých legionářů [online]. [cit. 2024-03-09]. Dostupné z: <http://legie100.com/krev-legionare/>
- ŠPITÁLSKÁ, Petra. Kino Sokol nebude mít na jaře co promítat. *Mělnický deník* [online]. 2012, 1.1.2012, 1 [cit. 2024-04-02]. Dostupné z: https://melnicky.denik.cz/zpravy_region/kino-sokol-nebude-mit-na-jare-co-promitat20120101.html

Seznam použitých fotografií

Obr. I. Kino Sokol, stav k roku 2024. Foto Vojtěch Zmek.

Obr. II. Foto mělnického gymnázia. Foto Vojtěch Zmek.

Obr. III. Portrét Františka Vinklera. Osobní archiv Karla Lojky.

Obr. IV. Tyršův dům k roku 2024. Foto Vojtěch Zmek.

Obr. V. Portrét Viktora Vávry. Osobní archiv Karla Lojky.

Obr. VI. Mělničtí Sokolové před Tyršovým domem, rok 1910. Osobní archiv Karla Lojky.

Obr. VII. Plakát na VI. všesokolský slet roku 1912. Osobní archiv Karla Lojky.

Obr. VIII. Pohlednice s Tyršovým domem z roku 1912. Osobní archiv Karla Lojky.

Obr. IX. Portrét JUDr. Vendelína Tadry. Osobní archiv Karla Lojky.

Obr. X. Portrét Antonín Kautský. Osobní archiv Karla Lojky.

Obr. XI. Pomník obětem světových válek Sokol Mělník. Foto Vojtěch Zmek.

Obr. XII. Veřejné cvičení dorostu v Tyršově domě na Mělníce. Osobní archiv Karla Lojky.

Obr. XIII. Ilustrace jednoho z průvodů mělnických Sokolů Mělníkem – 20. léta 20. století – Mělník, Pšovka. Osobní archiv Karla Lojky.

Obr. XIV. Pořadatelský odbor jednoty Sokol Mělník v roce 1928 s popisem vyobrazených osob. Osobní archiv Karla Lojky.

Obr. XV. Ilustrace části členstva jednoty Sokol Mělník v roce 1928. Osobní archiv Karla Lojky.

Obr. XVI. Biograf Sokol postavený roku 1933. Osobní archiv Karla Lojky.

Obr. XVII. Masarykův kulturní dům k roce 2024. Foto Vojtěch Zmek.